

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HZ. ÂİŞE’NİN RİVAYETLERİNDE KADIN FIKHI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
SÜMEYYE MAVİŞ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. RAMAZAN ÖZMEN

VAN - 2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Sümeyye MAVİŞ tarafından hazırlanan “Hz. Âişe’nin Rivayetlerinde Kadın Fıkıhı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalında Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN Temel İslâm Bilimleri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan : Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN Temel İslâm Bilimleri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye : Doç. Dr. Murat KAYA Temel İslam Bilimleri, Bingöl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan KALAÇ Temel İslam Bilimleri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	20/09/2022
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 20.09.2022

Sümeyye MAVİŞ

Yüksek Lisans Tezi
Sümeyye Maviş
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2022

HZ. ÂİŞE’NİN RİVAYETLERİNDE KADIN FIKHI

ÖZET

Bu çalışmada Hz. Âişe’nin kadın fıkına yönelik başlıca rivayetlerini belli bir çerçeve özelinde bir araya getirmeyi ve kadınlara ilişkin rivayetlerindeki fık anlayışını tespit etmeyi amaçladık. Bu bağlamda hedefimiz Hz. Âişe’nin kadın fikhını bizzat bir kadın olarak nasıl anlayıp yorumladığını, bu rivayetlerin mezheplerin görüşlerine nasıl ve ne ölçüde yansıdığını ortaya koymaktır. Bu yönüyle çalışmanın özgün bir muhtevaya sahip olduğuna ve bu husustaki boşluğun doldurulmasına katkı yapacağına inanıyoruz.

Çalışmamızda öncelikle söz konusu rivayetler verildikten sonra Hz. Âişe’nin bu rivayetlere ilişkin yorumları aktarılmakta, mezheplerin bu rivayetler bağlamında ortaya koydukları görüşlere değinilmekte ve bu rivayetlerin mezheplerin kadın fıkına dair görüşlerinin şekillenmesindeki etkisi ortaya konulmaktadır.

Hz. Âişe’den gelen rivayetlerin kadın fıkına kaynaklık ettiği, kadına yönelik olumsuz algıyı yok ettiği ve birçok konunun izaha kavuşmasına olanak sağladığı, rivayetlerin bizlere ulaşmamış olması halinde ise hükümlerde noksanlıkların oluşacağı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz.Âişe, Rivayet, Fıkıh, Kadın

Sayfa Sayısı: x+ 102

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN

Post Graduate Thesis
Sümeyye Maviş
VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
June, 2022

WOMEN’S FIQH IN THE NARRATIONS OF HAZRAT AISHA

ABSTRACT

In this study, we aimed to bring together the main narrations of Hazrat Aisha (may God be pleased) on women’s jurisprudence (fiqh) within a certain framework, and to define her understanding of fiqh in her narrations about women. In this context, our goal is to reveal how Hazrat Aisha understood and interpreted the female fiqh as a woman herself, and how and to what extent these narrations were reflected in the views of the Islamic sects. In this respect, we believe that the study has a unique content and will contribute to filling the gap in this regard. In the study, we presented the mentioned narrations first, and then included interpretations of Hazrat Aisha on these narrations, and mentioned the views of the Islamic sects in the context of these narrations right afterwards, and finally, revealed the influence of the above-mentioned narrations on the formation of the Islamic sects' views regarding women's jurisprudence (fiqh).

It is realized that the narrations from Hazrat Aisha are the source of women's jurisprudence, and that they clear away the negative perception towards women, allow many issues to be explained, and that there will be incompleteness in the judgements if the narrations have not reached up to us.

Key Words: Hadith, Narration, Hazrat Aisha, Fiqh, Woman.

Total Number of Pages: x+ 102

Thesis Supervisor: Associate Professor Ramazan ÖZMEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu Amaç ve Hedefleri.....	1
B. Araştırmanın Önemi Yöntem ve Sınırlılıkları.....	2
C. Araştırmanın Kaynakları ve İlgili Literatür.....	3
1.HZ. ÂİŞE’NİN İBADETLERE DAİR RİVAYETLERİNDE KADIN FIKHI..	5
1.1. Temizlik Abdest ve Gusül.....	6
1.1.1. Tuvalette Su İle Temizlenme Gerekliliği.....	6
1.1.2. Hamamlara Gitme Yasağı	7
1.1.3. Hanımını Öpmenin Abdeste Engel Olmaması.....	9
1.1.4. Kadının Gusül Esnasında Saç Örgüsünü Açma Meselesi.....	10
1.1.5. Eşlerin Aynı Kaptan Yıkanması	13
1.1.6. Kadının İhtilam Olması.....	14
1.2. Hayız İstihaze Nifâs ve Namaz	15
1.2.1. Hayızlı Kadının Eşiyle Yiyip İçmesi ve Eşini Yıkaması.....	16
1.2.2. Hayızın Sona Ermesinin Alameti.....	18
1.2.3. Hayızlının Mescide Girmesi	19
1.2.4. Hayızlı Kadının Eşi İle Mübâşeret.....	20
1.2.5. Hayız Kanı Bulaşan Elbisenin Temizlenmesi.....	22
1.2.6. Hayızlı Kadının Namazı Kaza Etmeyeceği Hususu.....	24
1.2.7. İstihaze Halindeki Kadının Namaza Devam Etmesi	25
1.2.8. Kadının Binek Üzerindeki Namazı	27
1.2.9. Kadının Kible Önünde Olması.....	28
1.2.10. Kadının Örtüsüz Namaz Kılmayacağı Konusu	30
1.3. Oruç.....	30
1.3.1. Nafile Orucu Bilerek Bozmak.....	30
1.3.2. Oruçluyken Eş İle Mübâşeret.....	31

1.4. Zekât ve Sûs Mücevherlerinde Zekât Hususu.....	33
1.5. Hac	34
1.5.1. Kabul Edilmiş Haccın Fazileti	35
1.5.2. Kadının Erkeklerle Karışık Tavaf Yapma Konusu	36
1.5.3. İhramlıyken Mest Giyme Hususu	38
1.5.4. İhramda Yüzün Örtülmesi.....	39
1.5.5. İhramda Koku Sürünme	40
1.5.6. Hacda Hayız Görme Durumu.....	41
2. HZ. ÂİŞE'NİN SOSYAL MÜNASEBETLERE DAİR RİVAYETLERİNDE	
KADIN FIKHI	46
2.1. Nikâh.....	46
2.1.1. Velisinin Kız Hakkında Söz Sahibi Olması ve Kızın Rızası	46
2.1.2. Mehirden Miktar Konusu.....	48
2.1.3. Dörde Kadar Kadınla Nikâhlanma Meselesi.....	49
2.1.4. Kadının Eşiyle Sulh Yapmasına Dair	52
2.2. Talak/Boşama.....	54
2.2.1. Boşama İki Defadır Hususu	55
2.2.2. Boşamada İddet Süresi.....	56
2.2.3. Boşanılan Eş İle Nikâhlanma	58
2.3. Süt Emme	59
2.3.1. Nesebin Haram Kıldığını Emmenin De Haram Kılması.....	59
2.3.2. Emmenin Sayısına Dair	60
2.3.3. Yetişkin Kimsenin Emzirilmesi	62
2.3.4. Emziren Kadınla Cinsi Münasebet	63
2.4. Hadlerde Kadın	64
2.4.1. Hırsızlık.....	65
2.4.2. Kazf/İffetli Kadına Zina İftirası	67
2.4.3. Kısastan Vazgeçme Hakkı	69
2.5. Kadının Giyim Kuşamı	71
2.5.1. El ve Yüz Dışındaki Yerlerin Örtülmesi Hususu.....	72
2.5.2. Kadının Saç Ekletmesi	73
2.5.3. Kadının Kendisini Erkeğe Benzetmesi	74
2.5.4. Ölüm Haberinde Bağrıışmanın Men Edilmesi ve Kadının Kocasının	
Ölümündeki Yas Müddeti	76

2.5.5. Kadının Yetiminin Malından Yemesi ve Cimri Kocasının Malından Alması	79
2.6. Zinetler	81
2.3.1. Kadının Kına Yakması.....	81
2.3.2. Kadının Süslenerek Ve Koku Sürünerek Mescide Gitmesi	83
2.7. İtikâf.....	84
2.7.1. İtikâfta İken İhtiyaç İçin Eve Girme	84
2.7.2. İtikâftaki Kocanın Başının Hayızlı Eşi Tarafından Yıkanması	85
2.7.3. İstihaze Halindeki Kadının İtikâfa Girmesi	86
2.8. Tasadduk Vasiyet ve Ölen Kişi Adına Sadaka Verme.....	86
2.9. Kadının Kızlarına İyiliği ve Kız Çocuklarının Ateşe Perde Olması	88
2.10. Kendisine Verilmeyen Şeyin Verilmiş Olduğu İzlenimini Vermek	90
2.11. Hayânın Dini Öğrenmeye Engel Olmaması.....	91
SONUÇ.....	93
KAYNAKLAR	97
ÖZGEÇMİŞ.....	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU.....	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.s.	Aleyhisselam
b.	Bin
b.y	Baskı Yeri Yok
bkz.	Bakınız
cev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.z.	Hazreti
r.a.	Radıyallahu Anhu
r.anha	Radıyallahu Anha
nşr.	Neşreden
sad.	Sadeleştiren
s.a.v.	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik eden
trc.	Tercüme Eden
tsh.	Tashih Eden
t.y.	Tarihi Yok
vd.	Ve Devamı
yay.	Yayınları
y.y.	Yayın Yeri Yok

ÖNSÖZ

Hadis ilmine büyük katkı sağlamış olan şahsiyetlerden biri de şüphe yok ki Hz. Âişe'dir (r.anha). Vahyin indirilişine ve hadislerin sebebi vûrudlarına şahitlik etmesi, odasının Mescidi Nebi ile aynı yerde bulunması ve Rasulullah'a (s.a.v) birçok kimseden daha yakın olmasından dolayı İslamî ilimlerin çoğuna vakıf olmuş ve bu yönüyle tanınmış bir şahsiyet olmuştur. Güçlü hafızasıyla Hz. Peygamber'in (s.a.v) hadislerinin ve sünnetinin gelecek nesillere aktarılmasında benzersiz bir hizmet gerçekleştirmiştir. Fazla sayıda hadis rivayet etmiş sahabeden biri olan Hz. Âişe hadisleri sadece aktarmakla kalmamış onları açıklamış ve yeri geldiğinde de düzeltmeler yaparak sahabeden bazısını eleştirmekten de geri kalmamıştır. Böylelikle hadiste tenkit zihniyetinin oluşmasını sağlamıştır. Fakat onun katkısı hadis ile sınırlı kalmamış, fıkıhta da kendisini göstermiştir. Dönemindeki en iyi fakihlerden biri olarak birçok konuda fetvalar vermiştir. Yapmış olduğu içtihatlar ile sahabenin her daim başvurduğu bir fakih olmuştur. Kadın olması hasebiyle kadınlarla ilgili konularda kendisine yöneltilen birçok meselede fıkha kaynaklık edecek görüşlerin oluşmasını sağlamış ve kimi zaman görüşünde yalnız kalmış olsa da duruşu ve fikirleriyle dikkatleri çekmiştir.

Şu ana dek yapılmış çalışmalarda Hz. Âişe'nin ilmi yönü, şahsiyeti, hadis ilmine katkıları ya da fakîhliği gibi konular çalışılmıştır. Ancak Hz. Âişe'nin kadın fikhî özelindeki rivayetlerinin bir arada ele alınarak incelemesine dair herhangi bir çalışma mevcut değildir. Bu yönüyle çalışmamız alanında bir ilk olma özelliğine sahiptir. Hz. Âişe'nin sadece kadın fikhına dair aktardığı hadislerden yola çıkarak onun kadın fikhına dair görüşlerinin tespiti, ilmi açıdan farklı bir öneme haizdir.

Tezimiz iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hz. Âişe'nin ibadetlere dair rivayetlerinde kadın fikhını oluşturan temizlik, abdest, gusül, hayız, istihâze, nifas, namaz, oruç, zekât, hac başlıklarıyla ilgili rivayetler ele alınmış, ikinci bölümde ise Hz. Âişe'nin sosyal meselelerle ilgili rivayetleri eşliğinde nikâh, boşanma, süt emme, hadlerde kadın, kadının giyimi, ölüm haberinde bağışmanın men edilmesi ve kadının kocasının ölümündeki yas müddeti, kadının yetiminin malından yemesi, kadının cimri kocasının malından alması, zinetler, itikâf, tasadduk ve vasiyet, kadının kızlarına iyiliği ve hayanın dini öğrenmeye engel olmaması gibi

konular işlenmiştir. Konularla ilgili dört mezhebin rivayetlere ilişkin görüşlerine yer verilmiş ve bunlarla amel etme durumları ele alınmıştır.

Bu çalışmayı oluştururken katkı ve desteklerini esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Ramazan ÖZMEN'e ve tez savunma jürisi Doç. Dr. Murat KAYA ile Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan KALAÇ hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca tez sürecinde yönlendirmeleriyle bana yol gösterip, cesaret veren abim Dr. Öğr. Üyesi Nezir MAVİŞ'e de şükranlarımı sunarım.

Hazırladığım bu çalışmanın Hadis alanına katkı sağlayacağını umut ediyorum.

Sümeyye Maviş

Van-2022

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu Amaç ve Hedefleri

Hız. Âişe, Rasulullah'ın (s.a.v) hanımları içinde ilmi yönüyle meşhur olmuştur. Hız. Âişe'nin fıkha kaynak olan birçok görüşü ve fetvaları bulunmaktadır. Bu özelliğiyle kendisi, kadın fakihlere de liderlik etmenin yanında, Medine'de fetva veren yedi fakihden biridir. Keskin hafızası dolayısıyla, hadisin ve sünnetin ezberlenerek korunmasında ve gelecek nesillere iletilmesinde mühim bir görevi yerine getirmiştir. En çok hadis rivayet eden ve "müksirûn"¹ olarak adlandırılan sahâbîlerin dördüncüsü olmuştur. O, hadisleri yalnızca ezberleyerek aktarmakla kalmamış, sebeb-i vürudlarını ve açıklamalarını da ifade etmiştir. Her söylenilen rivayeti kabul etmemiş, kimisini düzeltmiş, kimisini de reddetmiştir. Hadis rivayetine yönelik bu eleştirel yaklaşımı hadis alanında çeşitli eserlere konu olmuştur.²

Çalışmamızda Hız. Âişe'nin, kadın fikhına dair konuların yer aldığı başlıca rivayetlerini bir araya getirerek, dört mezhebin bu rivayetlerle amel etme durumları ve hükümleri hakkındaki görüşlerine yer verilmektedir. Şüphe yok ki Hız. Âişe'nin Hız. Peygamber evinde yetişmesiyle farklı ilimlere vakıf olması ve kadınlardan soru soranlara Hız. Peygamber'in cevabını bir fakih edasıyla ulaştırıp açıklaması bu konudaki kabiliyetini ortaya koymaktadır. Çalışmada, kadın fikhını aktarmadaki bu büyük gayreti, ele aldığımız rivayetleriyle tespit edilmektedir.

Bu çalışmayla, Hız. Âişe'nin rivayet etmiş olduğu hadislerden tekrarlar hariç olacak şekilde kadın fikhı ile ilgili olan 114 rivayet bir araya getirilerek, bu rivayetler ışığında Hız. Âişe'nin fikhî yorumu ve bakış açısını yansıtacak ve dört mezhebin de bu konulardaki görüşlerinin de gerekli yerlerde ele alındığı bir araştırma yapmayı amaçladık. Hız. Âişe'nin rivayetlerinin bir araya getirildiği ve fikhî yönünün ele alındığı çalışmalar yapılmışsa da kadınlara has konuların işlendiği

¹ Müksirûn, Ebû Hureyre, Abdullah İbn-i Ömer, Enes İbn-i Mâlik, Hız. Âişe, Abdullah İbn-i Abbâs, Câbir İbn-i Abdillâh ve Ebû Saîd el-Hudrî gibi, Hız. Peygamber'den çok hadis rivayet eden sahabîlere verilen isimdir. Subhi es-Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, çev. Yaşar Kandemir (İstanbul: İfav yayımları, 2016). 292.

² Bunlardan en önemlisi ise Bedruddin ez-Zerkeşî'nin kaleme aldığı ve Bünyamin Erul'un *Hız. Âişe'nin Sahâbeye Yönelttiği Eleştiriler* (Ankara: Otto yayımları, 2014). İsmi ile dilimize kazandırmış olduğu *el-İcabe li îrâdi Me'stedrekethü Âişe ala's-sahâbe* adlı eserdir.

bir çalışma bulunmamaktadır.³ Bu çalışmayı yapmaktaki hedefimiz kadın fikhını Hz. Âişe'nin rivayetleri bağlamında ele alarak hadis alanına özgün bir katkı sunmaktır.

B. Araştırmanın Önemi Yöntem ve Sınırlılıkları

Kadının İslâm'daki ve toplumdaki konumunun önemi itibariyle her alanda olduğu gibi hadis alanında da kadına ilişkin müstakil çalışmalar yapılması elzemdir. Hz. Âişe Müslüman kadınlara şahsiyeti ve ilmi kişiliğiyle eşsiz bir örnek olmuştur. Dolayısıyla kadına dair yapılacak çalışmalarda Hz. Âişe'nin olmayışı büyük bir eksiklik oluşturacaktır.

Kadınları ilgilendiren fikhî konuların hadislerde Hz. Âişe'nin ilmî donanımıyla yer almış olması ise hadislerin bu konuda incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kimi görüşlerinde yalnız kalmış da olsa sahâbeyi yeri geldiğinde eleştirmekten geri durmayarak ilminin sağlam temellerini gün yüzüne çıkarmıştır. Fıkha yönelik birçok eser yazılmış ve Hz. Âişe'nin de fikhî yönü hadisçiliği ile birlikte zikredilmiştir. Ancak kadınların sorularını Hz. Peygamber'e ulaştırmaya gayret eden ve onlara Hz. Peygamber'den aldığı cevapları açıklamalarla ulaştıran Hz. Âişe'nin rivayetlerinin bizzat kadın fikhına yönelik olanları incelenmemiş veya birkaç başlık ile sınırlı tutularak incelenmiştir.⁴ Bizler de bu eksikliği giderebilme mahiyetinde, Hz. Âişe'nin, kadın fikhını bir kadın olarak, rivayetlerde nasıl ele aldığını, nasıl yorumladığını ve anladığını tespit etmeye çalışmış bulunmaktayız.

Tezimiz, Hz. Âişe'den aktarılan kadın fikhına dair hadisleri konu edinmiştir. Hz. Âişe'yi tercih etmemizin nedeni, onun ilmî maharetinin yanı sıra fakihliği ile de Hz. Peygamber'in diğer eşlerinden ve müksirûn sahâbeden ayrı bir vasfa sahip olmasıdır. Çalışmamızı, bu özelliği ile ön plana çıkarmış olan Hz. Âişe'nin, kadın fikhına yönelik rivayetleriyle ve bu rivayetlerin kaynaklarını da *Kütüb-i Tis'â* ile sınırladık. Rivayetlerden çıkarılacak hükümlere de her konu sonlarında yer verdik. Tekrar olabilecek rivayetlerden kaçınmaya gayret ettik.

³ Bkz. Menâr Gündüz, *Müsned-i Âişe* (Konya: Konevi Yayınları, 2008.); Emine Demil, “Hz. Âişe'nin Ahkâma Dair Bazı Rivâyetlerinin Fıkıhtaki İz Düşümleri”, *Şarkiyât İlmi Araştırmalar Dergisi* 13/1 (Nisan 2021), 104-128.

⁴ Abdullah Kahraman, “Hz. Âişe'nin Fıkıhçılığı Ve Kadınlarla İlgili Bazı Fikhî Konulara Yaklaşımı”, *Mü'minlerin Annesi Hz.Âişe Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, ed. Ali Aksu (Sivas: Sivas Belediyesi, 2017), 221-228.

C. Araştırmanın Kaynakları ve İlgili Literatür

Tezimizdeki hadisler, Kütüb-i Tis'a'dan seçilerek ele alınmıştır. Hadislerin tercümelerinde ise İbrahim Canan'ın *Kütübi Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi* (Ankara: Akçağ Yayınları 1995). adlı eser ile Menar Gündüz'ün *Müsnedi Aişe* adlı eserlerinden istifade edilmiştir.

en-Nevevî'nin (ö. 676/1277) el-Minhâc'ı, İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö.852/1449) Fethu'l Bârî'si, Cessâs'ın (ö. 370/981) Ahkâmu'l Kur'ân'ı, İbn Kudâme'nin (ö. 620/1223) el-Muğnî ve Şerhu'l Kebîr'i, Mevsilî'nin (ö.683/1284) el-İhtiyâr'ı , İbn Kayyım el-Cevzîyye'nin (ö. 751/1350) İlâmu'l Muvakkîîn'i, Bedreddin Zerkeşî'nin (ö. 794/1392) el-İcâbe li-îrâdi me'stedrekethu Âişe 'ale's-sahâbe'si , İbn Rüşd'ün (ö. 595/1198) Bidâyetü'l -Müctehid'i ve Serahsî'nin (ö. 483/1090) el-Mebsût'u gibi çalışmalar, araştırmanın ana kaynaklarıdır.

Hz. Âişe'in hadisçiliği ve fikhî yönüne dair konumuzla paralellik arz edebilecek bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan Hz. Âişe'nin *Hadis İlmindeki Yeri ve Metin Tenkidi* adlı çalışmada Hz. Âişe'nin hadis alanındaki konumu ve metin tenkidinde kullanmış olduğu yöntem konu edilmiştir.⁵ İki bölümden oluşan çalışmada giriş kısmında amaç, yöntem ve yararlanılan kaynaklarla ilgili bilgi verilmiş, birinci bölümde Hz. Âişe'nin hayatı ve ilmî kişiliğine değinilmiştir. Bununla birlikte Hz. Âişe'nin meşhur bazı talebelerinin hayatlarına kısa bir şekilde değinilmiş ve Buharî'de yer alan rivayetler bağlamında Hz. Âişe'nin ve talebelerinin kullanmış olduğu eda lafızları incelenmiştir. Buharî'nin *Sahih*'i bazlı inceleme yapılarak hemen her konuda rivayetlerinin olduğu tespiti yapılmıştır. İkinci bölümde ise Hz. Âişe'nin metin tenkidinde kullandığı yöntem ve hadisleri yorumlamadaki metodu ele alınmıştır. *İbadetler Bağlamında Hz. Âişe'nin Rivayetleri ve Fikhî Yönü* adlı diğer bir çalışmada ise Hz. Âişe'nin fikhî yönü rivayetlerinin ibadetler ile ilgili olanları incelenmiş ve giriş dahil dört bölümden oluşmaktadır.⁶ Çalışmanın ana konusunu temizlik, namaz, oruç, zekât ve hac konularıyla ilgili Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'den nakletmiş olduğu rivâyetleri ve bu rivâyetler üzerindeki Hz. Âişe'nin görüşleri oluşturmaktadır. Buna binaen bu konularla ilgili dört mezhebin de

⁵ Neriman Velioglu- *Hiz. Âişe'nin Hadis İlmindeki Yeri ve Metin Tenkidi Yöntemleri* (İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

⁶ Mahmut Bilik- *İbadetler Bağlamında Hiz. Âişe'nin Rivayetleri ve Fikhî Yönü* (Maraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

görüşlerine kısmen yer verilmiştir. Çalışmada genel olarak Hz. Âişe'nin ibadetlerle ilgili rivayetleri ele alınmış, bizim çalışmamızdaki kadın fıkıhı özelindeki rivayetleri ele alınmamıştır. “Kadın Fakihlerin Öncüsü Hz. Âişe” adlı çalışmadaysa Hz. Âişe'nin biyografisiyle konuya giriş yapılmış, ilmî kişiliği, temayüz ettiği dinî ilimler hakkında bilgiler verilerek, fıkıhtaki öncülüğü hususu vurgulanmıştır.⁷ Fıkıhının kaynaklarının neler olduğu da ayrıca başlıklandırılmış ve fıkha vakıf olduğunu gösteren bazı konular detaylıca ele alınmıştır. Kadın şahsiyetiyle ilgili görüşlerine yer verilerek, direkt olarak kadınlara has fikhî konularla ilgili görüşlerine yer verilmiş, tek kaldığı bazı fikhî görüşleri sıralanmıştır. “Hz. Âişe'nin Fıkıhçılığı ve Kadınlarla İlgili Bazı Fıkhi Konulara Yaklaşımı” tebliğinde Kahraman, Hz. Âişe'nin sahabenin önde gelen müçtehitlerinden biri olduğuna işaret etmiştir.⁸ Hz. Âişe'nin fakihiğine değinilerek Hz. Âişe'nin kadınlar hakkındaki mahremsiz şekilde seyahate çıkma, kadının süslenmesi, iddet bekleyen kadının iddet mekanı, süt hısımlığındaki yaş sınırı gibi konulardaki fetvalarını delilleriyle birlikte detaylıca açıklamıştır.

Bizim çalışmamızda ise zikri geçen tüm çalışmalardan farklı olarak, Hz. Âişe'nin rivayetlerinden kadın fıkına dair olanlar ele alınarak gerekli yerlerde mezheplerin bu rivayetlerle amel etme durumları ve görüşlerine yer verilmiştir. İbadetlere dair rivayetlerde kadın fıkıhı ve sosyal meselelere ilişkin rivayetlerde kadın fıkıhı bölüm başlıklarıyla konu işlenmiştir.

⁷ Abdullah Kahraman, “Kadın Fakihlerin Öncüsü Hz. Âişe”, *Diyanet İlmi Dergi* 45, (Haziran 2009) 73-90.

⁸ Abdullah Kahraman, “Hz. Âişe'nin Fıkıhçılığı ve Kadınlarla İlgili Bazı Fıkhi Konulara Yaklaşımı”, 221-228.

1. HZ. ÂİŞE’NİN İBADETLERE DAİR RİVAYETLERİNDE KADIN FIKHI

Hiz. Âişe, Rasullullah’ın hayatına, kendisiyle geçen beraberliği suresince detaylarıyla şahit olduğu için onun rivâyet ve içtihatları konumuz açısından çok önemlidir. Hiz. Âişe’nin ilk üç halife dönemlerinde bağımsız bir şekilde fetva verdiği aktarılmıştır.⁹ Hiz. Âişe’nin rivayet sayısına bakıldığında; Buhârî’de geçen tekrarsız hadîslerinin sayısı 242’dir.¹⁰ *Sahîhayn*’da geçen tekrarsız hadîslerinin sayısı ise bir tesbite göre 297,¹¹ diğer bir tesbitte ise 316’dır. Bunun 194’ “müttefekun aleyh” olup, 54’ Buhârî’de bulunurken, 68’i de Müslim’de bulunmaktadır.¹²

Hiz. Âişe’nin Bâkî b. Mahled’in *Müsned*’inde tekrarlarıyla beraber 2210 hadîsi bulunmaktadır.¹³ *Kütüb-i Tis’a*’da bulunan hadîslerinin tekrarlarıyla beraber sayısı ve kitaplardaki dağılımı ise şöyledir: Buhârî’de 991, Müslim’de 1506, Tirmizî’de 330, Nesâî’de 763, Eb Dâvûd’da 582, İbn Mâce’de 503, Ahmed b. Hanbel’de 2707, İmam Mâlik’de 122, Dârimî’de 209. Toplam olarak 7.713 hadîsi *Kütüb-i Tis’a*’da yer alır. Mustafa Karataş, rivayetlerin sayısına dair yapmış olduğu çalışmada Hiz. Âişe’ye ya da herhangi bir sahâbîye ait hadîs sayılarının kitaplara bakılarak belirtmenin mümkün olmadığını ancak, elimizde var olan eserlerin incelenmesiyle bu şahıslara ait kaç hadîsin eserlere kaydedildiği hakkında bir bilgi edinilebileceğini söylemektedir.¹⁴

⁹ İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi Temyizi’s-Sahabe*, (Beyrut: Daru’l Ktb’l-İlmiyye, t.y.) 8/139-140.

¹⁰ Muhammed eş-şerif b. Mustafa, et-Tokâdî, *Miftâhu’s-Sahîhayn Buhari ve Müslim*, (Beyrut: 1975), 9; Zakir Kadiri, Ugan, “Dînî ve Gayr-i Dînî Rivâyetler”, *Daru’l Fünun İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/4 (1926), 209.

¹¹ İbnü’l-Cevzî, Ebu’l Ferec Abdurrahman b. Ali b. Cevzi, *Telkîhu Fuhumi ehli’l eser fi uyuni’t-tarih ve’s-siyer*, (Karaçi: İdaret İhyau’s-sünne, t.y.), 403.

¹² İbnü’l-Cevzî, *Telkih*, 403; Zehebî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *A’lâmu’n-Nübelâ*, nşr. şuayb el-Arnaût ve dęr. (Beyrut: 1990), 2/192.

¹³ İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el-Endelusî, *Esmâu’s-Sahâbeti’r-Ruvat ve ma li külli vahdetin mine’l-aded*, nşr. Seyyid Kisrevi Hasen, (Beyrut: 1992), 39; İbnü’l-Cevzî, *Telkih*, 363; Zehebî, *A’lâmu’n-Nübelâ*, 2/ 139.

¹⁴ Mustafa Karataş, “Muksirun ve Hadis Sayıları”, *Diyanet İlmi Dergi*, 35/4 (Ekim-Kasım-Aralık, 1999), 95.

Hiz. AîŖe'nin her konuda olduğu gibi ibadetlerle ilgili rivayetleri de oldukça fazladır. Kadının ibadetlerine ilişkin hükümlerin verilmesinde bu rivayetler kaynak olmuştur.

Bu bölümde Hiz. ÂîŖe'nin rivâyetleri kadın fıkhı özelinde temizlik, abdest, gusül, hayız, istihaze, namaz, oruç, hac ve zekât başlıkları adı altında zikredilecektir.

1.1. Temizlik Abdest ve Gusül

1.1.1. Tuvalette Su İle Temizlenme Gerekliliği

İslâm, maddi ve manevî yönüyle insan yaşamını bütüncül bir şekilde ele aldığından temizlikle ilgili birtakım kurallar belirlemiştir. İnsanın mânevî ilerlemesi ile maddî temizlik arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Mezhepler de maddî temizlik olan tahâret ile mânevî temizlik olan ibadetleri aynı başlık altında konu edinmişlerdir. Bundan ötürü temizlik dini bir vazife olarak kabul edilip ibadetin şartlarından sayılmıştır.

Temizlikte esas temizleyici madde sudur. Ayette de “Allah gökten üzerinize sizi temizlemek için su indirmektedir.”¹⁵ buyrularak bu gerçeğe işaret edilmektedir. Tuvalet âdâbı, câhiliye dönemi insanının uygulamadığı bir medeniliği barındırır. Öncekilerin defi hacet olarak ifade ettikleri tabî ve zorunlu olan tuvalet ihtiyacının giderilmesinde Hiz. Peygamber'in bir incelik, ölçü ve ahlâk getirmiş olduğu ve bunu da müslümanlar için öğretim konusu yaptığı görölmektedir.¹⁶

Beden temizliği, manevî temizliğin hedeflendiği ibadetlerde ön şart ve hazırlık safhasıdır. Bundan ötürü Allah Resûlü, “Temizlik imanın yarısıdır.”¹⁷ buyurmuştur. Bu konuyla ilgili olarak Hiz. ÂîŖe'ye (r.anha) Basra'lı kadınlar geldiğinde, onlara tuvalette su kullanmalarının gerekliliğini vurgulayarak şöyle söylemiştir:

¹⁵ el-Enfâl 8/11.

¹⁶ Mehmet Görmez vd., *Hadislerle İslam* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), 2/107.

¹⁷ Ebû İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, *es-Sünen*, nşr. Beşşar Avvâd Mârûf, (Beyrut: Darul Garbi'l İslâmî, 1417/1996), “Deavât”, 86; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslîm, *Sahîh-u Müslim*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1991). “Teharât”, 1.

“Kocalarınıza su ile temizlenmelerini söyleyin. Ben onlara bunu anlatmaktan utanıyorum. Rasulullah (s.a.v.) su ile temizlenirdi.”¹⁸

Bu rivayette Hz. Âişe Basra’dan gelen kadınlara tuvalette su kullanmaları gerektiğini belirtmiş ve kendisinin bu durumu erkeklere anlatmaktan çekindiğini söyleyerek bunu kocalarına da iletip uygulamalarını istemiştir.

İslam fıkında su ile temizlenmenin ahkamı geniş bir şekilde ele alınmıştır. Malikî, Şafî ve Hanbelî mezheplerine göre istinca (tuvalet ihtiyacından sonra su vb. şeylerle temizlenmek) vacip (farz), görülmüşken Hanefilere göre ise sünnet olarak kabul edilmiştir. Mezhepler temizliğin su ile yapılmasını esas görmüş; taş, bez vb. şeylerle temizlenmeye ise ruhsat olarak bakmışlardır.¹⁹ Dört mezhep de yukarıda zikredilen rivayetle amel etmişlerdir.

1.1.2. Hamamlara Gitme Yasağı

Kadınların ve erkeklerin hamama gitmesine dair Hz. Âişe şöyle buyurmuştur:

“Rasulullah (s.a.v.), önceleri hamamlara girmeyi yasaklamış, sonra erkeklerin peştemalli olarak oralara girmelerine izin vermiştir, kadınlara ise izin vermemiştir.”²⁰

Bu rivayetle Hz. Âişe hamamlardaki edep ve hayâya aykırı görüntülerden dolayı kadınların oraya gitmelerinin uygun olmayacağını açıklamıştır. İlk hamama gitmenin yasaklandığı fakat daha sonra erkeklerin peştemal giyinmiş olmaları halinde hamama girmelerine izin verildiği belirtilmişken kadınlar için ise izin verilmediği vurgulanmaktadır. Hamamla ilgili bu yaklaşımların sebebi; mahrem

¹⁸ Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Şuayb Arnâut ve dğr. (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1420/1999.), 41/171. (No. 24623); Müslim, “Tahara”, 21; Nesâî, “Tahara”: 41.

¹⁹ Bkz. Kadı Ebû’l Velid Muhammed b. Ahmed b. Ahmed b. Rüşd, *Bidayetü’l-Müctehîd ve Nihayetü’l-Muktesîd*, çev. Ahmet Meylanî (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015) 1/200; Ebû’l Fadl Mecdüddin Abdullah b. Mahmud b. Mevdud el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li ta’lîl-i’l-muhtar*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2012) 1/67; Muhammed b. Muhammed eş-Şirbinî, *Muğni’l-Muhtâc*, çev. Soner Duman, (İstanbul: Miraç Yayınları, 2009) 1/174.

²⁰ Süleyman b. Eş’as el-Ezdî es-Sicistanî Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, nşr. Şuayb Arnâut ve Muhammed Kamil (Beyrut: Dâru’r-Risâletü’l Âlemîyye, 1430/2009.) “Hammâm”, 1 (No. 4009); Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî İbn Mâce, *es-Sünen*, nşr. Muhammed Fuad Abdülbâkî (Dâru’r-Risâletü’l Âlemîyye, 1430/2009.), “Edeb”, 38 (No. 3549); Tirmizî, “Edeb” (No. 2802); Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl ed-Dârimî, *es-Sünen*, nşr. Nebil b. Haşim b. Abdullah el Gamiri (Mekke: Dâru’l Beşâiru’l İslâmîyye, 1413/2013), “İsti’zan”, 23 (No. 2856); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 42/288 (No. 25457).

yerlerin açık olmasının ve buna bakmanın haram olmasının ihlalinin yol açacağı hayâsızlığın İslâm toplumunda yayılmasının engellenmesidir.

Kadınları hamama giden Şam şehrinden gelen bazı kadınlara yönelik ise şu rivayet bulunmaktadır:

“Şam halkından bazı kadınlar, Hz. Âişe’nin (r.anha) yanına geldiler. Hz. Âişe onlara: Siz kimlerdensiniz? diye sordu. Şam halkındanız cevabını verdiler. Hz. Âişe: Herhalde siz, kadınları hamama giren şehrin halkındansınız dedi. Evet cevabını verdiler. Bunun üzerine Hz. Âişe şöyle dedi: Şunu iyi bilin ki, ben Rasulullah’ı (s.a.v.) şöyle derken işittim; Kendi evinin dışında bir yerde, gereksiz yere elbisesini soyan bir kadın, Allah ile kendi arasındaki perdeyi yırtmıştır.”²¹

Rivayette Hz. Âişe’nin “Herhalde siz kadınları hamama giren şehrin halkındansınız” demesi, o dönemde bazı şehirlerdeki kadınlarda hamama gitme kültürü olduğu ve Şam kadınlarının da hamamlara gittiği anlaşılmaktayken bir kadının gereksiz yere elbisesini evi dışında bir yerde çıkarması halinde Allah ile arasındaki perdeyi yırtmış olacağı sert ve kesin bir üslupla dile getirilmektedir.

Abdullah b. Amr b. As’tan (r.a) gelen rivayette ise şöyle geçmektedir:

Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: *“Sîze Acem diyarının fethi müyesser olacak. Oralarda hamam denen evlere rastlayacaksınız. Sakın ola erkekler onlara izarsız girmesinler. Nifâs veya hastalık hâli dışında kadınların oralara girmesine izin vermeyin.”*²²

Cabir’den (r.a) gelen rivayette ise şöyle geçmektedir:

Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: *“Allah ve ahiret gününe, inanan kimse izarsız hamama girmesin. Kim Allah’a ve ahirete inanıyorsa, bir özrü olmadan hanımını hamama sokmasın. Kim Allah’a, âhirete inanıyorsa üzerinde içki bulunan sofraya oturmasın.”*²³

²¹ Ebû Dâvûd, “Hammâm”, 1 (No. 4009-4010); Tirmizî, “Edeb”, 43 (No. 2803); İbn Mâce, “Edeb”, 38 (No. 3750); Dârimî, “İsti’zan”, 23 (No. 2855); Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 42 (No. 25408).

²² Ebu Dâvud, “Hammâm”, 1, (No. 4011).

²³ Tirmizî, “Edeb”, 43, (No. 2802); Nesâî, “Gusl”, 2, (No. 198).

Fakihlerin çoğuna göre mazeret söz konusu olmadığı halde hamama gitmek kadınlar için mekruhtur. Hanefilere göre ise kadınlardan ve erkeklerden hamamda avret yerini açanlar olmadıkça hamama gidilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır.²⁴Hanbelilerde kadınların hayız ve nifastan temizlenmek, hastalık gibi durumlardan kurtulmak ya da evinde yıkanma imkanının olmaması veya zarar görmekten korkmalarından dolayı avret mahallerini kapatmaları şartıyla hamama girmelerinde sakınca yokken, bunun haricinde bir mazeret ve zorunluluk olmadan hamamlara girmeleri caiz görülmemiştir.²⁵

Hadislerin işaret ettiği hususa ve ihtiyata binaen kadınların hamama gitmemeleri gerektiği daha doğru görünmektedir. Hamamdaki yapacaklarını evinde yapabiliyorsa kadın için evin tercih edilmesi muhakkak ki daha güzel olandır. Fakat ihtiyaç hâsıl olması ya da zaruret bulunması durumunda ise hamama gitmesinde bir sakınca olmamalıdır. Zikredilen bazı hadislerde kadınların hamama girmeleri haram kılınırken bazısında ise tedavi amaçlı ya da bir özürden dolayı gitmelerine ruhsat tanınmıştır. Kimi şarihler kadınlar hakkındaki bu yasağa dair onların bedenlerinin tümünün avret olduğunu ve örtülmesinin farz olduğunu, zaruret olmadığı sürece hiçbir yerlerini açmalarının caiz olmadığını söylemişlerdir. Hastalık, cünüplük, nifas vb. durumlarda zarurete binaen avret yerlerini örterek hamama girmelerine izin verildiğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak kadınların hamama gitmeleri mutlak şekilde haram kılınmamıştır.²⁶

1.1.3. Hanımını Öpmenin Abdeste Engel Olmaması

Abdestliyen hanımına dokunmuş olmak abdesti bozan durumlardan birisi olarak mezhepler arasında ihtilafa sebep olmuştur. Farklı rivayetlerin bulunması ve Kur'an'daki dokunma lafzının kastına dair yorumlardan kaynaklı bu hususla ilgili Hz. Âişe erkeğin hanımını öptükten sonra abdest tazelemeden namaz kılabilceğini şu rivayet ile belirtmektedir:

²⁴ el- Mavsili, *el-İhtiyar Li-Ta'li'l-Muhtar*, 4/158-159; Kâmil Yaşaroğlu, "Hamam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997). 15/433-434.

²⁵ İbn Kudâme Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. el-Cemmâîlî el-Makdisî, *Delilleriyle Hanbelî Fıkı Muhtasarı el-Muğnî*. Çev. Alparslan Tunçer, (İstanbul: Polen Yayınları. 2015), 1/ 130; Şirbinî, *Muğnî'l Muhtac*, 1/516.

²⁶ İbrahim Canan, *Kütübü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, (Ankara: Akçağ yayınları, 1995), 11/ 38.

“Rasulullah (s.a.v.) kadınlarından birini öptü, sonra dönüp namaza gitti, tekrar abdest almadı. Urve (r.a.) der ki: ‘Kendisine: Bu, sizden başka bir hanımı olmamalı!’ dedim. Hz. Âişe gülmekle cevap verdi.”²⁷

Bu rivayetle Hz. Peygamberin hanımını öpmesine rağmen abdest tazelemeden namaz kıldığı Hz. Âişe tarafından aktarılmıştır. Rivayetle eşlerin abdestliken bu anlamdaki yaklaşması sonrası abdestli olmaya devam ettiklerinin hükmü anlaşılmaktadır. Fakat mezheplerin bu konudaki görüşleri ve amelleri farklılık arz etmektedir.

Maliki ve Hanbeliler dokunmanın şehvet ile olması durumunda abdestin bozulacağı görüşünderken,²⁸ Hanefilerde şehvetle ya da şehvetsiz, bir örtü üzerinden ya da örtü olmaksızın kadına dokunmanın abdesti bozmayacağı görüşü vardır.²⁹ İmam Şafiî ise şehvet olsun olmasın bir örtü olmadan kadına dokunmanın abdesti bozacağı hükmünü vermiştir.³⁰ Dolayısıyla Hanefiler zikredilen rivayetle amel etmişlerken, Şafiiler amel etmemişlerdir.

1.1.4. Kadının Guslü ve Gusül Alırken Saç Örgüsünü Açma Meselesi

H. Âişe’den (r.anha) aktarılan hadislerde kadınların nasıl gusül yapmaları gerektiği kendilerinin ve Resulullah’ın gusül alışıyla bildirilmektedir. Hz. Âişe (r.anha) :

“Rasulullah’ın hanımlarından birimiz cünüp olduğu vakit, eliyle üç kere başının üzerine su döker, sonra eliyle üç kere sağ tarafına su döker, diğer eliyle de sol tarafına dökerdi.”³¹ buyurarak guslün alınışı esnasında Hz. Peygamber hanımlarının üçer defa başları ile sağ ve sol taraflarına su döktüklerini bildirmektedir.

Muvatta’da yer alan rivayette ise Hz. Âişe’ye (r.anha) kadınların nasıl gusül yapacakları sorulduğunda: “Başına üç kez su döker ve elleriyle saçlarının dibini iyice

²⁷ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 67 (No.178); Tirmizî, “Tahâret” 63, (No. 86); İbn Mâce, “Tahâret”, 69 (No.502); Nesâî, “Tahâret”, 121 (No. 104).

²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 1/111.

²⁹ Mevsilî, *el-İhtiyar*, 1/54; Aburrahman Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, çev: Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 1/106-119.

³⁰ İmam Şafiî, *el-Umm*, çev.Musa Özdemir (İstanbul: Buruc yayınları, 2013), 2/42.

³¹ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-sağîh*, nşr. Mustafa Diyb el-Buğa (Beyrut: Daru İbn Kesîr, 1407/1987), “Gusül”, 19 (No. 277); Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 97 (No. 253).

ovalar.”³² dediği kaydedilmektedir. Su dökmekle birlikte saç diplerinin ovulması suretiyle suyun saç köklerine ulaştırılarak gusül alınması gerektiği belirtilmektedir.

Gusül alırken suyun vücudun neresine ulaşması gerektiği ve nerelerin yıkanması gerektiği bildirilirken, kadınların gusül alırken saç örgülerini açmalarının gerekip gerekmediği konusuna dair rivayette şunlar yer almaktadır: Hz. Âişe’ye Abdullah İbn Ömer’in, kadınlara yıkandıklarında saç örgülerini çözmelerini emrettiğine dair haber ulaşınca şöyle buyurmuştur:

*“İbn Ömer’e hayret doğrusu! Kadınlara başlarını çözmelerini emrediyormuş, tıraş olmalarını emretmiyor mu? Ben ve Rasulullah (s.a.v.) aynı kapta birlikte yıkanırdık. Ben, başıma üç kere su dökmekten başka bir şey yapmazdım. Rasulullah da bana örgülerini çöz demezdi.”*³³

Bu rivayet hem kadınların gusül alırken saç örgülerini açmak zorunda olmadıklarına hem de vücûdu ovmanın vacip olmadığına işaret etmektedir. Kısaca Hz. Âişe kadına zorluk olmaması için gusül esnasında kadının saç örgüsünü çözmesini vacip görmezken üç avuç su dökmeyi yeterli görmektedir.³⁴ Gusül alırken Hanefî ve Şafiîler, vücûdu ovalamayı gerekli görmemişken yalnızca deri üzerine suyu akıtmayı yeterli görmüşlerdir. Mâlikîler ise bunu yeterli görmemiş ovalamayı guslün farzlarından saymıştır.³⁵ Netice itibariyle Hanefî ve Şafiîler, bu rivayetten çıkan hüküm ile amel etmişlerken, Malikiler ise amel etmemişlerdir.

Ebû Davud’un Sünen’inde yer aldığına göre ise Hz. Âişe’nin (r.anha) şöyle dediği aktarılmıştır:

*“Bizler ihramlı ve ihramsız olarak Rasulullah (s.a.v.) ile beraber iken ve başımızda saç örgülerimiz de olduğu halde onları çözmeden yıkanırdık.”*³⁶

Bu ifadeyle ihramlı ya da ihramsız olarak, saç örgüsü çözülmezsizin kadınların yıkanabileceği Hz. Peygamber’in eşleri uygulamasında belirtilmektedir.

³² Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvaṭṭa’*, nşr. Muhammed Mustafa Azami (Müessesetü Zayid b. Sultan el-Nihyan, 1425/2004). “Tahâret”, 70.

³³ Müslim, “Hayz”, 331; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 40/190 (No. 24160).

³⁴ Said Fayiz ed-Dâhil, *Mevsû’atu Fıkhi Âişe Ümmü’l-Müminîn Hayâtuhâ ve Fıkhuhâ* (Beyrut, Dârun-Neffas, 1989), 461-462.

³⁵ Bkz. Serahsî, *el-Mebsût*, 1/88; İbn Rüşd, *Bidayetü’l-Müctehîd*, 1/126; Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 1/502.

³⁶ Ebû Davud, “Tahâret”, 97 (No. 254).

Saç örgüsünün çözülmesinin gerekmediğine ziyade olarak sıkıca örülen saçın derisine yani saç köklerine suyun ulaşmasının zarureti şu rivayet ile belirtilmektedir.

“Ben saçımı sıkı bir şekilde örmüştüm, Hz. Peygamber (s.a.v.) dedi ki: Ey Âişe! Her saç kökünde cünüplük vardır, bilmez misin?”³⁷

Bu rivayet önceki rivayetle karşılaştırıldığında bir tezat varmış gibi görünmektedir oysa burada vurgulanan asıl husus, suyun saç derisine ulaşmasını engellemeyecek şekilde sıkıca örülmüş olmaması yani saç örgüsüne rağmen suyun deriye nüfuz etmesidir. Böylece saç örgüsünün açılması gerekmemektedir.

Gusül alırken yıkanılacak suyun miktarı hakkında Hz. Âişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre kendisinin Rasulullah (s.a.v) ile üç müdd ölçüsünde ya da ona yakın su alacak bir kaptan yıkandığını söylemiştir.³⁸ Müd bir tahıl ölçөгüdür.³⁹ Eski bir hacim ölçü birimini ifade eden müd sözlükte “elleri öne doğru uzatmak” manasındaki med kökünden türemiş olan müd kavramı “öne uzatılarak birleştirilmiş iki avucun aldığı tahıl miktarı” anlamındadır.⁴⁰

Müslümanlar, abdest ve gusülde yeterli olan su miktarının tespit edilmemiş olduğu üzerinde icmâ etmişlerdir. Aksine bunun için azı da, çoğu da yıkama şartı gerçekleştiği takdirde yeterlidir. Bu şart ise suyun yıkanması gereken organlar üzerinden akmasından ibarettir. Şafîi bazen az miktardaki suyun iktisatlı kullanılarak yeterli olabileceğini, bazen de çok miktardaki suyun israf edilerek yeterli olmayacağını belirtmiştir.⁴¹ Diğer bir rivayette ise gusül esnasında Hz. Peygamber’in nasıl yıkandığını Ebû Seleme şöyle aktarmıştır:

“Hz. Âişe’nin (r.anha) yanına girmiştım. Yanımda Hz. Âişe’nin sütkardeşi vardı. Kendisine, Rasulullah’ın (s.a.v.) cünüplükten nasıl yıkandığını sorduk. Bir sa’ (3.5 kg su) miktarında bir kap getirtti ve onunla yıkandı. Âişe ile aramızda bir perde vardı. Yıkanırken üzerine üç kere su döktü ve dedi ki: Rasulullah (s.a.v.)’ın

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 43/248 (No. 26166).

³⁸ Müslim, “Hayz”, 321.

³⁹ Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufeddal el-Râgıb el- İsfahânî, *el-Müfredât*. çev. Abdülbaki Güneş -Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra Yayınları, 2012), “m-d-d” 994.

⁴⁰ Cengiz Kallek, “Müd” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/455-457.

⁴¹ İmam Muhyiddin en-Nevevî, *Sahîhi Müslim Şerhi el-Minhâc*, çev. M.Beşir Eryarsoy (İstanbul: Polen Yayınları, 2012) 2/622.

*hanımları, saçları kulak memesi civarında olması için saçlarını başlarının üstüne toplarlardı.”*⁴² Bu hadisten anlaşıldığı üzere Hz. Aîşe kendisine gusûldeki yıkanma şeklini soranlara bunu tam olarak göstermek için bizzat suyu getirip başına dökerek uygulamıştır.

Bu rivayet, Hz. Âişe’in niçin perde arkasında yıkandığı ve soruyu soranların kim olduğu konularında tartışmalara sebep olmuş ve farklı yorumlar yapılmıştır. Bu soru soranlarla Hz. Aîşe’nin akrabalık ilişkisinin ne olduğu sorgulanmıştır.

Hz. Âişe’ye soru soran kişilerden biri Ebu Seleme’dir. Bu kişi, Hz. Aîşe’nin kız kardeşi Ümmü Gülsüm’ün süt oğlu olduğundan Hz. Aîşe’nin yeğenidir. Diğeri ise rivayet metninde de yer aldığı üzere onun süt kardeşi Abdullah b. Yezid’dir. Anlaşıldığı üzere, bu iki kişi de Hz. Aîşe’nin mahremidir. Hz. Aîşe’nin perde arkasında durması hikmetine dair ise şunlar söylenmiştir: “Bunun hikmeti, bu iki mahreminin görmesi caiz olan başına nasıl su döktüğünü muhtemelen perdenin üst kısmından bakarak görmelerini ve bu perde sayesinde de görmeleri caiz olmayan bedeninin diğer kısmını görmemelerini sağlamaya yöneliktir.”⁴³

1.1.5. Eşlerin Aynı Kaptan Yıkanması

Eşlerin aynı kaptan gusûl almasının câiz bir durum olduğunu Hz. Âişe şu rivayetinde belirtmektedir:

*“Ben Rasulullah (s.a.v.) ile beraber tunca benzeyen bir madenden pirinçten yapılmış kabtan yıkanırdım.”*⁴⁴

Diğeri bir rivayette ise Hz. Âişe’nin (r.anha) şöyle dediği aktarılmıştır:

*“Ben ve Rasulullah (s.a.v.) tek bir kaptan su alarak cünüplükten yıkanıyorduk ve ellerimiz kabın içine beraber girip çıkıyordu.”*⁴⁵

Hz. Aîşe’den nakledilen bu rivayetten, eşlerin cünüplük halinde yıkandıkları suya ellerinin girmesinin sorun teşkil etmediği anlaşılmaktadır. Yine birlikte gusûl alırken şakalaşarak yarış yaptıklarına dair Hz. Âişe şöyle söylemiştir:

⁴² Buhârî, “Gusûl”, 3 (No. 251); Müslim, “Hayz”, 320; İmam Mâlik, “Tahâret”, 68; Ebû Dâvud, “Tahâret” 97, (No. 238); Nesâî, “Tahâret”: 144.

⁴³ İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, 1/365.

⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 45 (No. 98).

⁴⁵ Buhârî, “Gusûl”, 2 (No. 250); Müslim, “Hayz”, 319; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 37 (No. 77).

“Ben ve Rasulullah (s.a.v.) bir kaptan su alarak gusül alırdık. Ben bazen; onunla yarış ederdim, bana da bırak, bana da bırak derdim.”⁴⁶

Gusül abdesti alan kimsenin gusül almamış eşine sarılması ve yakınlık kurmasının caiz olduğuyla ilgili rivayette ise Hz. Âişe *“Rasulullah (s.a.v.) bazen gusül abdesti aldıktan sonra yatağına girer, benimle ısınır. Ben de gusletmemiş olduğum halde ona sarılırdım.”⁴⁷* buyurmuştur.

1.1.6. Kadının İhtilam Olması

Hadis kaynaklarımızda yer alan konulardan birisi de kadının ihtilam olup olmayacağıdır. Kişinin elbisesinde ıslaklık bulması halinde yıkanmasının gerekli olup olmadığı konusunda Hz. Âişe’den gelen rivayet şunları ifade etmektedir:

Ümmü Süleym adındaki kadın: *“Rasulullah’a (s.a.v.) bir kimse elbisesinde ıslaklık bulsa, ancak ihtilam olduğunu hatırlamasa yıkanması gerekir mi? diye sorar. Hz. Peygamber de Evet, yıkanmalıdır! diye cevap verir. Sonra kadın, ihtilam olduğunu görüp de, yaşlık göremeyen kimseden sorar: Ona gusül gerekmez. der Rasulullah. Ümmü Süleym: Bunu kadın görecektir olursa, kadına gusül gerekir mi? Buna da: Evet! Kadınlar erkeklerin benzerleridir! diye cevap verir.”⁴⁸*

Rivayette gusül için ıslaklığın olmasının şart olduğu, ihtilam olursa bile ıslaklık yoksa guslün gerekmediği ve bu durumun hem kadın hem erkek için geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir rivayette ise şu şekilde geçmektedir:

“Ümmü Süleym (r.anha) Rasulullah’a (s.a.v.): Rüyasında, erkeğin gördüğünü gören kadın hakkında sorarak, gusül gerekip gerekmeyeceğini öğrenmek ister. Rasulullah (s.a.v.): Evet! Suyu görürse! cevabını verir. Âişe (r.anha) Ümmü Süleym’e yönelip: Allah hayrını versin (neler söylüyorsun)? diye ayıplar. Rasulullah (s.a.v.) Âişe’ye yönelerek: Ey Âişe, bırak onu, (dilediğini sorsun!) Öyle olmasa (çocuklarda anne tarafına) benzerlik olur mu? Kadının suyu erkeğin suyuna üstün

⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41/246 (No.24723).

⁴⁷ İbn Mâce, “Tahâra”, 97 (No. 580); Buhârî, “Gusül”, 26 (No. 287).

⁴⁸ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 92 (No. 236); Tirmizî, “Tahâret”, 82 (No. 113).

gelirse, çocuk dayılarına benzer; erkeğin suyu kadınıninkine üstün gelirse, çocuk amcalarına benzer.”⁴⁹buyurur.

Konuya dair bir kimsenin ıslaklık olmadığı halde ihtilam olduğunu görecektir olması durumunda, gusül alması gerekmediği, bununla birlikte ihtilam olduğunu hatırlamadığı halde kişinin kendisinde ıslaklık (izi) görmesi halinde, gusül alması gerektiği ve bu iki durumda da ihtilaf olmadığı aktarılmıştır. Ebu Hanife ve İmam Malik, bu ıslaklığın şehvetle değil de hastalık sebebiyle çıkmış olması durumunda kişiye guslün gerekmediğini söylemişlerken İmam Şafî ise gusül gerekir demiştir.⁵⁰

Hiz. Âişe (r.anha), kadın ve erkekten gelen su (meni veya mezi) ile ilgili şöyle söylemiştir:

*“Rasulullah (s.a.v.) bir avuç su alır, suyun (meni veya mezinin) üzerine dökerdi. Sonra tekrar bir avuç su alır yine suyu (meni veya mezinin) üzerine dökerdi. Su dökerek yıkar, temizlerdi.”*⁵¹

Su dökmek suretiyle yıkayarak kadın ve erkekten gelen suyun bulaşmış olduğu şeyin temizleneceğini söylemektedir.

1.2. Hayız İstihaze Nifâs ve Namaz

Sözlükte “belli özellikleri bulunan, belli bir dönemde rahimden akan bir çeşit kan”⁵² anlamlarına gelen hayız (hayz) kelimesi, fıkıh terimi olarak “ergenlik çağına giren sağlıklı kadının rahminden düzenli aralıklarla akan kanı” ifade eder. Kadınlarda ergenlikten menepoz dönemine kadar yaşanan bu fizyolojik olaya “hayız hali” denilir.⁵³

Hayızla ilgili semavî dinlerde farklı bazı görüşler bulunmaktadır. Yahudiler hayız halini uğursuzluk kabul ederek hayızlı kadını da kirli ve murdar kabul etmiş, onun olduğu yerde bulunmayarak yiyip içtiğinden arta kalanı ve oturduğu minderi

⁴⁹ Müslim, “Hayz”, 314; İmam Mâlik, “Tahâret”, 84; Ebû Dâvud, “Tahâret”: 96, (No. 237); Nesâî, “Tahâret”: 131.

⁵⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 1/116-117.

⁵¹ Ebû Dâvud, “Tahâret”, 101 (No. 257); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 89/397; Ebû Dâvud, “Tahâret”, 99 (No. 257).

⁵² el-İsfehânî, “h-y-d”, 318.

⁵³ Yunus Vehbi Yavuz, “Hayız”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul:TDV Yayınları, 1998), 17/ 51-53.

dahi pis saymışlardır.⁵⁴ Hristiyanlarsa aksine bu durumu bir sorun şeklinde görmeyerek, hayızlı kadın ile cinsî yakınlaşmada bir mahsur görmemişlerdir. Kur'ân ayetleri ve Hz. Peygamber'in uygulamaları ne Hristiyanlar gibi tamamen hayız durumunu yok saymakta, ne de Yahudilerin yaptığı gibi kadını dışlayan bir uygulamaya gitmektedir. İslâm'da hayızlı kadın necis bir varlık değil iken hayızlı kadın ile sadece cinsel ilişki yasaklanmıştır. Bundan hariç olarak normal zamandaki tüm beşerî ilişkiler kadın ile hayızlı iken de caizdir.

Hayızlı kadının eşiyle mübâşeret, istihaze ve nifas durumlarına dair rivayetler aşağıdaki başlıklar altında ele alınacaktır.

1.2.1. Hayızlı Kadının Eşiyle Yiyip İçmesi ve Eşini Yıkaması

Kur'ân'da hayızın bir sıkıntı ve eziyet olduğu bildirilerek bu dönemdeki kadınla cinsî münasebetin yasaklandığı,⁵⁵ boşanmış kadının üç hayız veya temizlik süresi boyunca iddet beklemesi gerektiği,⁵⁶ hayızdan kesilmiş ya da henüz hayız görmemiş kadınların iddetinin ise üç ay olduğu geçmektedir.⁵⁷ Bununla birlikte Kur'ân'daki dinî temizliğe yönelik emir ve yasaklar hayızın dinî hükmünü de yakından ilgilendirmektedir. Hadis kaynaklarında hayızın ne olduğu, müddeti, hayızlı kadının dinen sorumlulukları ve muaf oldukları, bu durumdaki kadının ailesi ve toplumla olan ilişkisi konusunda hem Hz. Peygamber'in hem de hanımlarının detaylı izahları yer almaktadır. Bazı ibadetlerde sorumlulukları kaldırılmıştır. Bununla ilgili olarak hayızlı kadının kocası ile beraber yiyip-içebileceği hakkında rivayette şöyle geçmektedir:

“Bir kadın hayızlı iken kocası ile birlikte yemek yer mi?” diye sormuştur. Hz. Âişe (r.anha) şöyle buyurmuştur: “Evet, ben hayızlıyken, Rasulullah (s.a.v.) beni çağırırdı, ben de onunla birlikte yemek yerdim. Bu sırada etli kemiği alır, bana uzatır, önce benim başlamam için bana yemin verirdi. Ben de onu alır ve bir miktar yerdim. Sonra Rasulullah'a uzatırdım. O da ağzını, kemikte tam benim ağzımı koyduğum yere koyarak yemeye başlardı. İçecek bir şey istediği olur, getirince ondan önce benim içmem için bana yemin ettirirdi, bunun üzerine ben de kabı alır bir

⁵⁴ (Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur İncil, 2003, Lev., 15:19-23).

⁵⁵ el-Bakara, 2/222.

⁵⁶ el-Bakara, 2/228.

⁵⁷ et-Talâk, 65/4.

*miktar içer, sonra bırakırdım. Bu kez onu Rasulullah (s.a.v.) alır, kabın tam benim ağzımı koyduğum yerine ağzını koyarak içerdi.”*⁵⁸

Diğer bir rivayette Hz. Âişe, hayızlıyken Hz. Peygamber’in onun içtiği kaptan aynı yerden içtiğini ve arta kalanı bile içtiğini şöyle ifade etmiştir:

*“Hayızlı olduğum zamanlarda Rasulullah (s.a.v.) benim içtiğim yerden su içtiği gibi, artığımı da içerdi.”*⁵⁹

Hayızlı iken eşinin başını yıkayabileceğini de şu şekilde aktarmıştır:

*“Ben hayızlı iken Rasulullah’ın (s.a.v.) başını yıkardım.”*⁶⁰

Yine hayızlı iken eşine bir şeyleri verebileceğini, seccadeye onun dokunabileceğini bildirdiği rivayette ise şunlar yer almaktadır:

*“Rasulullah (s.a.v.) bir gün mescitte iken bana: ‘Seccadeyi bana getiriver!’ buyurdu. ‘Hayızlıyım.’ diye cevap verdim. ‘Senin hayızın elinde değil ki!’ buyurdu.”*⁶¹

Hayızlıyken kıyafeti eşinin üzerine sarkmış olduğu halde eşinin namaz kıldığını ve bunun engel oluşturmadığını kendisi ve Hz. Peygamber’in yaşantısından örnek vererek şöyle bildirmektedir:

*“Ben Rasulullah’ın (s.a.v.) yakınında, hayızlı bulunduğumda, üzerimdeki elbisenin bir kısmı Rasulullah’ın üzerine sarkmış bir vaziyetteyken geceleyin namaz kılardı.”*⁶²

Hayızlıyken eşiyle aynı örtü altında uyuyabileceği konusunda ise Hz. Âişe, şunları aktarmıştır:

“Biz geceleyin Rasulullah’la (s.a.v.) beraber, hayızlıyken hem de hayızın ilk günlerinde, aynı örtünün altında yataydık. Eğer Rasulullah’ın bedenine benden bir

⁵⁸ Müslim, “Hayz”, 300; Ebû Dâvûd, “Tahâra”, 100 (No. 259); Nesâî, “Tahâra”, 157 (No. 268).

⁵⁹ Nesâî, “Tahâra”, 157 (No. 269).

⁶⁰ Buhârî, “Hayz”, 2 (No. 290); “İ’tikaf”, 2 (No. 2028); “Libâs”, 76 (No. 5925); Müslim, “Hayz”, 297; İmam Mâlik, “Tahâret”, 102; Ebû Dâvûd, “Sıyâm”, 79 (No. 2467-2469); Tirmizî, “Savm”, 80 (No. 804).

⁶¹ Müslim, “Hayz”, 298; Ebû Dâvûd, “Tahâra”, 101 (No. 261); Tirmizî, “Tahâra”, 101 (No. 134); Nesâî, “Tahâra”, 152 (No. 262).

⁶² Buhârî, “Hayz”, 3 (No. 297); “Tevhid”, 52 (No. 7549); Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 100 (No. 260); Nesâî, “Tahâret”, 104 (No. 264); Müslim, “Hayz”, 301.

şey (kan) bulaşırsa, kenarına taşırmadan sadece bulaştığı yeri yıkar, sonra da namaz kılardı. Yok, eğer ona (elbisesine) kandan bir şey bulaşırsa, kenarına taşmadan sadece bulaştığı yeri yıkar sonra da o elbise ile namaz kılardı.”⁶³

Tüm bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Aîşe kadının hayızlı oluşunun onu eşinden soyutlayacak bir durum olmadığını, kadının doğasında var olan, elinde olmayan bir durum olduğunu belirterek Hz. Peygamber’in (s.a.v) kendisine bu durumdayken nasıl davrandığını detaylarıyla aktararak konuyu açıklığa kavuşturmuştur. Ona sorulan sorulardan ziyade kendisinin de bizzat Hz. Peygamber’e (s.a.v) sordukları da önemli bir husustur. Ayrıca rivayetlerde Hz. Aîşe’ye yöneltilen sorulara bakıldığında o dönemdeki hayızlı kadına dair olan olumsuz algı anlaşılmaktadır. Hz. Aîşe bu sorulara vermiş olduğu cevaplar ile kadınlara özel hallerle ilgili fıkha kaynaklık edecek çok fazla malumatın aktarılmasına vesile olmuştur.

1.2.2. Hayızın Sona Ermesinin Alameti

Hayızın ne zaman sona ereceğine dair rivayette şöyle geçmektedir:

“Kadınlar sarımtırak hayız kanı bulaştırılmış pamuğu kutuya koyar, Hz. Âîşe’ye (r.anha) gönderirler ve ona: ‘Artık namaz kılabilir miyiz?’ diye sorarlar, Âîşe (r.anha) de onlara: ‘Acele etmeyin, bembeyaz aktığını görünceye kadar bekleyin.’ derdi. Hz. Âîşe’nin (r.anha): ‘Beyaz görünceye kadar’ sözüyle hayızdan temizlenmeleri kastedilmektedir.”⁶⁴

Yine diğer bir rivayette de *“Hayız gören kadın, kanın beyaz aktığını görünceye kadar kendini namazdan alıkoysun. Sonra o, (iyice temizlenince) gusül yapar ve namazını kılar.”⁶⁵* buyurarak hayızdan temizlenme zamanını kanın akmaya tamamen sona ermesi ve renginin beyaza dönmesi olarak açıklamıştır.

Hayzın süresinin ne kadar olduğu Hz. Âîşe’ye göre en az üç gün, en fazla on gündür.⁶⁶ Hanefiler de onun görüşünde iken, Şâfiî ve Hanbelîlere göre en az bir, en

⁶³ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 104 (No. 269); Nesâî, “Tahâret” 178; “Hayz” 11.

⁶⁴ İmam Mâlik, “Tahâret”, 97.

⁶⁵ Dârimî, “Hayz ve İstihaze”, 4 (No. 868).

⁶⁶ Said Fayiz ed-Dâhil, *Mevsûatu Fıkhı Âîşe*, 642.

çok on beş gündür. Mâlikîlere göre ise en az için bir süre yokken, en çok on beş gündür.⁶⁷

1.2.3. Hayızlının Mescide Girmesi

Mescidlere hayızlı ve cünüp olanın girip giremeyeceğiyle ilgili Hz. Âişe'nin (r.anha) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Ashabın evlerinin kapıları mescide açılmış bir halde idi. Rasulullah (s.a.v.) mescide gelip; ‘Şu evlerin yönlerini (kapılarını) mescidden çeviriniz.’ buyurdu ve kendi hanımlarının odasına girdi. Ashab, kendileri hakkında bir ruhsat inmesini umarak bir şey yapmadılar (evlerin kapılarını çevirmediler.) Bir müddet sonra Rasulullah (s.a.v.) onların yanına tekrar çıktı ve; ‘Şu evlerin (kapılarını) çeviriniz. Çünkü ben, mescidi hayız ve cünüp olanlara helâl görmüyorum.’ buyurdu.”⁶⁸

İslam alimlerinin ekseriyetine göre kadınların hayız veya lohusalıkta camiye girmeleri caiz görülmemiştir.⁶⁹ Bazı alimler ise ihtiyaç halinde kadının camiye girmesini ve ordan geçmesini caiz görmüşlerdir.⁷⁰ Bu görüşlerde olanların ise delili Hz. Peygamber'in hayızlı olan Hz. Âişe'den mescide bir örtüyü uzatmasını istemesine dair rivayettir.⁷¹

Malikilere göre cünüp kimsenin mescide girmesi normal şartlarda haram sayılır. Ancak zorunluluk halinde mescide girmesine, bir şeyi alıp bırakmasına müsamaha gösterilmiştir.⁷² Hanefilere göre de hayızlı kadının mescide girmesi haramdır. Girme ihtiyacı duyarsa o zaman teyemmüm alarak gireceğini söylemişlerdir.⁷³ Şafîlilere göre beklemeksizin, dolaşmaksızın, mescidi pislemeksizin içinden geçmeleri caizdir. Mescidin içinden geçmeye veya beklemeksizin içinde dolaşmak konusunda ise cünüp, hayız veya nifâs halindeki bir kimsenin kan gelirken bile mescidin kirlenmeyeceğinden eminse mescidi dolaşmasına veya mescidin

⁶⁷ İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, 138; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 53; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 135.

⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 90 (No. 232); İbn Mâce, “Tahâret”, 126 (No. 645).

⁶⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/73-74; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 1/179.

⁷⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 1/166; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 1/119.

⁷¹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 105.

⁷² İbn Kudâme, *el-Muğni*, 1/78.

⁷³ Mavsilî, *el-İhtiyâr*, 1/26-29.

içinden geçmesine engel bir durum bulunmamaktadır. Hayızlı veya nifâs olan kadınların kanı kesilmeden abdestsiz olarak mescitte beklemeleri ise caiz değildir.⁷⁴

1.2.4. Hayızlı Kadının Eşi İle Mübaşeret

Hayız durumunda kocanın eşine yaklaşmasına dair ayette Allah şöyle buyurmaktadır: “*Ay başı iken kadınlardan uzak durun ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın.*”⁷⁵ Mevdudi ayetin tefsirinde Kur’an’ın bu tip konularda dolaylı ve imalı bir dil kullandığını kadınlardan ayrılmak ve onlardan uzaklaşmakla ilgili kullanılan ifadelerin Yahudi ve Hindular gibi toplumlar hayızlı kadına hayız müddetince dokunmamak anlamına gelmediğini bildirmektedir. Hz Peygamber’in (s.a.v) bu yasağın sadece cimada bulunulamayacağını kastettiğini söylemektedir. Diğer tüm ilişkiler ise önceden olduğu gibi sürdürülebilir.⁷⁶ Hadislerde ise hayızlı haldeyken kadının eşine bir peştamal giyinmiş olması şartı ile yakınlık kurabileceğiyle ilgili Hz. Âişe’den şu rivayet aktarılmıştır:

“*Bizden birimiz hayızlı olduğu zaman Rasulullah (s.a.v.) ona hayızının şiddetli zamanında diz kapağı ile göbeği arasını örtecek bir izar (peştamal) kuşanmasını emreder; sonra da tenini tenime dokundururdu. Sizin hanginiz Rasulullah (s.a.v.) gibi nefisine hâkim olabilir?*”⁷⁷

Ay hali olan kadınla cima Kur’ân nassı ve sahih sünnet ile Müslümanların icmâsıyla haramdır. Mezhep âlimleri Müslüman bir kimsenin, ay hali olan bir kadın ile cima etmenin helal olduğuna inanması durumunda kişinin kafir ve mürted olacağını belirtmektedirler. Şayet bunun helal olduğuna inanmaksızın bu işi yapacak olursa, bunu unutmuş, ay hali olduğunu bilmeyen, haram olduğunu bilmeyen yahut zorlanan bir kimse ise onun için vebalin de kefaretin de söz konusu olmadığı bildirilmiştir. Şayet kasten ay hali olduğunu ve haramlığını bilerek kendi isteği ile ay hali olan kadın ile cima ederse büyük bir günah işlemiş olacağı belirtilmiştir. Şafîî bunun büyük bir günah olduğunu ve bu işi yapanın tövbe etmesinin icap ettiğini açıkça ifade etmiştir. Bu işi yapan kimseye kefaretin gerekip gerekmeyeceği

⁷⁴ Şirbinî, *Muğni’l- Muhtac*, 1/119.

⁷⁵ el-Bakara 2/222.

⁷⁶ Mevdudî, Seyyid Ebul Al’a, *Tefhimu’l-Kur’an*, (İstanbul: İnsan yayınları, 1991). 1/174.

⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 104 (No. 273); Buhârî, “Hayz”, 5 (No. 302); Müslim, “Hayz”, 293.

hususunda selefın çoğunluğu ile Şafî, Hanefî ve Malikiler kefarete gerekmez demişlerdir. Hanbeliler ise kefarete gerektiğini ifade etmişlerdir.⁷⁸

Hız. Âişe, hayızlı haldeki kadından izarı üzerinden faydalanmanın caiz olduğunu şu rivayetle bildirmiştir:

“Rasulullah (s.a.v.) hayızlı haldeki eşlerine izarları üzerinden dokunurdu/faydalanırdı.”⁷⁹

Diğer bir hadiste de hayızlı karısından faydalanmayı talep eden adama ilişkin şöyle geçmektedir:

“Sadece diz kapağı ile göbeğı arasını örteceğı bir peştemal üzerinden faydalanma hakkı vardır.”⁸⁰ rivayeti geçmektedir.

Aybaşı olan hanımıyla kişinin kucaklaşmasına dair ise “Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer (r.a.) Nâfî’yi, Âişe’ye (r.anha) göndererek ona: İnsan aybaşı olan zevcesiyle kucaklaşabilir mi? diye sormasını söylemekte Nâfî sorunca, Âişe (r.anha): Belden aşağısına etekliğini giysin, sonra isterse onunla kucaklaşsın.” buyurmaktadır.⁸¹ Başka bir rivayette ise şu ifade yer almaktadır:

“Hz. Âişe (r.anha), Rasulullah (s.a.v.) ile yatakta yatarken üzerinde sadece elbisesi vardı. Hz. Âişe (r.anha) birden kalkınca Rasulullah (s.a.v.) ona: ‘Neyin var, galiba aybaşı oldun.’ dedi. Âişe de (r.anha): ‘Evet.’ deyince Rasulullah (s.a.v.): ‘Etekliğini (izarını) giyin, yatağına gir.’ buyurdu.”⁸²

Eşlerin hayız durumunda aynı yatakta yatabileceğıyle ilgili Hız. Âişe’ye (r.anha) soru yöneltilen rivayette şunlar yer almaktadır:

“Sen hayızlıyken Rasulullah seninle beraber yatar mıydı?” diye sorulunca şöyle demiştir: “Evet, üzerime izarımı bağladığımda benimle yatarı. O dönemde ancak tek yatağıımız vardı. İzzet ve celâl sahibi olan Allah bana bir yatak daha nasip

⁷⁸ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*. Çev. Beşir Eryarsoy ve diğer. (İstanbul: Risale Yayınları. 1994),1/362.

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 40/50 (No. 24046).

⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 40/495 (No. 24436).

⁸¹ İmam Mâlik, “Tahâret”, 95.

⁸² İmam Mâlik, “Tahâret”, 94.

edince Rasulullah'tan ayrı yatmaya başladım.”⁸³ Bu rivayette hayız halindeyken izar giyinmiş olmaya vurgu yapılmaktadır.

Tüm bu rivayetlerde Hz. Aîşe hayız halindeki kadının izar denilen göbek ve diz kapağını örten giysiyle olması durumunda eşiyle aynı yatakta yatabileceğini ve eşinin de izarın kapattığı kısımları dikkate alarak onunla yaklaşabileceğini bildirmektedir.

1.2.5. Hayız Kanı Bulaşan Elbisenin Temizlenmesi

Hayız kanı bulaşan kıyafetin temizlenmesine dair ise Hz. Âişe'den rivayet edilen hadislerde şöyle geçmektedir:

“Bizden biri hayız olur, sonra temizlenince, (bulaşma) kanı, elbisesinden kazır ve elbisenin geri kısmına su serper, sonra da içinde namaz kılardı.”⁸⁴ ve başka bir rivayette ise şöyle dediği aktarılmıştır:

“Rasulullah'ın (s.a.v.) hanımları olan bizlerden her birinin, içinde hayız olduğu bir elbisesi vardı. Ona hayız kanı değecek olsa, onu tükürüğü ile ıslatır, sonra onu tırnağı ile ovalar yıkardı.”⁸⁵

Yavuz Köktaş bu rivayete ilişkin şunları aktarmaktadır: “Hz. Âişe'nin elbisesindeki kanı tükürüğü ile ovalayarak sonra su ile yıkaması mümkün olduğu gibi, kanın yıkamaya gerek hissettirmeyecek derecede az olması da muhtemeldir. Çünkü her ne kadar *Menhel* müellifi, ‘Hanefiler elbisedeki necasetin suyun dışındaki sirke ve tükürük gibi maddelerle izalesine bu hadisle istidlal etmişlerdir.’ demektedir ise de, tükürükle necaset giderilemez. Ancak burada söylenecek olan şey, bu necasetin namaza engel olacak miktarda olmadığıdır. Tükürükle giderilmesi ise bulaşan kanın görülmeyecek şekilde yok edilmesidir. Hanefilerde bazı şartlar dahilinde, su dışındaki bazı mayiler ile necaset giderilebilmektedir. Zaten hadis de necasetin suyun dışındaki bazı maddelerle de izale edileceğine delalet etmektedir.”⁸⁶

Hz. Âişe'ye (r.anha) elbiseye bulaşan hayız kanının hükmü sorulduğunda Hz. Âişe (r.anha) şöyle demektedir:

⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 41/152 (No. 24606).

⁸⁴ Buhârî, “Hayız”, 9 (No. 307); Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 104 (No. 269); Nesâî, “Tahâret”, 179.

⁸⁵ Buhârî, “Hayz”, 11 (No. 312); Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 127 (No. 364).

⁸⁶ Yavuz Köktaş, *Kadınla İlgili Hadisler* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2018), 400.

“Ben hayızlı iken bir gece üzerimizde şiltemiz olduğu halde, Rasulullah (s.a.v.) ile beraberdik. Şiltenin üstüne bir elbise örtmüştük. Sabah olunca Hz. Peygamber elbiseyi alıp giydi, çıktı. Sabah namazını kıldırıldı ve oturdu. Bir adam; ‘Ya Rasulullah! Bu bir kan lekesi değil mi’ diye kanı gösterdi. Rasulullah lekeli kısmın kenarını avuçlayıp dürülmüş bir vaziyette bir çocukla bana gönderdi ve: ‘Bunu yıka, kurut ve bana gönder’ buyurdu. Çanağımı isteyip onu yıkadım, kuruttum ve Rasulullah’a (s.a.v.) gönderdim. Rasulullah öğleye doğru o elbise üzerinde olduğu halde geldi.”⁸⁷

Cezirî, Aynî’nin bu konuda Buhârî şerhinde Cenab-ı Allah kanın necasetiyle ilgili mesfuh olmasını şart koşmakta ve bu da akıcı olan fazla miktardaki kandan kinayedir dediğini söylemektedir. Fakihlerin ise kanın miktarı konusunda ihtilafa düştüklerini Hanefîlerin az ile çoğun farkı noktasında bir dirhemden daha az olanı kabul ettiklerini, İmam Malik’in ise kanın azının affedildiğini ancak diğer necasetlerin miktarı fark etmeksizin yıkanmasının gerektiğini, Şafîîlerde de kanın azının affedildiğini aktarmaktadır.⁸⁸

Hiz. Âişe’ye (r.anha) elbisesine kan bulaşan hayızlı kadının ne yapacağı sorulunca: “Onu yıkasın, eğer kanın eseri gitmezse, onun rengini sarı bir şeyle değiştirsin. Muhakkak ben Rasulullah’ın (s.a.v.) yanında peş peşe üç hayız olur, elbisemi yıkamazdım (elbiseme kan bulaştırmazdım.)”⁸⁹ diyerek kan bulaşmamışsa elbiseyi yıkamaya lüzum olmadığını bildirmektedir. Hatta kendisinden verdiği örnekte üç defa ard arda hayız sonrası elbisesine kan bulaşmadığı için yıkamadığını öğrenmekteyiz.

Hadislere göre eğer kan bulaştırılmamışsa hayız halinde iken giyilen elbiseyi yıkamadan giyip onunla namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü pis olan şey, giyilen elbise değil, o haldeki kandır.

Hayız kanından nasıl temizleneceği hakkında Hiz. Âişe’nin (r.anha) şöyle dediği nakledilmiştir:

⁸⁷ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 137 (No. 388)

⁸⁸ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, 1/28-31.

⁸⁹ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 127 (No. 357); Dârimî, “Vudu”, 84.

“Ensârdan bir kadın, Rasulullah’a (s.a.v.) hayızdan nasıl yıkanacağını sordu. Bunun üzerine, Rasulullah da nasıl yıkanacaksa öyle emretti ve dedi ki: ‘Miske bulanmış bir (bez, pamuk vs.) parçası al. Onunla temizlen!’ ‘Onunla nasıl temizleneceğim?’ diye kadın tekrar sordu. Rasulullah: ‘Onunla temizlen!’ buyurdu. Kadın tekrar etti: ‘Nasıl?’ Rasulullah: ‘Sübhânallah! Temizlen işte!’ dedi. (Baktım ki anlamıyor;) kadını kendime çektim ve: O parçayı, kan bulaşığına tatbik et.”⁹⁰

Burada kastedilen kanın kokusunun güzel koku ile izale edilmesidir ve bu uygulama hayız ve nifâs durumundan ötürü gusül eden bütün kadınlara müstehaptır. Evli olup olmaması fark etmez. Bunu gusül aldıktan sonra yapar. Kişi misk yoksa onu kullanmak zorunda değilken, onun yerine geçecek başka güzel kokular kullanabileceken koku da kullanamayacaksa kötü kokuyu giderecek şeyler kullanması müstehaptır. Bu hususu mezhep âlimleri net bir şekilde dile getirmişlerdir. Tüm bunları yapamayacaksa yalnızca su ile temizlenmesi yeterliyken yapabildiği halde güzel koku kullanmayı bırakırsa bu da mekruh olur. Hadisteki “Onunla temizlen işte, subhanallah!” cümlesi ile hayret ve şaşkınlık ifade edilmiştir. Çünkü açıkça ifade edilmiş bir durumun anlaşılmamış olmasına verilmiş bir tepki vardır.⁹¹

1.2.6. Hayızlı Kadının Namazı Kaza Etmeyeceği Hususu

Hz. Âişe hayız durumunda tutulamayan oruçların daha sonra kaza edilmesi gerektiğini ancak kılınmayan namazların kazasının gerekmediğini şu rivayette bildirmektedir:

“Rasulullah (s.a.v.) zamanında hayız görür ve temizlenirdik. Bize orucu kaza etmemizi emreder, namazı kaza etmemizi emretmezdi.”⁹²

Başka bir rivayette ise bir kadın kendisine: “Temizlendiğimiz zaman kıldığımız farz ve nafile namazlar bize yeter mi, hayızlı iken kılamadıklarımızın kazası gerekir mi?” diye sormuş, o da şu cevabı vermiştir: “Sen Harûriyye (Hâricî)

⁹⁰ Buhârî, “Hayz”, 13 (No. 314); Müslim, “Hayz”, 332; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 118 (No. 314).

⁹¹ Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*. (İstanbul: Işık Yayınları. 2013), 1/ 843-845.

⁹² Buhârî, “Hayz”, 20 (No. 321); Müslim, “Hayz”, 335.,

misin? Biz Rasulullah’la (s.a.v.) beraberken hayız gördüğümüzde, tutamadığımız oruçları kaza etmemizi söylerdi, fakat kılamadığımız namazların kazasını kılmamızı söylemezdi.”⁹³

Böylece Hz. Âişe, hayızlı veya nifâslı kadının namazlarını ve oruçlarını edâ edemeyeceğini ancak temizlendikten sonra sadece orucunu kazâ etmesi gerektiğini açıklamıştır. Dört mezhep de bununla amel etmiş ve onlara göre de özel hallerdeki kadınların tutamadığı oruçlarını kaza etmeleri gerekir.⁹⁴ Davutoğlu, bu hadisin şerhine dair şunları söylemektedir:

“Harûrîler/Hâricîler din babında pek şiddet gösterirler. Hayızlı kadının namazları kaza edeceğine kail olurlardı. Hariciler aslen altı fırka olup hepsi Hz. Ali ile Osman (r.a.) dan teberri ederler ve onlardan uzak kalmayı her ibadete tercih eylerlerdi. Nikâhlarında bile bunu şart koşarlardı. Hâlbuki bu yaptıkları tamamıyla dalâlet ve icma-ı ümmete muhalefet idi. İşte Âişe’nin (r.anha) Sen Harûriye misin? diye sorması bundandır. Yani; bu sual dalâlet fırkalarından haricilerin soracağı bir sualdir. Çünkü onlar hayızlı kadının namazları kaza edeceğine kaidirler. Sen de bu çirkin tarikata mı mensupsun? demek istemiş sonra, Resûlullah (s.a.v.) zamanında bütün ezvac-ı tâhiratın hayz gördüklerini fakat Resûlullah’ın (s.a.v.) yalnız orucu kaza etmelerini emir buyurduğunu, namazın kazasını emretmediğini, kazası lâzım gelse onu da emrederdi diye, anlatmıştır. Bunun üzerine kadın kendisinin Haruriye olmadığını yani haricilerle bir alâkası bulunmadığını, yalnız meseleyi iyi anlamak için sorduğunu söyleyerek özür beyan etmiştir. Hayızlı kadının yalnız orucu kaza edip namazı kaza edemeyeceğine bütün Müslümanların icmâ’ı vardır. Bu hususta nifâslılar da aynı hükümdedir. Hayızlı kadın oruçla muhatap değildir; orucun kazası ona ayrı bir emirle lâzım gelir.”⁹⁵

1.2.7. İstihâze Halindeki Kadının Namaza Devam Etmesi

İstihaze, hayız ve lohusalık zamanları dışında ya da hayız ve lohusalıktan sonra görülen kana denir. Bir hastalık veya yapısal bozukluktan kaynaklı olan kanamalardır. Rahimden değil de, bir hastalıktan dolayı damardan gelmekte olan bu kanda koku bulunmamaktadır. Bu ise hanımlar için bir hastalık ve özür durumunu oluşturur. Bu kanın süre olarak üç günden daha kısa olması durumu hayız değil, özür

⁹³ Buhârî, “Hayz”, 20 (No. 321); Müslim, “Hayz”, 335; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 102 (No. 262-263); Tirmizî, “Tahâret”, 97 (No.130); “Savm”, 68 (No. 787).

⁹⁴ Bkz. İbn Rüşd, *Bidayetü’l-Müctehîd*, 1/148; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 1/259; Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 2/140; Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, 1/174-176.

⁹⁵ Ahmed Davudoğlu, *Mevkûfât Mülteka Tercümesi* (İstanbul: Saadet Yayınları, 1986) 1/355.

kanı sayılır. Hayızın on günü aşan süresi ile lohusalığın kırk günü aşan süresi de böyledir. Ayrıca dokuz yaşından önce bir kız çocuğundan gelen kan ile elli beş yaşından sonra kendisinden kan gelen kadının gördüğü kan da böyledir. İstihaze durumundaki kadının temiz olan kadınların yaptığı her şeyi yapabilecekleri konusunda icma vardır. Namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'an okumak ve tilavet secdesi yapmak gibi her ibadetini yapabilir.⁹⁶

İstihaze halindeki kadının namaz kılmasına dair Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir:

*“Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: İstihâze (âdet dışı kan) gören kadın namazı kılar, isterse kan hasır/sergi üzerine dökülsün.”*⁹⁷

Adet zamanı dışındaki gelen kanın adet hükmü taşımadığından dolayı adetlinin namaz kılmamasına karşılık, istihâze durumunda kanın çokluğuna bakılmaksızın kadın namazlarını kılmaya devam eder.

Sürekli istihâze durumunda olan Fâtıma binti Ebi Hubeyş'ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Hz. Âişe'nin (r.anha) yanına geldim ve dedim ki: Ey mü'minlerin annesi! İslâm'dan benim bir nasibimin olmamasından ve ayrıca cehennemliklerden olmaktan korkuyorum. Çünkü istihâze günlerimde Allah'ın dilediği kadar duruyor, Allah için namaz kılamıyorum. Hz. Âişe şöyle dedi: Hz. Peygamber (s.a.v.) gelinceye kadar otur! Hz. Peygamber gelince Hz. Âişe ona dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Bu, Fatıma binti Ebi Hubeyş'tir. İslâm'dan kendisinin bir payının olmamasından ve cehennemliklerden olmaktan korkuyor. Çünkü istihâze günlerinde Allah'ın dilediği kadar kalıyor, duruyor, Allah için namaz kılamıyor.’ Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Fatıma binti Hubeyş'e her ay âdet günleri kadar durmasını, sonra gusül almasını, pamukla kan mahallini kapatmasını, kumaşla bağlamasını, bu şekilde temizlenip her namaz vaktinde abdest almasını ve namaz kılmasını söyle! Bu

⁹⁶ Ebu Mâlik el-Mısrî, *Fikhu's-Sünne Li'n-Nisa ve Ma Yecibu en-Ta'rifehu Kullu Muslimetin min Ahkamin*, Çev. M. Metin Zirek, (İstanbul: Polen Yayınları, 2018), 85-87.

⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 40/173 (No. 24145).

(fazla kanama) şeytandan gelen bir darbe ya da yaralanan bir damar veya ona ulaşan bir hastalıktır.”⁹⁸

Rivayette istihâze hali devamlı olan kadının kandan dolayı namaz kılmadığını ve bu durumdan ötürü İslâm’dan paya sahip olamayacağı endişesini taşıdığı ifade edilmekte Hz. Peygamber ise her ay adet günleri kadar namaz kılmamasını onun dışında ise gusül abdesti alıp kendisini kandan temizleyerek ve her namaz için abdest yineleyerek namazlarını kılmasını belirtmektedir.

Başka bir benzer rivayette ise Rasulullah’ın (s.a.v.) baldızı ve Abdurrahman b. Avf’ın zevcesi Ümmü Habibe binti Cahş yedi sene istihâze görmüş ve bu konuda Rasulullah’a (s.a.v.) fetva sormuş. Rasulullah (s.a.v.) şöyle söylemiştir:

“Şüphesiz ki bu hayız değildir. Fakat bu bir damar kanamasıdır. Bundan sonra hayız günü başladığında namazı bırak. Süre tamamlanınca gusül al ve namazını kıl! Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir: Artık Ümmü Habibe kız kardeşi Zeynep binti Cahş’ın odasında bir leğen içinde yıkıyor, hatta kanın kızılığı suyun üstüne çıkıyordu.”⁹⁹

Damardan gelen kanın rahimdeki hayız kanı olmadığı belirtilmekte ve istihâze kanının çokluğuna bakılmaksızın abdest alıp namaz kılınması gerektiği ifade edilmektedir.

1.2.8. Kadının Binek Üzerindeki Namazı

Hz. Âişe, binek üzerinde namaz kılmayı zaruri haller hariç kıyam rükû ve secde yerine getirilememesinden ötürü sahih görmemiştir.

Atâ b. Ebî Rebâh’tan rivayet olduğuna göre kendisi, Hz. Âişe’ye (r.anha) sorduğu soruya dair şöyle buyurmuştur:

“Kadınlara hayvan üzerinde namaz kılmalarına izin verildi mi? diye sormuş. O da, onlara darlık halinde de, genişlik halinde de bu konuda izin verilmedi.” diye

⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 45/602 (No. 27631).

⁹⁹ Müslim, “Hayz”, 334; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 41/84 (No. 24538).

cevap vermiştir. Râvî Muhammed b. Şuâyb, bunun farz namazlar hakkında olduğunu söylemiştir.¹⁰⁰

Nevevî, bu hadiste yolculukta binek üzerinde nafile namaz kılmanın caiz olduğu hükmü çıkarılmaktadır demektedir. Bu durum Müslümanların icmâsı ile de caizdir ve şartı ise yolculuğun bir mâsiyet yolculuğu olmayışıdır. Ebu Hanife şehir içinde binek üzerinde namaz kılmanın caiz olmadığını söylemiştir. Bu konuya dair nassın şehir dışında bulunulmasıyla ilgili varid olduğunu söylemiştir.¹⁰¹ Şafîilere göre her durumda binek üzerinde nafile namaz kılmak caizdir. Cumhura göre de böyledir fakat şehirde ise caiz değildir. İmam Malik’e göre ise bu şekilde namaz ancak namazın kısaltılarak kılınması söz konusu olan bir yolculukta caiz olmaktadır.¹⁰² Şafîiler ve Cumhur bu hadis ile amel etmemişlerken, İmam Malik, namazın kısaltılacağı yolculuk ile sınırlandırmış diğer zamanlar için kadınların binek üzerinde namaz kılmalarını caiz görmeyerek hadisle amel etmiştir.

1.2.9. Kadının Kible Önünde Olması

Kadının kible önünde bulunmasının namaz kılana engel teşkil etmediği Hz. Âişe’nin rivayetinde şu şekilde yer almaktadır:

*“Bir gün dışardan geldim. Rasulullah (s.a.v.) odada namaz kılıyordu. Kapı da üzerine kapalı idi. Ben namazda olduğunu bilmeden kapıyı açmasını istedim. İlerleyip bana kapıyı açtı. Sonra gerisin geriye namaz kıldığı yere döndü. Hz. Âişe kapının kible tarafında olduğunu belirtti.”*¹⁰³

Diğer bir rivayette ise Hz. Âişe Hz. Peygamber’in namaz kılarken onun önünde yattığını ve ayaklarının da secde yerine uzanmış olduğunu, Hz. Peygamber her secdeye vardığında ayaklarını çektiğini sonra yine uzattığını bildirmiş ve durumu şöyle ifade etmiştir:

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, “Salât”, 277 (No. 1228).

¹⁰¹ Mavsilî, *el-İhtiyar*, 1/132-138.

¹⁰² en-Nevevî, *el-Minhâc*, 4/115-116.

¹⁰³ Ebû Dâvûd, “Salât”, 168 (No. 922); Tirmizî, “Salât”, 304 (No. 601); Nesâî, “Sehv”, 78 (No. 528).

“Rasulullah (s.a.v.) geceleri teheccüt namazı kıldığında, önünde yatıyordum. Ayaklarım secde yerine uzanırdı. Secde yaparken eliyle bana dokunur, ayağımı çeker, secdeden kalkınca yine uzatırdım. O zamanlar evlerde kandil yanmazdı.”¹⁰⁴

Yine kible tarafına uzanmış olmasının yanı sıra bir de hayızlı olduğunu belirttiği rivayette ise: “Ben bazen Hz. Peygamber (s.a.v.) namaz kılarken, hayızlı olduğum halde kible tarafına uzanmış olurdum.”¹⁰⁵ buyurmuştur.

Namazı bozan şeyler arasında kadından da bahsedildiğinde Hz. Ayşe’nin söylenenlere tepkisi ve Hz. Peygamber’in uygulamasına dair yaptığı izahat şöyledir:

“Hz. Âişe’nin (r.anha.) yanında namazı bozan şeylerden söz açılmıştı. Bu arada köpek, eşek ve kadının namaz kılanın önünden geçmesi de namazı bozar denildi. Âişe (r.anha.): Bizi eşeklere ve köpeklerle mi benzetiyorsunuz? Vallahi, ben Rasulullah’ı (s.a.v.) kiblesiyle arasında yatakta yatar olduğum halde namaz kılarken gördüm. Bir ihtiyacım için kalkmak isteyince onu rahatsız etmek istemezdim. Yatağın ayak tarafından sıyrılıp çıkardım.”¹⁰⁶

Diğer bir rivayette ise Urve İbn. Zübeyr şöyle demiştir:

“Âişe bize, ‘Namazı ne bozar?’ diye sordu. ‘Kadınla eşek, namaz kılanın önünden geçerse namaz bozulur.’ dedik. Bunun üzerine Âişe, ‘Gerçekten kadın size göre pek kötü bir hayvandır. Vallahi Rasulullah (s.a.v.) namaz kılarken ben cenaze gibi onun önüne uzanıp yatmışımdır.’ dedi.”¹⁰⁷

Buradaki “Kadın size göre pek kötü bir hayvandır.” ifadesiyle Hz. Âişe kadının hayvan ile anılmasını o konuma konulduğundan farksız görerek tepki göstermiş ve Resulullah namaz kılarken onun önünde bir cenaze gibi uzanmış olduğunu belirterek bu haberlere itiraz etmiştir. Tüm bu rivayetlere itirazları ise Zerkeşî eserinde bir arada aktarmaktadır.¹⁰⁸

Benzer bir rivayet Hz. Âişe’den (r.anha) şöyle aktarılmıştır:

¹⁰⁴ Ebû Dâvûd, “Salât”, 112 (No. 713); Buhârî, “Salât”, 104 (No. 513).

¹⁰⁵ Ebû Dâvûd, “Salât”, 112 (No. 710).

¹⁰⁶ Buhârî, “Salât”, 99 (No. 508); Müslim, “Salât”, 269; Ebû Dâvûd, “Salât”, 112 (No. 712); İmam Mâlik, “Salâtu'l-Leyl”: 2; Nesâî, “Tahâret” 120, “Kible”: 10.

¹⁰⁷ Müslim, “Salât”, 269.

¹⁰⁸ ez-Zerkeşî, Hz. Âişe’nin Sahâbeye Yönelttiği Eleştiriler, 54.

“Ben Rasulullah (s.a.v.)’ın kiblesi cihetine enlemesine uzanmış bir halde uyurdum. Rasulullah (s.a.v.), ben önünde iken namaz kıları. Vitir namazı kılmak isteyince; beni dırterdi. Ey Âişe artık kalk, bir kenara çekil de vitir namazını kıl buyururdu. (Ben de vitir namazını kılarıdım.)”¹⁰⁹

Rivayette tam olarak kiblenin önünde boylu boyunca uzanmış olduğu “kible cihetinin enlemesine” cümlesiyle ifade edilmiştir. Hz. Âişe kadının namaz kılan kişinin önünde bulunuyor olmasının namazı bozmadığını kendisi ve Resulullah’tan örnek vererek açıklamaktadır.

1.2.10. Kadının Örtüsüz Namaz Kılamayacağı Konusu

Namazın öncesinde yerine getirilmesi gereken şartlar hadesten taharet, necasetten taharet, setr-i avret, istikbal-i kible, vakit ve niyetten oluşmaktadır. Konumuzla ilgili olan şart ise namaz kılariken kadının setr-i avret farzını yerine getirmesi gerektiğidir. Erkeğin, örtmesinin farz olduğu yerleri, diz kapağı da dahil olmak üzere göbek altından diz kapağına kadar olan kısımdır. Kadınların, yüz, el ve ayaklarının dışında vücutlarının her yerini örtmesi farzdır. Örtmeleri gerekli olan organlarından birinin dörtte biri kadarının, bir rükün eda edecek zamanda (üç tesbih miktarı) açılması namazlarının sahih olmasına engel teşkil eder. Organların belli olacağı dar elbise ile altta vücut görülmeyecek şekilde namazı kılmak kerahetle caiz görülmektedir. Fakat kişinin ten rengini gösterecek derecede ince bir kıyafetle namaz kılması caiz olmaz.¹¹⁰ Buna dair Hz. Âişe’nin (r.anha) namaz kılariken entari giydiğı, başörtüsü ile de başını kapattığı rivayet edilmiştir.¹¹¹ Yine başka bir rivayette Hz. Âişe (r.anha) Rasulullah’ın (s.a.v.) “Allah, ergenlik çağına ulaşmış kızın namazını başörtüsüz kabul etmez.” dediğini aktarmıştır.¹¹²

Muhammed b. Sîrîn’in anlattığına göre: “Hz. Âişe annemiz (r.anha) Safiyye’nin evine geldi ve orada hayız gördükleri (bulûğa erdikleri) hâlde başörtüsüz namaz kılan kızlar gördü. Bunun üzerine Hz. Âişe annemiz şöyle dedi: ‘Onlardan hiçbir kız başörtüsü takılmaksızın böyle namaz kılmasın! (Bir rivayette Hz. Âişe;

¹⁰⁹ Ebû Dâvûd, “Salât”, 112 (No. 714); Müslim, “Salâtu’l Musafirîn”, 744.

¹¹⁰ Zuhaylî, *İslam Fıkı Ansiklopedisi*, 1/ 454.

¹¹¹ İmam Mâlik, “Salâtu’l-cemâa”, 35.

¹¹² Ebû Dâvûd, “Salât”, 85 (No. 641); Tirmizî, “Salât”, 161 (No. 377); İbn Mâce, “Tahâret, 132 (No. 655).

Senin kızlarının ya da bir kısmının buluğ çağına erdiklerini görüyorum). O da: Evet, dedi. Hz. Âişe; ‘Onlardan hiçbir kız başörtüsü takmaksızın böyle namaz kılmasın. Bir keresinde Rasulullah (s.a.v.) himayemde bir cariye varken gelmişti, bana izarını verdi ve dedi ki: Bunu bölerek şu cariye ile Ümmü Seleme’nin yanındaki kızlar arasında paylaştı. Sanıyorum ki bunlar ergenlik çağına ulaşmıştır.’ buyurdu.”¹¹³ Rivayetleriyle buluğa ermiş olan kızların namazda baş örtüsü olmaksızın namaz kılamayacakları belirtilmektedir.

Namazın sahih olması için, avret yerlerini örtmek mezhep imamlarına göre, şarttır. Kadının avret sayılan yerlerine dair mezheplerin görüşleri şöyledir:

Hanefîlere göre avret yerinin ölçüsü hür kadında, yüzü ve elleri hariç bütün bedenidir. Ayakların avret olup olmadığına dair sahih olan görüşe göre namazda ayaklar avret değildirler. Ancak namaz dışında avrettirler. Galîza avretten namaza mani olan açıklık miktarı; bir dirhem miktarından fazla olmalıdır. Hafife avretten namaza mani olan açıklık miktarı ise; tıpkı necasetlerde olduğu gibi uzvun dörtte biri kadar olan açıklıktır.¹¹⁴ Şafîiler, hür kadının avret mahallinin ölçüsü, bütün bedenidir derken, yalnız yüz ve avuç içleriyle dışlarını bundan istisna etmişlerdir. Hanbelilerde kadının yüzünden başka bütün tarafları avret sayılmaktadır. Malikilerde hür kadının yüzü, elleri kesinlikle avret mahalli sayılmamaktadır.¹¹⁵ Dört mezhep de kadının baş örtüsüyle namaz kılması gerektiği hususunda görüş birliği içinde olmuş ve yukarıda zikri geçen rivayetle amel etmişlerdir.

1.3. Oruç

1.3.1. Nafile Orucu Bilerek Bozmak

Nafile orucun yenilmesi durumunda sonradan kazasının tutulması gerektiğine dair Hz. Âişe’nin naklettiği şu rivayet bulunmaktadır: “Ben ve Hafsa oruçlu idik. Bize yiyecek hediye edildi. Ondan yedik. Rasulullah (s.a.v.) yanımıza girdi. Hafsa cesaretle babası gibiydi. Söze benden önce davranıp: ‘Ey Allah’ın Resulü, biz; Âişe ve ben, nâfile oruca niyet etmiş, bu niyetle sabaha kavuşmuştuk. Bize bir yemek

¹¹³ Ebû Dâvûd, “Salât”, 85 (No. 642); İbn Mâce, “Tahâret”, 132 (No. 654).

¹¹⁴ Mavsîlî, *el-İhtiyar*, 1/87-94.

¹¹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/293.

hediye edildi. Biz de ondan yedik. ' dedi. Rasulullah (s.a.v.): 'Bunun yerine bir başka gün, kaza orucu tutun!' buyurdu.”¹¹⁶

Şafîilere göre nafîle olan bir orucun bozulması caizken, bu durumda da nafîle olan oruç batıl olmaktadır. Bunun nedeni ise oruca başlamak da devam etmek de insanın isteğine bırakıldığı içindir. Bu görüşte olanlar arasında ashaptan bazıları, İmam Ahmed, İshâk ve başka kimseler de bulunmaktadır. Fakat Şafîî ve onların hepsi orucu tamamlamak gerektiğinin müstehâb olduğunu ittifâkla kabul etmektedirler. Ebû Hanîfe ve Malik'e göre orucu kesintiye uğratma (orucu yemek) caiz değilken, bundan dolayı da kişinin günahkâr olacağını demektirler.¹¹⁷ Sonuç olarak İmam Şafîî ve İmam Ahmed bu rivayetle amel etmişken, Ebu Hanîfe ve İmam Malik amel etmemişlerdir.

1.3.2. Oruçlu Kimsenin Eşini Öpmesi

Oruçlu kimsenin eşi ile olan yakınlaşması ve bunun gerçekleşmesi halinde sınırının neler olduğuyla ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Hz. Âişe, (r.anha) eşlerin oruçluyken birbirlerini öpmelerinin caiz olduğunu şu rivayetle belirtmiştir:

“Rasulullah (s.a.v.) kendisi de ben de oruçlu iken beni öperdi.”¹¹⁸

Mezhepler kişinin oruçlu iken eşini öpmesi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Mâlikîler'e göre mezi ya da meni akmasından emin değilse haram, Hanefî, Şafîî ve Hanbelîlere göre ise mekruh olur.¹¹⁹

Bir diğer rivayette ise Talha'nın kızı Âişe'nin (r.anha) anlattığına göre şöyle söylenmektedir:

“Rasulullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe (r.anha) kendisinin yanında iken Talha'nın kızı Âişe'nin kocası olan Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Bekir gelmiş ve oruçlu imiş. Hz. Âişe (r.anha) ona: 'Niçin hanımına yaklaşıp onu öpmüyor, onunla

¹¹⁶ İmam Mâlik, “Sıyam”, 50; Ebû Dâvûd, “Savm”, 73 (No. 2457); Tirmizî, “Savm”, 36 (No. 735).

¹¹⁷ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 5/423.

¹¹⁸ Ebû Dâvûd, “Savm”, 33 (No. 2384); Müslim, “Sıyam”, 64.

¹¹⁹ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, 2/811-814.

oynaşmıyorsun?’ demiştir. Kocası: ‘Oruçluyum. Oruçlu öpebilir miyim?’ deyince Hz. Âişe (r.anha): Evet. demiştir.”¹²⁰

Şafîî ve diğer mezhep âlimlerimizin dediğine göre oruçluyken öpmek, öpenin şehvetini tahrik etmediği takdirde haram değildir. Ama daha uygun olan davranış onu terk etmektir. Buna binaen böyle biri için de öpmenin mekruh olduğu denilemez. Bununla birlikte Resulullah’ın (s.a.v.) bunu yaptığı da hakikattir. Çünkü ona dair öpmenin sınırını aşmayacağından emin olunmuştur. Fakat başkasının ise bu sınırı aşması mümkündür ve bundan korkulur. Nitekim Âişe (r.anha.): “O aranızda arzusuna en çok hâkim olandı” demiştir. Mezhep âlimlerine göre şehveti tahrik olan kişinin bunu yapması ise haramdır ve buna ek olarak tenzihen mekruh olduğunu da söylemişlerdir. Ashâb ve tabiînden bir topluluk ile İmam Ahmed, oruç tutan için öpmenin kayıtsız şartsız mübah olduğunu söylemiş olup İmam Malik mutlak olarak mekruh olduğunu kabul etmiş, İbn Abbas, Ebû Hanife, Sevrî, Evzâî ve Şafîî ise genç için mekruh, yaşlı kimse için değildir demişlerdir.¹²¹

Anlaşıldığı üzere görüşleri belirleyici kılan husus kişinin bu davranışı yapmaktan tahrik olup olmadığıdır. Şayet tahrik oluyorsa yapması haram hükmünde sayılmış ve yapılmaması istenmiştir. Ancak Hz. Âişe (r.anha) ve Hz. Peygamber’in uygulaması da ortada bir hakikattir. Bu hakikatten olsa gerek ki İmam Ahmed oruçlu kimse için eşini öpmeyi kayıtsız şekilde mübah görmüştür.

1.4. Zekât ve Sûs Mücevherlerinde Zekât Hususu

Zekât kelimesinin asıl anlamı, “Allah’ın bereketinden kaynaklanan artıştır.” İnsanların, Yüce Allah’ın hakkından fakirlere verdikleri malın adı olan zekât da bu anlamdan gelmektedir. Zekâta bu adın verilmesi, zekâttan ötürü umulan bereketten ya da nefsin temizlenmesinden; yani nefsin hayırla ve bereketle olgunlaşmasındandır veya bu her iki durumdan kaynaklı bu ismi almıştır. Çünkü söz konusu olan bu iki hayır da zekâtta vardır.¹²²

¹²⁰ İmam Mâlik, “Sıyam”, 16.

¹²¹ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 5/326.

¹²² Ragıp el İsfahânî, “z-k-v” 459.

Kadın yaratılışı itibariyle süslenmeyi seven ve bu özelliğin kendisiyle bütünleşmiş olduğu bir varlıktır. Geçmişten bu yana süslenmek maksadıyla mücevherat bulundurmak kadınlarda bir gelenek halini almıştır. İslam'da zekât konusu ise süslenmek için mücevherler bulunduran kadının bunlardan zekât verip vermeyeceğini de ele almaktadır. Bununla ilgili olarak süs için sahip olunan mücevherlerden zekâtın verilmediğine dair görüşlere delil gösterilen Abdurrahman b. Kasım'ın babasından naklettiği rivayette şöyle geçmektedir:

*“Rasulullah'ın (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe (r.anha), kardeşinin yetim kızlarına evinde bakardı. Kızların süs için mücevherleri vardı, Hz. Âişe (r.anha) bunların zekâtını vermezdi.”*¹²³

Altın ve gümüşten yapılmış olan ziynet eşyaları, zekât için gerekli olan diğer şartları taşıyorsa Hanefilere göre zekâtı verilmesi gerekir. Altından yapılmış olan ziynet eşyası 80.18 gr. ya da daha fazla olup da üzerinden bir yıl geçmişse kırkta biri oranında zekâtı verilir. Altın ve gümüş dışındaki şeylerden yapılmış olan ziynet eşyalarıysa zekâta tabi olmaz.¹²⁴

Şafiî, Mâlikî ve Hanbelî alimlerine göre ise kadının normal olarak takıp kullandığı ziynet eşyası aslî ihtiyacı sayıldığından bunlardan zekat vermesi gerekmez.¹²⁵ Bu mezhepler konuya ilişkin rivayet ile amel etmişlerken, Hanefiler amel etmemişlerdir.

1.5. Hac

Hac, sözlük anlamı olarak ziyaret amacıyla bir yere gitmek, yönelmek ya da kast etmek anlamındayken şeriatta ise Kurban Bayramı'nda Kâbe'yi usulüne ve şartlarına uygun olarak ziyaret etmektir.¹²⁶

Haccın, Hz. İbrâhim'den beri yerine getirilen bir ibadet olmasından dolayı Müslümanlara ne zaman farz kılındığı konusunda görüş birliğine varılamamıştır.

¹²³ İmam Mâlik, “Zekât”, 10.

¹²⁴ Zeynüddin b. İbrahim İbn Nüceym, *el-Bahru'r Rek'âik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, (el-Matbaatü'l-İlmiyye, t.y.), 2/243.

¹²⁵ Nevevî, *el-Mecmû*, 6/46; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/ 220.

¹²⁶ el-İsfehânî, “h-c-c” 263.

Kaynaklarda hicretin 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. yıllarında farz kılındığı ileri sürülmüştür. Ancak 9. yılda farz kılındığı görüşünün daha kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁷

İslâm'ın şartlarından olan haccın farz olduğu kitap, sünnet ve Müslüman âlimlerin görüş birliği ile sabittir. Kur'an'da da hacca gidip gelmeye gücü yetenlerin Allah için Kâbe'yi ziyaret etmesinin farz olduğu ifade olunmaktadır.¹²⁸ Ayrıca *“İnsanlar arasında hacı ilân et ki gerek yaya olarak gerekse nice uzak yoldan gelen yorgun argın develer üzerinde kendilerine ait birtakım yararları yakından görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günlerde Allah'ın ismini anmaları (kurban kesmeleri) için sana (Kâbe'ye) gelsinler. Artık ondan hem kendiniz yiyecek hem de yoksula, fakire yediniz; sonra kirlerini gidirin, adaklarını yerine getirsinler ve o eski evi tavaf etsinler”*¹²⁹ buyrulmaktadır.

Konuyla ilgili rivayetler ise aşağıdaki başlıklar altında işlenmiştir.

1.5.1. Kabul Edilmiş Haccın Fazileti

Haccın faziletinin büyüklüğü ve amellerin en üstünü olarak görülen cihada eş değer görülmesini Hz. Âişe'nin Hz. Peygamber'e *“Biz, cihâd amellerin en faziletlisi görüyoruz, biz de cihâd etmeyelim mi?”* diyerek sormuş olması Hz. Peygamber'in de cevap olarak: *“Ancak, cihâdın en efdal ve en güzeli kabul edilmiş hacdır.”* karşılığını vermiş olmasında görmekteyiz. Hz. Âişe ise: *“bunu işittikten sonra hacı hiç bırakmadım.”* diye ekleyerek bu fazilete nail olma çabasını belirtmiştir.¹³⁰

Hadisin şerhinde şu yorumlara yer verilmiştir:

Bu hadis, mücahitler savaşa gittiklerinde kadınların da onlara katılmasını yasaklamamaktadır. Hadisteki maksat bu değildir. Hadisin amacı, kadınların yaratılış gereği fiziksel güç olarak erkeklerden farklı olmaları nedeniyle, kafirlerle çarpışmaya güç yetiremedikleri için cihad sevabından mahrum olmadıklarını ve onların hac ibadetlerini yerine getirmeleri durumunda cihad sevabını kazanacaklarının belirtilmesidir.¹³¹

¹²⁷ İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), 210; Abdülkerim Özeydin, “Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/386-389.

¹²⁸ Âl-i İmrân, 3/97.

¹²⁹ el-Hacc, 22/27-29.

¹³⁰ Buhârî, “Hacc”, 4 (No. 1520); Nesâî, “Hacc” 4; İbn Mâce, “Menasik” 8 (No. 2901).

¹³¹ Haydar Hatiboğlu, *Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi*, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983), 8/73.

Rivayette geçen cihad kavramının neyi ifade ettiği ise şöyle açıklanmıştır:

Arapça’da “güç ve gayret sarfetmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak” mânasındaki cehd kökünden türemiş olan cihâd, İslâmî literatürde “dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm’ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek” şeklindeki genel ve kapsamlı anlamı yanında fıkıh terimi olarak daha çok “müslüman olmayanlarla savaş” anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta ise “nefs-i emmâreyi yenme çabası” için kullanılmıştır.¹³² Düşmana karşı yapılan savunmada var gücünü kullanmak olarak da tanımlanmış ve düşmana, şeytana ve nefse karşı üç çeşidinin olduğu ifade edilmiştir.¹³³

İlgili ayetler ve bu gibi hadislerden hareketle haccın ehemmiyetli bir ibadet olduğu bütün mezheplerin ortak kabulüdür.

1.5.2. Kadının Erkeklerle Karışık Tavaf Yapma Konusu

Kadınlar normal zamanlarda erkeklerle karışık olarak ibadet etmezlerken hacda durum değişmektedir. Oluşan kalabalıktan ve kontrolün sağlanmasının zorluğundan dolayı karışık vaziyette tavaf yapılmış olmaktadır. Kadının erkeklerle karışık tavaf yapma konusuna ilişkin şu rivayet bulunmaktadır:

İbn Cüreyc’in aktardığına göre yaşadığı dönemdeki idarecinin kadınların erkeklerle birlikte tavaf yapmalarını engellediğinde,

“Atâ, İbn Hişâm kadınları erkeklerle karışık olarak tavaftan yasakladığı zaman İbn Cüreyc’e O bunu nasıl yasaklar, Rasulullah’ın (s.a.v.) zevceleri bile erkeklerle birlikte haccettiler! demiş ve İbn Cüreyc Atâ’ya: Onların beraber haccları örtünme emrinden önce miydi, sonra mıydı? diye sorduğunda Evet, yemin olsun buna, ben örtünme emrinden sonra şahit oldum! diye cevap vermiştir. İbn Cüreyc: Pekâlâ erkeklere nasıl karışırıldardı? dediğinde ise şu cevabı almıştır: Erkeklere karışmazlardı, Hz. Âişe (r.anha) erkeklerden ayrı olarak tavaf ederdi, onlara karışmazdı. Hatta bir kadın kendisine: Ey mü’minlerin annesi! Yürü, Hacerü’l-Esved’e elimizi değerek istilâm edelim! demişti de Hz. Âişe ona: Sen dilediğin şekilde

¹³² İsmail Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 99.

¹³³ el-İsfehânî, “c-h-d” 248.

git. deyip kendisi gitmekten imtina etmişti. Onlar geceleyin kim oldukları bilinmez halde çıkarlar, erkeklerle beraber tavaf yaparlardı. Beytullah'a girmek istedikleri zaman da, erkeklerin tamamen çıkarılmış olmalarına kadar durup beklerler, sonra girerlerdi. Atâ devamla: Ben Mekke kadısı olan Ubeyd İbn Umeyr'le birlikte, Müzdelife'deki Sebir dağında mücâvir (yani ikamet eder) olan Hz. Âişe'nin (r.anha) yanına giderdim. Dediğini aktararak akabinde şunu sorduğunu ifade etmiştir: Pekâlâ Hz. Âişe'nin örtüsü ne idi? Keçeden yapılmış küçük bir Türk çadırının içindeydi. Çadırın bir perdesi vardı. Âişe (r.anha) ile bizim aramızda bu perdeden başka bir şey yoktu. Ben Hz. Âişe'nin üzerinde gül renginde bir zıbın gördüm.”¹³⁴

Hadis, kadınların tavaf esnasında kendilerini belli etmeyecekleri bir kıyafet giymelerini, gece olduğunda tavafı yapmalarının, erkeklerle karışmayarak ve onların ardından tavaf yapmalarının daha faziletli olduğunu göstermektedir. Bu konuya dair Ekrem Keleş şunları aktarmaktadır:

“Kadın, hac ibadetini yaparken cinsiyetiyle değil, insanî kişiliği ve kulluğuyla ön plana çıkmaktadır. İnsanların tümü Kâbe'nin etrafında haccın bu bütünleştirici yönüyle ibadet ederler. Öyle ki Kâbe'de oluşan izdihamdan dolayı bazen kadınların ve erkeklerin karışık olarak saflarda namaz kıldıkları günümüzde yaşanmaktadır. Tüm gayretlere rağmen bu durum değiştirilememektedir. Hac yapılırken yoğun kalabalığın olduğu zamanlarda kişi, anne, kardeş, kız, eş, hala, teyze vb. mahremleriyle tavaftayken farz namazlar için kamet okunmakta ve herkes orada namaza durmak zorunda kalmaktadır. Netice itibarıyla bu durum kaçınılmazdır ve bazı fikhî kurallara ters düşse de böylece zaruret kapsamına dahil olarak işlerlik kazanmaktadır. Zaten haccın kendisine has işlevinin, uygulamaya nasıl geçirildiğini zaruri olarak hissettirdiği görülmektedir. İlahî bir sır olarak, haccın bütünleştiriciliği, hac sırasında her türlü ayrımcılık ve imtiyazları kaldırmaktadır. Onun bu işlevine binaen, hayatın birtakım başka mecralarında pratikte kendisini göstermekte olan cinsiyet ayrımcılığı bulunmamaktadır. Çünkü tavaf sırasında Kabe'nin etrafında kadın-erkek beraber dönmektedirler.”¹³⁵

¹³⁴ Buhârî, “Hacc”, 64 (No.1618).

¹³⁵ Ekrem Keleş, “Hacda Kadınların Durumu”, *Türkiye’de Hac Organizasyonu Sempozyumu*, ed. Mehmet Bulut (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 1/201.

1.5.3. İhramlıyken Mest Giyme Hususu

İhramlıyken kadının mest giymesinin caiz olduğu Hz. Âişe'den gelen rivayette şu şekilde geçmektedir:

*“Rasulullah (s.a.v.), ihramlı iken mest giymede kadınlara ruhsat tanıdı”*¹³⁶ Şafiî'nin aktardığına göre İbn Ömer kadınlara ihrama girdiklerinde mestlerini kesmeleri hususunda fetva vermiştir. Safiyye'nin ona Hz. Âişe'nin kadınların ihrama girince mestlerini kesmemeleri izninin verildiğini söyleyince o buna son vermiştir.¹³⁷

Mesti kesme konusu ise İbn Ömer'in şu rivayetinde geçen ifadeyle ilgilidir. İbn Ömer rivayetine göre bir adam Rasulullah'a ihramlının hangi elbiseleri terk edeceğini sordu, o da şöyle buyurdu:

*“Gömlek, bornoz, şalvar, sarık, zaferanlı koku, elbise ve mest giyemez. Ancak terlik bulamazsa o başka. Kim terlik bulamazsa da mestleri giyerse, onları topuklarından altına gelecek şekilde kessin.”*¹³⁸

Rasûlullah'ın (s.a.v.): “Ancak bir kimse ayakkabı bulamıyorsa o taktirde mestleri giyinsin ve onları topuklarının altından kessin.” Rivayeti sonrasında Müslim İbn Abbas'ın ve Cabir'in rivayet ettiği “ayakkabı bulamayan mest giyinsin” hadisini zikretmekte ve bu rivayetlerde mestlerin kesilmesi söz konusu edilmemektedir. Âlimler bu iki rivayete farklı açıklamalarda bulunmuşlardır. İmam Ahmed: “Mestleri oldukları şekilde giyinmek caiz olup İbn Abbas ve Cabir'in rivayet ettikleri hadis sebebi ile onları kesmek gerekmez.” derken, Hanbeli mezhebine mensup alimler onların açıkça kesileceklerini ifade eden İbn Ömer'in hadisinin nesh olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca mestleri kesmenin malı israf etmek olduğunu da iddia etmişlerdir. İmam Malik, Ebû Hanife, Şafiî ve âlimlerin ekseriyeti onları topukların altından kesmedikçe giyinmenin İbn Ömer'in hadisinden dolayı caiz olmadığını ve İbn Abbas ile Cabir'in rivayet ettikleri hadisin mutlak olduğunu söylemişlerdir. Bu yüzden onların hadislerini İbn Ömer'in hadisinden dolayı kesilmiş mestler ile ilgili hadise göre yorumlamak gerekir demişlerdir. Hanbelilerin mesti kesmenin malı boş

¹³⁶ Ebû Dâvud, “Menâsik”, 31 (No. 1831).

¹³⁷ ez-Zerkeşî, Hz. Âişe'nin Sahâbeye Yönelttiği Eleştiriler, 74.

¹³⁸ Buhârî, “Hac” 21; Müslim “Hac” 1; Tirmizî “Hac” 18; Nesâî “Hac” 30; İbn Mâce “Menasik” 19; Dârimî “Menasik” 9; İmam Mâlik, “Hac” 8.

yere telef etmek olduğunu söylemelerinin ise doğru olmadığını, çünkü malın telef etmenin sadece yasaklanmış konularda harcanması durumunda gerçekleştiğini söylemişlerdir. Şeriatte öngörülen şekilde kullanılırsa bu malı israf etmek olmayıp bilakis yerine getirilmesi gereken bir hak olmaktadır, denmiştir.¹³⁹

1.5.4. İhramda Yüzün Örtülmesi

Fıkıh kaynaklarında kadının ihrâmlyken yüzünü örtmemesi gerektiği, örterse bile örtünün yüzüne değmeyecek şekilde örtmesi gerektiği şeklinde farklı görüşlerin kaydedildiği görülmektedir. Buna dair rivayetler ise şöyledir:

Hiz. Âişe, ihramlyken yanlarına yaklaşan yabancılar olduğunda yüzlerini onlar uzaklaşana dek kapattıklarını şöyle bildirmektedir:

*“Biz kadınlar ihramlı olarak Rasulullah (s.a.v.) ile beraber iken, binekliler bize uğrardı. Onlar tam hizamıza gelince, her birimiz cilbabını yüzüne doğru örterdi. Bizi geçince tekrar yüzümüzü açardık.”*¹⁴⁰

İbnu'l Hümâm ise o zamanda kadınların örtülerinin yüzlerine değmemesi için yüzlerine koydukları, elbiselerinin üstüne indirdikleri yüksekçe, çubuğa benzer bir şeyin kullanılmış olduğunu kaydetmektedir. Bu konu, hacda zorunluluk olmaksızın yabancılar varsa onların yanında iken kadınların yüzlerini göstermekten sakınmaları gerektiğine, buna binaen kadının istediği takdirde dikişli elbisesini, gömleğini, ayakkabısını ve eldivenini giyinebileceğine işaret etmektedir. Fakat kadının kokulu ve renkli kıyafet giyinemeyeceğini söylemişlerdir.¹⁴¹

Özetle ihramlyken kadının yüzünü kapatması hususunda Hiz. Âişe, kadının ihramının yüzünde olduğunu, bu yüzden de onu örtmemesi gerektiğini belirtmiş ancak kadının yabancı erkeklerin yanındaysa örtü ile yüzünü kapatmasının caiz olduğunu söylemiştir. Çünkü ihramdayken Hiz. Âişe ve diğer kadınlar bunu uygulamışlardır. Hiz. Âişe, ihramlı kadının sadece gözlerini açık bırakacak şekilde,

¹³⁹ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 5/490.

¹⁴⁰ Ebû Dâvud, “Menâsik”, 33 (No.1833); İbn Mâce, “Menâsik”, 23 (No. 2935); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/30.

¹⁴¹ İbnu'l-Hümâm Kemaleddin Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî, *Fethu'l-kadîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.) 2/514.

bir örtüyle yüzünü kapatmasını caiz görmezken, istediği vakit elbisesiyle yüzünü kapatabileceğini bildirmiştir.¹⁴²

Yüzün örtülmesi konusunda İmam Malik ve Ebû Hanife ihramlıyken yüzün örtülmeyeceğini söylemişlerken, Şafiî ve Cumhur ise kadının yüzü hakkında ihramın söz konusu olmadığını, kadının yüzünü ihramdayken açmasının vacip olduğunu söylemişlerdir.¹⁴³

1.5.5. İhramda Koku Sürünme

İhram, hac veya umre yapmaya niyet eden kişinin, diğer zamanlarda kendisine helal olan davranışları hac ya da umreyi tamamlayıncaya dek kendisine haram kılmasına denir. İhram öncesinde tırnak kesmek, güzel koku sürünmek, iki rekât namaz kılmak sünnettir. Ancak ihrama girdikten sonra vücuttaki saç ve kılların kesilmesi, tırnak kesmek, dikişli elbise giymek (erkekler için), güzel koku sürünmek, süslenmek için boyanmak, başını ve yüzünü örtmek (erkekler için), eldiven çorap ve topukları örten ayakkabı giyinmek, cinsi münasebette bulunmak, avlanmak ve harem bölgesindeki bitkileri kesmek yasak olan davranışlardandır.¹⁴⁴

İhramlıyken koku sürünme hususunda fıkıh kitaplarında koku kullanılmayacağına dair bilgi yer alırken ihram öncesindeki kullanım için ise sünnet olduğu belirtilmiştir. Bu konuya dair Hz. Âişe'nin şöyle dediği aktarılmaktadır:

*“Biz Rasulullah (s.a.v.) ile hac ve umre için ihrama girip Mekke'ye giderdik. İhram sırasında alınlarımıza sükk denen bir koku sürerdik. Birimiz terleyecek olsa, yüzüne akardı. Rasulullah (s.a.v.) bunu gördüğü halde bize onu sürmemizi yasaklamazdı.”*¹⁴⁵

Mezheplerin bu konudaki görüşlerine göre ise Şafiîlerde kişinin ihramlı iken elbisesine ve bedenine güzel koku sürmesi, saç ve sakalını yağlaması haramdır.¹⁴⁶ Aynı şekilde Hanbelilere ve Hanefilere göre de ihramlı kişi koku süremez. Aykırı

¹⁴² ed-Dâhil, *Mevsû'âtu Fıkh-ı Âişe*, 115.

¹⁴³ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 5/583.

¹⁴⁴ İsmail Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 300.

¹⁴⁵ Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 31 (No. 1830); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/ 79.

¹⁴⁶ eş-Şirbinî, *Muğni'l Muhtac*, 6/367.

davranması durumunda fidye vermesi gerekir. Güzel koku sürünmek ihramın yasaklarından olmakla birlikte buna aykırı bir görüşün olduğu bilinmemektedir.¹⁴⁷ Zikri geçen rivayette ise Hz. Âişe ihram sırasında koku sürdüklerini belirtmektedir. Zerkeşî ise bu duruma şöyle açıklık getirmektedir:

İbn Ömer Hz. Ömer'den rivayet etmiştir: “Onlar hacc yaparlarken Zu'l Huleyfe'de Hz. Ömer Muaviye'den güzel bir koku alınca, ‘Bu güzel koku kimden geliyor?’ diye sorunca, Muaviye: ‘Benden geliyor, (Ümmü Habibe) kız kardeşim bana koku sürdü.’ dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer ‘Hayatım için Allah’a yemin ederim ki derhal döneceksin ve yıkayacaksın! Vallahi ihramlıdan katran kokusu almam benim için güzel koku almaktan daha sevimlidir.’ dedi. Beyhaki diyor ki: “Hz. Âişe'nin hadisinin Hz. Ömer'e ulaşmamış olması, cahil kimselerin bunu görerek ihramlının koku kullanmasının caiz olduğu yanılgısına düşüp aldanmaması için onu kerih görmesi muhtemeldir.” Hazimî Hz. Ömer'e, Hz. Âişe'nin: “Hz. Peygamber'i ben kokuladım. Hatta saç ayrımlarındaki misk parıltısı, ertesi gün bile gözüküyordu” hadisi ulaşmamıştı. Eğer bu ona ulaşmış olsaydı, mutlaka ona dönerdi. Ama bu ona ulaşmadığına göre elbette Salim'in dediği gibi “Resulullah'ın sünneti uyulmaya daha layıktır.”¹⁴⁸

1.5.6. Hacda Hayız Görme Durumu

Hz. Âişe (r.anha), hayızlıyken hacda kadının yapması gerekenlerle ilgi şöyle demiştir:

“Veda haccı senesi Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte yola çıkmıştık. Sonradan haccımızı umreye çevirdik. Bilahare Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Kimin yanında kurbanlığı varsa, hacla umre için ihrama beraber girsin. Sonra her ikisi için de ihramdan çıkmadıkça ihramlı hali devam eder. Ben Mekke'ye hayızlı geldim. Onun için ne Beytullah'ı tavaf ettim ne de Safa ile Merve arasında sa'y ettim. Rasulullah'a (s.a.v.) durumdan şikayette bulundum. Bana şöyle dedi: Saçlarını çöz, tara, umreyi bırak, hac için ihrama gir. Buyurduğu gibi yaptım. Haccımızı ifa edince, Hz. Peygamber beni kardeşim Abdurrahman b. Ebî Bekir ile Ten'im' denilen yere gönderdi. Orada umre için ihrama girdim. Abdurrahman bana: İşte umreye

¹⁴⁷ İbn Kudâme, el-Muğni, 2/176; el- Mavsîlî, El-İhtiyar, 1/329-337.

¹⁴⁸ Zerkeşî, Hz. Âişe'nin Sahâbeye Yönelttiği Eleştiriler, 68.

gireceğin yer! dedi. Rasulullah (s.a.v.): Senin kazaya kalan umrene bedel budur diye buyurdu. Umre için ihrama girenler Beyt'i tavaf ettiler. Safa ile Merve arasında da sa'y ettikten sonra ihramdan çıktılar. Daha sonra Mina'dan döndükleri zaman, bir de hac için tavaf yaptılar. Sadece hac için ihrama girenler veya hacla umre ihramına birlikte girenler ise tek bir tavaf yaptılar.”¹⁴⁹

Hz. Âişe'den (r.anha) konuyla ilgili diğer bir rivayette ise şöyle geçmektedir:

“Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte yola çıktık. Yalnız hacca niyet edeceğimizi sanıyorduk. Şerife yahud ona yakın bir yere vardığımız zaman hayzımı gördüm. Az sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) yanıma girdi. Ben ağlıyordum. Hayzı kastederek: Nifâs mı gördün? diye sordu. Evet! Keşke bu sene haccetmemiş olsaydım, cevabını verdim. Subhanallah! Şüphesiz ki bu, Allah'ın Âdem kızlarına takdir buyurduğu bir şeydir. Sen, hacıların yaptığını yap. Yalnız yıkanmadıkça beyti tavaf etme! buyurdu. Mekke'ye vardığımız zaman Rasulullah (s.a.v.) (ashabına); Yanında hedy kurbanı olanların dışında dileyen haccını umreye çevirsin. dedi ve kendisi de bayram günü kadınları nâmına sığır kurban etti. Bathâ (Zilhicce'nin 14. gecesi, Mekke'nin kuzey batısında Cebel-i nur ile Hacun arasında bir vadi) gecesi olunca, Âişe temizlendi ve Ya Resulullah, arkadaşlarım hac ve umreye dönüyor bense yalnız bir hacla dönüyorum. Başkaları iki ecirle dönerken ben bir ecirle mi döneceğim? dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Abdurrahmân b. Ebi Bekir'e; onu Ten'im denilen yere götürmesini emir buyurdu. Hz. Âişe (r.anha) bunu şöyle anlattı: Kardeşim beni devesinin üzerinde terkisine aldı. Ben baş örtümü kaldırarak boynumu açmağa başladım. Abdurrahmân deveyi sürdüğü çubukla ayağıma vurdu. Ona: (Burada) bir kimse görüyor musun? dedim. Hâsılı umreye niyetlendim. Sonra dönüp geldik. Rasulullah (s.a.v.) el-Muhassab'da iken yanına vardık.”¹⁵⁰ rivayetinde de hayızlı olan kadının beyti tavafı yıkanmadıkça yapamayacağı, onun dışındaki şeyleri yapabileceği Hz. Âişe uygulamasında görülmektedir.

Diğer bir rivayette ise Hz. Âişe'nin şöyle dediği nakledilmektedir: *“Hayız halim Arife gününe kadar devam etti, o gün temizlendim. Ben de sadece umreye niyet*

¹⁴⁹ Buhârî, “Hacc”, 31 (No.1556); Müslim, “Hacc”,111.

¹⁵⁰ Müslim, “Hacc”, 119; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 22 (No. 1782); Buhârî, “Hac”, 31 (No. 1556); Nesâî, “Menâsik”, 77 (No. 3771).

etmiştim. Rasulullah saçımı çözüp taramamı, umreyi bırakıp, hac niyetiyle ihrama girmemi emretti. Emrini yerine getirdim ve haccımı eda ettim.”¹⁵¹

Hac günlerinde hayız görmeyle ilgili başka bir hadiste ise aynı husus “*Hac günlerinde hayız gördüm. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), Ka’be’yi tavaf etmek dışında tüm gerekenleri yapmamı bana emretti.”¹⁵²* şeklinde aktarılmıştır. İbn Kayyim, âdet gören kadının tavâfı konusunda özetle şunları söylemektedir:

“Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Âişe’ye hitaben, ‘*Kâbe’yi tavaf etmeksizin hac ibadeti yapanın bütün yaptıklarını yap.*’¹⁵³ buyurarak âdetli kadının, temizleninceye kadar Kâbe’yi tavaf etmesini yasaklamıştır. Bu yasağı bazı kimseler, orada kalma ve bu yasağa uyma imkânına bakmaksızın genel zannetmişler, nassın (yasaklayan hadisin) lafzından anlaşılan (dış) anlamını esas almışlar, hayızın tavâfa engel olmasını, namaza engel olması gibi görmüşler, böyle değerlendirmişlerdir. Bunlara karşı iki gurup müctehid vardır. Hanefîler ve Hanbelîlere göre tavaf için temiz (olmak) namazın şartı gibi bir şart değildir; kurban kesilerek telâfi edilebilecek bir ödevdir (vâcib). Bunlara göre hayızlı kadın böylece tavaf yapar ve bir büyükbaş hayvan kurban ederek eksigi giderir. İkinci guruba göre tavaf için temizlik şartı, namaz için örtünme vb. şartlara benzer; imkan bulunduğunda bu şartlara uyulur, imkan bulunmadığında şartlar terk edilir ve namaz yine kılınır. Bu müctehidlere göre Hz. Peygamber (s.a.v) ve ona yakın zamanlarda hac yöneticileri, hayızlı kadınları beklerler, onlar da temizlenip tavaf yaptıktan sonra kabile Mekke’den ayrılırdı. Sonra durum değişti, kabileler hayızlı kadınları beklemez oldular.”¹⁵⁴

Şafî mezhebinde bir kadının hayızlı iken yapacağı tavaf hiçbir şekilde geçerli değildir. Temizlendikten sonra yapması gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁵⁵ Malikî mezhebine göre ise âdetli kadının temizleninceye kadar Mekke’de kalma imkanı yoksa âdet sırasındaki kanamanın kesilip, kanın gelmediği temizlik zamanını gözler, bu ara zamanda guslederek tavafını yapar. Bundan ötürü de bir ceza gerekmez.¹⁵⁶

¹⁵¹ Buhârî, “Hac”, 81 (No.1650); Müslim, “Hac”, 135; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 22 (No. 1778).

¹⁵² Buhârî, “Hayz”, 7 (No. 305); Müslim, “Hac”: 67; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, 2/806.

¹⁵³ Müslim, “Hacc”, 120; Buhârî, “Hac”, 81.

¹⁵⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *İlâmu’l-muvakkı’in*, 25-41.

¹⁵⁵ Nevevî, *el-Mecmû*, 8/17.

¹⁵⁶ Şemseddin Muhammed Arafe Desukî, *Haşiyetu’d-Desukî ala’ş-Şerhu’l-kebir*, (İhyau’l-Kütübi’l-Arabiyye. yy. ts.), 1/172-175; Uleyş, *Şerhu Minah*, 1/171-176.

Yine hayızlıyken tavaf ve sa'y dışında her şeyin yapılabileceği Hz. Âişe tarafından şöyle bildirilmiştir:

*“Mekke’ye geldiğimde hayızlı idim. Onun için ne tavaf ne de sa’y ettim. Durumdan Hz. Peygamber’e şikâyetle bulundum. Bana: Temizleninceye kadar tavaf ve sa’y dışında hacı adaylarının yaptıkları her şeyi yap.”*¹⁵⁷ buyurdu.

Sa'y yapmak başlı başına bir ibadet değildir. Sadece meşru bir tavaftan sonra yapılır. Eğer temiz olarak tavaf yapmamışsa, sa'y yapmasının bir anlamı yoktur. Yani sa'yda taharet şart koşulmaz ama evvelinde sahih bir tavafin bulunması şart koşulur.¹⁵⁸

Hz. Âişe (r.anha) Şerif’de hayz görmüş ve Arafat’ta temizlenince Rasulullah (s.a.v.) ona: *“Safa ile Merve arasında sa’y yapman, sana hem haccın, hem umren için kâfidir.”* buyurmuştur.¹⁵⁹

Diğer bir rivayette ise Hz. Âişe şöyle söylemiştir:

*“Rasulullah’ın (s.a.v.) hanımlarından Safiyye binti Huyey (r.anha) hayız oldu. Durum Rasulullah’a (s.a.v.) haber verilmişti. O bize burada engel mi olacak! dedi. Kendisine, Safiyye’nin ziyaret tavafını yapmış olduğu söylenince: Öyleyse, beklemenize gerek yok, yola çıkınız.”*¹⁶⁰

Konuyla dair İbn Kayyım el-Cevziyye şu tespitte bulunmaktadır:

“Hac ibadetinin yerine getirildiği ilk dönemlerde hacca gelmiş olan grup, içlerinden herkes görevini tamamlamadıkça memleketlerine dönmezlerdi. Mesela gruptaki kadınlardan biri hayız olmuş da tavaf yapamıyorsa grup bu hayızlı kadının temizlenmesini bekler, kadın da temizlendikten sonra tavafını yapar ve sonrasında memleketlerine dönerlerdi. Ancak günümüz için aynı durum söz konusu değildir. Dünyanın başka bir tarafından hac için Mekke’ye gelen biri, tavaf günleri içinde hayız görürse tavafını yapamamaktadır. Ama hayız hali sona erinceye dek kendileriyle geldiği gruptakiler onu beklemeyip, ülkelerine dönmektedirler. Onlarla gelen kadın da onlardan ayrılmadığı için Mekke’ye kadar gelmişken tavaf yapmaksızın memleketine dönme durumunda kalabilmektedir. O halde bu durum için bir zaruretin olduğu aşıkardır ve zaruretlar de haramları mübah kılar. Şayet kadının birlikte olduğu grup kadının hayızının bitmesine dek orada kalmaya devam edecekse, kadın tavaf hariç hacca dair her şeyi yerine getirir. Hayızdan temizlenince tavafını yapar. Ancak gruptakiler kadının

¹⁵⁷ Buhârî, “Hac”, 81 (No. 1650).

¹⁵⁸ İbn Hacer el Askâlânî, *Buluğu'l-Merâm Tercümesi ve Şerhi*, çev. Ahmet Davudoğlu, Sönmez Yayınları, 172.

¹⁵⁹ Müslim, “Hac”, 133.

¹⁶⁰ Buhârî, “Hac”, 129 (No. 1733); Müslim, “Hac”, 382; İmam Mâlik, “Hac” 225; Tirmzî, “Hac”, 99 (No. 943); Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 84 (No. 2003); İbn Mâce, “Menâsik”, 83 (No. 3072).

hayızdan temizleneceği vakte kadar Mekke’de bulunmayacaksa işte o zaman kadın hayızlı olmasına rağmen ziyaret tavafını yapar.”¹⁶¹

Nifâs durumunda ihrama girmeye dair ise Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir:

“*Esmâ binti Umeys, Zulhuleyfe’de ağacın altında Muhammed b. Ebi Bekr’i doğurdu da, Rasulullah (s.a.v.) Ebi Bekir’den Esmâ’nın yıkanmasını ve ihrama girmesini istedi.*”¹⁶² Henüz doğum yapmış olan Esmâ binti Umeys’e yıkanarak ihrama girmesi istenmiştir.

Abdurrahman’ın kızı Amre ise bir rivayette şunları aktarmıştır:

“*Hz. Âişe (r.anha) haccettiği zaman yanında kadınlar varsa onların hayız olmalarından korkarak bayram günü önceden gidip ziyaret tavafı yapmalarını sağlardı. Çünkü tavaftan sonra hayız olurlarsa, Hz. Âişe (r.anha) onları beklemezdi, onlar hayızlı olarak da memleketlerine dönebilirlerdi.*”¹⁶³

Aktarılan rivayette Hz. Âişe’nin birlikte haccettikleri kadınların hayız görmelerinden endişe ederek onlara önceden ziyaret tavafını yaptırdığı, eğer hayız görürlerse onları beklemediği bildirilmektedir.

Tüm rivayetler göz önünde bulundurulduğunda Şafiî mezhebinin hayızlı kadının tavaf yapamayacağı rivayetiyle amel ettiği ancak diğer mezheplerin amel etmedikleri görülmektedir.

¹⁶¹ İbn Kayyım el-Cevziyye, *İ’lâmu’l-muvakkûn* (Beyrut: Daru’l-Vefa, 1986), 3/25-40. akt. Yavuz Köktaş, *Kadınla İlgili Hadisler*, 402-403.

¹⁶² Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 9 (No. 1743); Müslim, “Hac”, 109; İbn Mâce, “Menâsik”, 12 (No. 2911); Nesâî, “Menâsik”, 57 (No. 3727); Dârimî, Sünen, “Menâsik”, 11 (No. 1958); İmam Mâlik, “Hac” 1.

¹⁶³ İmam Mâlik, “Hac”, 227.

2.HZ. ÂİŞE’NİN KADINLARIN SOSYAL MESELELERİNE İLİŞKİN RİVÂYETLERİ

Hz. Âişe’nin ibadetlere dair çok sayıda rivayetinin bulunmasının yanında kadınların sosyal meselelerine ilişkin de birçok rivayeti bulunmaktadır. Bu rivayetler mezheplerin görüşlerine kaynaklık etmiş ve birçok içtimaî konuda verilen hükümlerin temelini oluşturarak bunlara açıklık kazandırmıştır. Kadının sosyal meseleleriyle ilgili rivayetler aşağıdaki başlıklar altında işlenmiştir.

2.1. Nikâh

Sözlük olarak “birleştirme, bir araya getirme; evlenme ve evlilik” gibi anlamlara gelen nikâh kavramı fikhî olarak, şerî olan şartlar kapsamında arasında evlilik manisi olmayan kadın ve erkeğin hayatını belli bir süreliğine olmaksızın birleştirmesini sağlayan akitle karı koca arasında oluşan ilişkiyi ifade etmektedir.¹⁶⁴ Ailenin temelini oluşturan evlilik kurumu, ilâhî tüm dinlerde kadının ve erkeğin kendilerine has mahremiyet ve paylaşım alanı oluşturmalarına ve insanoğlunun soyunu devamında onlara katkı sağlamada imkân tanıyan tek meşru ilişki olarak kabul edilmektedir. İslâm’da insan yaşamına dair pek çok düzenleme, Kur’ân ve sünnette ortaya konan genel ilke ve amaçlar çerçevesinde ihtiyaçlara, zamana ve şartlara göre İslâm toplumunun takdirine bırakılmıştır. Evlenme ve aileye ilişkin başlıca hükümlerin doğrudan Kur’ân’da yer alması ve bunların Hz. Peygamber tarafından izah edilerek uygulanması İslâm’ın evliliğe ve aile kurumuna verdiği önemin bir göstergesidir.

2.1.1. Velisinin Kız Hakkında Söz Sahibi Olması ve Kızın Rızası

Hz. Âişe (r.anha) velisinin kız hakkında söz sahibi olması ve kızın da rızasının gözetilmesi konusunda Rasulullah’a (s.a.v.)şunları sormuştur:

“Bir kız evleneceği zaman ailesi onun hakkında söz sahibi olabilir mi? Kızdan izin alınır mı alınmaz mı? diye sormuş Rasulullah (s.a.v.): ‘Evet ailesi kız

¹⁶⁴ Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/112-117.

hakkında söz sahibidir ama kızıdan da izin alınır.’ cevabını vermiştir. Bunun üzerine Hz. Âişe kendisine: ‘Ama kız utanır.’ deyince, Rasulullah (s.a.v.): Kız sustu mu, işte bu onun iznidir.’¹⁶⁵

Kızın izninin alınmış olması evlenecek kızın görüşüne verilen öneme, velinin izninin alınması da velinin ailedeki ehemmiyetine vurgu içindir. Hz. Peygamber, veli ve kızın birlikte karar vermelerini talep etmektedir.

Evlilikte velayetin ön plana çıkmış olması; evliliğin sağlam temeller üzerine inşası, telafisi mümkün olmayan hataların önceden farkına varılması ve önlenbilmesi ile tarafların ailelerinin kaynaşması hedeflerine yöneliktir.¹⁶⁶

Diğer bir rivayette ise kızlara, velisinin evlilik konusunda zorlayıcı davranma hakkının olmadığına dair Hz. Âişe’den (r.anha) şöyle aktarılmıştır

“Bir genç kız, Rasulullah’a (s.a.v.) gelerek: ‘Babam beni kardeşinin oğluna nikâhladı ki beni evlendirmekle kendi şerefini yükseltsin. Ama ben istemiyorum’. deyince, Rasulullah (s.a.v.) kızın babasına adam göndererek getirtmiş ve evlenme işini kızı bırakmıştır. Bunun üzerine kız: ‘Ey Allah’ın Resulü! Ben şimdi, babamın yaptığına izin verdim. Gerçekten ben, kadınlara bu konuda babaların zorlama yetkisi olmadığını göstermek istedim!’ demiştir.”¹⁶⁷

Hanefiler velinin iznini gerekli görmemişken Hanefilerin dışındaki mezhepler ise ister bekar olsun istese dul olsun bir kadını ancak velisinin evlendireceğini söylemektedirler.¹⁶⁸

Hz. Âişe’den (r.anha) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Hangi kadına velisinin izni olmaksızın nikâh kıyılırsa, onun nikâhı batıldır! Onun nikâhı batıldır! Onun nikâhı batıldır! Şayet bu izinsiz nikâhlanan kişi, o kadınla beraber olursa, kadın için mehir verilmesi gerekir.”¹⁶⁹

¹⁶⁵ Müslim, “Nikâh”, 9 (No.1420).

¹⁶⁶ Yavuz Köktaş, *Kadınla İlgili Hadisler*, 100.

¹⁶⁷ İbn Mâce, “Nikâh”, 12 (No.1874); Nesâî, “Nikâh” 36.

¹⁶⁸ Mavsilî, *el-İhtiyar*, 3/112.

¹⁶⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 19 (No. 2083); Tirmizî, “Nikâh”, 14 (No.1102); İbn Mâce, “Nikâh”,15 (No. 1879); Dârimî, “Nikâh”, 11 (No. 2357).

Hanefiler hariç diğer mezhepler bu hadisler ile amel etmişler ve onlara göre bakire ya da dul olsun fark etmeksizin bir kadın sadece velisi tarafından evlendirilebilir ve velinin bakire kızını evlendirmek için kızından izin alması gerekmemektedir.¹⁷⁰ Fakat velayet altındaki kadın dul ise veli ondan aldığı izinle onu evlendirebilir. Bu mezhepler hadisteki “Velisiz nikâh olmaz” hadisi ve benzer hadisleri mutlak bir şekilde değerlendirerek kızların rızaları alınmış olsa dahi sadece velileri tarafından evlenebileceklerini söylemektedir. Hanefiler bu hadisleri tam ehliyet sahibi olmayan kız ya da kadınların sadece velileri tarafından evlendirilebilecekleri şekliyle yorumlamaktadır.¹⁷¹

2.1.2. Mehirden Miktar Konusu

Mehir ile ilgili yüce Allah Kur’ân’da “*Kadınlara mehirlerini bir hak olarak gönül hoşluğuyla veriniz.*”¹⁷² ve başka bir ayette ise “*Sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, ücretlerini de güzelce verin...*”¹⁷³ buyurmaktadır.

Zikredilen bu ayetlere göre evlenmekte olan her kadının kocasının ona vereceği mehir olarak isimlendirilen kocanın üzerine borç olan meblağ bulunmaktadır. Eğer kadın kendi isteğiyle mehirden vazgeçmişse, o vakit koca kadına mehir vermeyebilir.

Hz. Âişe’ye (r.anha) “*Rasulullah’ın (s.a.v.) hanımlarına verdiği mehir ne idi? diye sorulduğunda, şu cevabı vermiştir: On iki ukiye ve bir ness idi. Ness nedir biliyor musunuz? Yarım ukiyedir. Bunun tamamı beş yüz dirhem eder.*”¹⁷⁴ Rivayette geçen ukiye kavramından kastedilen kırk dirheme denk gelen Hicaz ukiyesidir. Mezhep âlimleri bu hadisi delil göstererek gücü yeten kimseler için mehrin beş yüz dirhem olmasının müstehap olduğunu söylemişlerdir. Bunun aksine Rasulullah’ın (s.a.v.) zevcesi Ümmü Habibe’nin mehrinin dört bin dirhem ve dört yüz dinar olduğu söylenirse, bu miktarı Necaşi, Resulullah’a (s.a.v.) kendi malından bir ikram olarak

¹⁷⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 3/534.

¹⁷¹ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, 9/152-153.

¹⁷² en-Nisâ, 4/4.

¹⁷³ en-Nisâ, 4/25.

¹⁷⁴ Müslim, “Nikâh”, 1426; Ebû Dâvud, “Nikâh”, 28 (No. 2105); Nesâî, “Nikâh”, 68 (No. 5487); İbn Mâce, Sünen, “Nikâh”, 17 (No.1886); Dârimî, “Nikâh”, 18 (No. 2372).

bağışlamıştır. Yoksa bu miktarı Resulullah (s.a.v.) verdiği ya da bu miktar mehir ile akit yaptığı için böyle değildir, demişlerdir.¹⁷⁵

Mehrin en az sayılabilecek miktarını Hanefiler 10 dirhemi yani o zamanlarda iki koyunun bedeline karşılık gelecek meblağı kabul etmişlerken, Malikiler ise mehrin en alt sınırını 3 dirhem gümüş olarak belirlemişlerdir. Şafî ve Hanbeli mezheplerinde ise kabul gören görüş mehrin asgari veya azami bir sınırının olmadığıdır. Hanefi ve Malikiler de mehirde üst sınır olmadığı görüşündedirler. Hz. Ömer'in kendi halifeliği zamanında evlenenlere kolaylık sağlamak için mehre üst sınır koymak istemesi üzerine, bir kadının "...Onlara kantarla vermiş olsanız da hiçbir şeyi geri almayın..."¹⁷⁶ âyetini delil göstermesi ile halife bu isteğinden caymıştır.¹⁷⁷ Sonuç olarak denebilir ki mezhepler Hz. Peygamber'in eşlerine vermiş olduğu beş yüz dirheme karşılık gelen mehir miktarını belirleyici alt ya da üst sınır görmemişler ve bu rivayetteki miktar kadar mehir vermeyi müstehap kabul etmişlerdir.

2.1.3. Dörde Kadar Kadınla Nikâhlanma Meselesi

Çağımızda birden çok kadınla evlilik konusu tartışmalara ve görüş ayrılıklarına sebep olan konulardan biridir. İstenildiği kadar kadın ile evlenilen cahiliye toplumunda Kur'an bunu dört kadın ile sınırlamıştır. Bu hususta Hz. Âişe (r.anha) şunları ifade etmiştir:

"Bir adamın yanında yetim bir kız vardı. Onu kendisine nikâhladı. Kızın meyve veren bir hurma ağacı vardı. Kız, o hurma ağacında ve adamın başka malında ona ortaktı. Adam kızı kendisi için tutuyor, kıza kendisinden (mehir olarak) bir şey vermiyordu. Bunun üzerine şu âyet indi: Eğer velisi olduğunuz mal sâhibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız, onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz."^{178, 179}

Diğer bir rivayette ise şunlar yer almaktadır:

¹⁷⁵ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 6/494.

¹⁷⁶ en-Nisâ 4/20.

¹⁷⁷ Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, "Mehir ne demektir?" (Erişim 11 Şubat 2022).

¹⁷⁸ en-Nisâ 4/3.

¹⁷⁹ Buhârî, "Vesâyâ", 21 (No. 2763); Müslim, "Tefsîr" 3018; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 12 (No. 2068).

“Urve b. ez-Zübeyr’in haber verdiğiğine göre, kendisi Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hanımı Hz. Âişe’ye şu ayeti sormuş; Eğer yetimler hakkında adalet gösteremeyeceğinizden korkarsanız, size helal olan diğer kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın.¹⁸⁰ Hz. Âişe de: Ey kız kardeşimin oğlu! Bu kadından maksat, velisinin terbiyesinde bulunan yetim kızdır. Velisine malında ortak olur, onun da yetim kızın malı ve güzelliği hoşuna gider ve mehrinde adalet gözetmeksizin ve ona başkasının verdiği kadar mehir vermeksizin onunla evlenmeyi düşünür. İşte bu sebeple velilerin onları nikâh etmeleri yasak edildi. Ancak onlar hakkında adalet gösterip mehirlerinde, âdet olanın en yüksek derecesine ulaşanlar müstesnadır. Bir de velilere bu yetim kızların dışındaki, kendilerine helâl olan kadınlarla evlenmeleri emredildi, diye cevap vermiştir. Urve Hz. Âişe’nin şunları söylediğini nakleder: Bilahare halk, bu âyetten sonra kadınlar hakkında Rasulullah’tan (s.a.v.) fetva istediler. Bunun üzerine Allah, ‘Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: Onlara dair fetvayı size Allah veriyor. Kendileri için yazılmış olan mirası vermediğiniz ve nikâhlamalarını istemediğiniz yetim kızlar hakkında da kitapta okunup duran bir âyet vardır.’¹⁸¹ âyetini indirdi. Hz. Âişe demiştir ki: Allah Teâlâ’nın Size kitapta okunup duran... diye bahsettiği, ilk âyettir ki, her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah bu âyette: ‘Eğer yetimler hakkında adalet gösterememekten korkarsanız, size helâl olan başka kadınlardan alın.’¹⁸² buyurmuştur. Azîz ve Celîl olan Allah’ın diğer âyet-i kerimede onları nikâh etmek istemezseniz buyurmasına gelince, bu; sizden birinizin, terbiyesi altında bulunan yetim kızın malı ve güzelliği az olduğu zaman, ona rağbet göstermemesidir. Böylece veliler bunlara rağbet göstermedikleri için, malına ve güzelliğine rağbet ettikleri yetim kadınları nikâh etmekten nehy olundular. Ancak adalet gösterirlerse müstesna.”¹⁸³ Hadise dair şerhte şunlar yer almaktadır:

Hz. Âişe’nin okuduğu âyetten kasıt; birinin terbiyesi altında yetim bir kız olur da onunla evlenmek isterse gereken mehri verememekten korkarsa, başka kadınla evlenmeyi tercih etmesi emridir çünkü terbiyesi altındaki yetim kızdaki başka

¹⁸⁰ en-Nisâ 4/3.

¹⁸¹ en-Nisâ 4/127.

¹⁸² en-Nisâ 4/3.

¹⁸³ Buhârî, “Tefsîru’l-Kur’ân”, 1 (No. 4574); Müslim, “Tefsîr”, 6; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 12 (No. 2068); Nesâî, “Nikâh” 66.

kadınlar çoktur. Allah'ın kişiye bu hususta bir darlık vermemiş olduğunu, ayetteki ikişer, üçer, dörder tabirlerinden kastın, bir erkek iki yahut üç yahut dört kadın alabilir, demek olduğunu, yoksa Şia'dan bir taifenin dediği gibi bu sayılan bir araya toplayıp dokuz kadın alır demek anlamına gelmediğini belirtmişlerdir. Bir Müslümanın nikâhı altında ancak dört kadın bulundurabileceğine ehl-i sünnet ulemasının icmasının bulunduğunu aktarmışlardır.¹⁸⁴

Konuya dair tefsirde ise şunlar aktarılmaktadır:

Mevdudi ayetin tefsirinde müfessirlerin Hz. Aişe'nin, ayetin cahiliye dönemindeki yaygın bir kötü davranışı kaldırmak üzere gönderildiğini söylediğini aktarmışlardır. O dönemdeki yetim kızların velilerinin onlarla güzellikleri ve zenginlikleri için evlendiklerini daha sonrasında ise onlara adaletsiz davrandıklarını söylemektedirler. Bundan dolayı müslüman olduktan sonra yetim kızlarla evlenmek konusunda şüpheyne düşmüşlerdir. Kur'an da adaletsizlik yapmaktan korkmaları halinde yetim kızlarla değil de kendilerine helal olan diğer kadınlarla evlenmelerini tavsiye etmektedir. Diğer bir yoruma göre ise İslam'dan önceki dönemde evlenilen kadınların sayısında bir sınırlama olmadığından kimileri bir düzine kadınla evlenebilmişlerdir. Fakat onların artan ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında akrabalarının çaresiz yetim kızlarının mallarına el koymuşlardır. Bu nedenle Allah evlenilecek kadın sayısını en fazla dört ile sınırlamıştır ve onlara adaletli davranmayı emretmiştir.¹⁸⁵

Ayetin tefsirine dair Hayrettin Karaman ise şunları söylemektedir:

Sonuç olarak erkek için birden çok kadınla evlilik imkânı ve uygulaması İslâm tarafından getirilmemiş, bilakis zaten var olan adeti bazı şartlar dahilinde hukuksal zemine oturarak ıslah etmiştir. Birden çok kadınla evlilik İslâm'da ıslah edilerek devam edilirken iki hususun birbirinden ayrıldığı görülebilir. Bunlardan ilki hiç evlenmemiş olan kimselere bir tane kadın ile yetinmeleri tavsiyesinde bulunurken, birden çok kadın ile evli kişiler için de adaleti gözetemeyecekleri ihtimalinin fazlalığına binaen bundan korunmak için de tek kadınla evliliğin daha hayırlı olacağı ifade edilmiştir. Birden çok kadınla evli olan kimselere ise eşleri

¹⁸⁴ Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, 6/5236.

¹⁸⁵ Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, 1/328.

arasında adil olmasının mümkünâtının olmadığı söylenmekte en azından muamelede ölçünün kaçırılmaması istenmektedir.

“Mülkiyetinizde bulunan câriye ile yetimin” tavsiyesinin temel dayanağı yetim ve kadın hakkına riayet etmektir. Ancak burada cariyenin menfaati de yetim ve kadınların haklarının gözetilmesine dayanmaktayken bunda câriyelerin de menfaati bulunmaktadır. Yüce Rabbimiz ilk olarak aile içindeki hür kadın ve yetimlere yapılmakta olan haksız tutum ve davranışları yok etmeyi istemiş ve bunu gerçekleştirecek hukuksal düzenlemeler için ışık olmuştur. Bir anda hem cariyelik hem de köleliği kaldırmanın hikmete uymamasından zamana yayarak kaldırmanın çok taraflı tedbirleri vahiyle aktarılmıştır. Köle azat etmenin ibadet kabul edilmesi ve kefaretlere konu olması ve özgür olmaları için maddi desteğin sağlanması köleliğin kaldırılmasına dair tüm uygulama ve teşvikler tedbirlerdendir. Yetim ve kadınların hakkını gözetememek korkusundan dolayı kendi eli altındaki cariyeye evlilik hayatı yaşayan kişinin avantajlı olduğu nokta cariyelerin özgür kadınlara oranla çok daha az hakka sahip olmalarıdır. Ayette geçen tavsiyenin cariyeler için avantajı ise çocuk sahibi olduğunda alınıp satılan bir cariyeye konumundan kurtulmasıdır. İslâm’ın getirmiş olduğu bir düzenleme çocuğu doğan cariyeyi “ümmül veled” olarak isimlendirmekte ve eşi öldüğünde ise özgür olmaktadır.¹⁸⁶

Bizce bu ve benzeri tefsirlerde yapılan yorumlar her kesin Allah’ın nezdinde eşit olarak yaratılmış olduğu ilkesine ters düşmektedir. Allah katında hür-köle-cariye-efendi ayrımları bulunmamasına rağmen cariyeye ile evli olanın avantajlarının hür ile evli olandan daha çok olduğunu belirtmek ve eşi ölen cariyenin özgür olduğunu onun adına güzel bir gelişme olarak bildirmek, İslam’ın hak ve özgürlükler bağlamında insanlara eşit yaklaşmasına ters düşmektedir. O dönemde var olan zihniyeti realite olarak kabul etmek onu destekleyici bir tavır takınmayı gerektirmemelidir.

2.1.4. Kadının Eşiyle Sulh Yapmasına Dair

Evlilikte önemli bir konu da eşlerin anlaşmazlık baş gösterdiğinde sulh yapmaları hususudur. Bu konu Kur’an’da “*Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden*

¹⁸⁶ Hayrettin Karaman vd., *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsîr* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020) 2/15-17.

veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, bazı fedakârlıklarla, sulh yapıp aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır.”¹⁸⁷ şeklinde yer almışken Hz. Âişe’nin (r.anha) bu ayet hakkında şunları söylediği aktarılmıştır:

“Bu ayet, şöyle bir kadın hakkında inmiştir: Bir erkeğin nikâhı altındadır. Ancak erkek onunla beraberliği fazla istememektedir. Onu boşayıp bir başkasıyla evlenmeyi arzulamaktadır. Ona kadın: ‘Beni boşama, yanında tut, ama dilersen bir başkasıyla da evlen. Sen bana infak ve gece ayırma hususunda serbestsin.’ der. Ayet şunları ifade etmektedir: Bazı fedakârlıklarla sulh yapıp aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır.”¹⁸⁸

Tefsirde ise konuya dair şunlar yer almaktadır:

Ayet metninde yer alan nüşuz kavramıyla hanımına adaletsizlik yaparak, evlilik hukukuna aykırı, kötü davranan ve karısından yüz çeviren koca mevzu bahis edilmektedir. Böyle bir nedenden dolayı kadının kocasından ayrılmak için gerekli yere başvurması ve evlilik hayatının bitirilmesini talep etmesi mümkündür. Fakat evliliğin bitirilmesi hem karı koca hem de çocuklar için olumsuz neticeler doğurduğundan son çare ayrılık öncesi başvurulması tavsiyesinde bulunulan yol sulh yaparak kadının eşiyle anlaşması, hoş olmayan muamelenin en aza indirilmesi tedbiridir. Tefsirlerde ve esbâb-ı nüzûl kitaplarında geçen örnek ve âyetlerden anlaşıldığına göre burada sulha, uzlaşmaya, anlaşmaya ve hoş olmayan muameleyi en aza indirmenin ehemmiyetine değinilmekte; tüm bunlara binaen insanî zaafılar özellikle belirtilerek aile saadetinin sürekliliği ve sorunları çözmede özverili davranılmasının önemine bir daha vurgu yapılmaktadır.

Âyette çoğunlukla insanoğlunun doğasında var olan mala düşkünlüğünün olduğu hatırlatılarak kocasının iyi davranmadığı kadının kocasına karşı bu malî menfaatlerden sağlayarak, kocasının kendisine olan davranışları düzeltebileceğine işaret edilerek, bunu yapmanın da uygunluğu belirtilmiştir. Fakat takva sahibi kişiye yakışan bu olmamakla birlikte, erkeğin karısının ona bazı menfaatler sunması ya da kendi haklarından vazgeçmesiyle kadına iyi muamele yapmakla evliliğini devam

¹⁸⁷ en-Nisâ 4/128.

¹⁸⁸ Buhârî, “Nikâh”, 95 (No. 5206); Müslim, “Tefsîr”, 14.

ettirmeyi istemesiyle gerçek anlamda iyi ve takvalı kul olma sıfatını elde edemez. Takvalı ve iyi vasıflara sahip kişinin yapması gereken Allah rızasını gözeterek adil davranmak ve haksızlıktan kaçınmaktır.¹⁸⁹

Hamdi Yazır ise Hz. Peygamber'in (s.a.v) hanımlarından Sevde binti Zem'an'ın boşanmaktan endişelenerek nöbetindeki sırayı Hz. Aişe'ye vermesi gibi kadının erkeği kendisine çekmesi adına hakkı olan mehri, derecesi ve nöbetinde indirimle ve fedakarlıkla ya da bir şey bağışlamasıyla aralarını düzeltmeye çabalamasında ve erkeğin de bunları kabul etmesinde bir sakınca yoktur ve böyle bir durumun rüşvet benzeri bir günah olmayacağını demektedir.¹⁹⁰

2.2. Talâk/Boşama

Kök anlamı olarak talâk kelimesi bağdan kurtulma anlamındadır. Kadını boşadım, sözü de bu anlamda istiare edilmiştir; “onu salıverdim, o serbesttir, nikâh bağından çözülmüştür” sözündeki gibidir.¹⁹¹ Ayette boşamaya dair “*Ey Peygamber! Kadınlarınızı boşamak istediğiniz zaman onları iddetleri içinde boşayın ve iddeti de sayın.*”¹⁹² emri ifade edilmiştir.

Hamdi Yazır evlilikten maksadı şöyle açıklamaktadır: “Karı ve koca arasında Allah'ın yaratmış olduğu arzunun tatmini ile sevgi ve merhamet üzerine bir aile kurmak, onun hukuk ve vazifelerini yüklenerek iffet ve iyilikle temiz bir ilişki ve üreme gayesine hizmet olduğu cihetle, karı koca arasında önemsiz meseleler dolayısıyla sıkıntı veya ferahlık gerektiren geçici haller eksik olmasa bile, tabii arzu ve sükun kesilmedikçe aile binasının yıkılmaması lazım gelir. Fakat o istek ve sükun kesilecek olursa o vakit temel çürümüş ve karı koca arasında bir nevi tabii bir boşama vuku bulmuş olacağından, şer'i boşama da mümkün olabilir.”¹⁹³

İslâm'da evliliğin amacı, huzurlu bir aile hayatı yaşamak ve bu aile ile iyi bir nesil yetiştirmeye vesile olmaktır. Ancak güzel ve hayırlı amaçlarla gerçekleştirilen tüm evlilikler mutlu bir sona ulaşmamaktadır. Hastalık, ölüm gibi doğal süreçler, bazen geçimsizliğin yaşanması, eşler arasında anlaşmazlık ve sevgisizliğin olması

¹⁸⁹ Hayrettin Karaman vd., *Kur'ân Yolu Meal ve Tefsir*, 2/154-155.

¹⁹⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Zehraveyn Yayınları, ts.), 3/97.

¹⁹¹ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 639.

¹⁹² et-Talâk 65/1.

¹⁹³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 8/103-104.

gibi olumsuzluklar evliliklerin başarıya ulaşmasına ve sürmesine engel olur. İslâm, evlilikte asıl amaçtan uzaklaşıldığında, eşler arasında huzur kalmayacak şekilde bir arada bulunmaları imkânsızlaştığında, zorunluluk halinde evliliğin sonlandırılmasına müsaade etmiştir.

2.2.1. Boşama İki Defadır Hususu

Hiz. Âişe (r.anha) boşanmanın iki defa olduğuna dair o dönemdeki uygulamadan da örnek vererek şunları aktarmaktadır:

“Erkek hanımını boşamak isteyince hemen boşuyordu. Erkek, yüz ve hatta daha çok defa da boşamış olsa, iddeti içerisinde iken döndüğü takdirde, kadın yine de onun hanımı olmaya devam ediyordu. Bu hal şu hadiseye kadar devam etti. Bir adam hanımına: ‘Vallahi seni ne tam boşayacağım, ne de himayeme alacağım, ebedî şekilde böyle tutacağım!’ dedi. Kadın: ‘Bu nasıl olur?’ deyince: ‘Seni boşayacağım, iddetin bitmek üzere iken geri döneceğim. Bu şekilde tekrar edeceğim, cevabını verdi. Kadın bunun üzerine Hiz. Âişe’ye (r.anha) gidip durumu haber verdi. Hiz. Âişe, Rasulullah gelinceye kadar cevap vermedi. Durumu O’na anlattı. Hiz. Peygamber ise sustu, bir şey söylemedi. Derken şu âyet indi: ‘Boşama iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır. (Ey kocalar! Boşandığınız zaman) onlara (kadınlara) verdiğiniz bir şeyi (mehri geri) almanız size helal olmaz ...’¹⁹⁴ Bunun üzerine halk o günden itibaren talaka yeniden yönelip gözden geçirdi, bir kısmı boşadı, bir kısmı boşamadı.”¹⁹⁵

Diğer bir rivayette ise Hiz. Âişe’den (r.anha) aktarıldığına göre “Habibe binti Sehl, Sabit bin Kays’ın nikâhı altında iken, Sabit bir gün onu dövmüş ve bir tarafını kırmış. Bunun üzerine Habibe’nin sabahleyin onu Hiz. Peygamber’e (s.a.v.) şikayet etmesi üzerine, Hiz. Peygamber (s.a.v.) de Sabit’i çağırıp ‘Onun mehrinin bir kısmını alarak kendisini boş.’ buyurmuştur. Bunun üzerine (Sabit); ‘Bu caiz olur(mu?) ya Rasulullah!’ diye sormuş (Rasul-i Ekrem); ‘Evet’ cevabını vermiştir. (Sabit de); ‘Ben ona mehir olarak iki bahçe vermiştim ve şu anda bunlar onun elinde bulunuyor.’

¹⁹⁴ el-Bakara 2/229.

¹⁹⁵ Tirmizî, “Talâk”, 16 (No. 1192).

deyince, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.); ‘Onları al da, onu boşa.’ buyurmuştur. O da (öyle) yapmıştır.”¹⁹⁶

Bu rivayet yukarıda zikri geçen ayetle çelişiyor gibi görünüyorsa da kadının mehri alamadığı durumlar ile düşünüldüğünde daha anlaşılır olmaktadır. Öyle ki, evlenme akdi sahih olur, fakat ilişki veya sahih halvetten önce kadının sebep olmasıyla ayrılık vaki olur veya kadın mehri karşılığında eşinden ayrılma yoluna giderse (muhâlaa) mehir hakkı düşer.¹⁹⁷

Cariyenin talâkına dair ise Hz. Âişe (r.anha) Rasulullah’ın (s.a.v.) “Cariyenin talâkı iki talâktır, iddet bekleme süresi de iki hâyz süresi kadardır.”¹⁹⁸ söylediğini buyurmuştur.

Hür erkek, cariyenin kocası da olsa üç talâka sahipken; köle, hür kadının kocası da olsa iki talak sahibidir. Şayet koca karısına onu bir defada üç talakla boşadığını söylerse, dört mezhebin görüşüne göre de kadın üç talakla boşanmış olur. Hanefîlerin görüşüne göre kadının kendisi talak sayısında esas alınır. Hür olan bir erkek, bir cariyeye evlenirse, iki talâka sahip olur. Çünkü cariyeye, hür kadından bir talâk eksiktir. Köle, hür bir kadınla evlenirse, üç talâka sahip olmaktadır. Çünkü hür kadının üç talâkı vardır. Burada talâka sahip olan, her ne kadar erkeğin kendisi gibi görünse de, talâkın sayısı hür kadına ve cariyeye göre değişmektedir. Kocası köle de olsa, hür kadın, üç talâka sahip olmaktadır, buna mukabil kocası hür de olsa, cariyeye, iki talâka sahip olur.¹⁹⁹

2.2.2. Boşamada İddet Süresi

Boşanma ve vefatın sonucunda iddet beklenmesi gerekmektedir. Buna dair ayeti kerimede kocası ölen kadınların iddeti ile ilgili “İçinizden biri ölür ve geride kadınlar bırakırsa, onların yeniden evlenebilmeleri için dört ay on gün beklemeleri gerekir.”²⁰⁰ buyruğu yer alırken, hamile kadınların iddetine dair “Hamile kadınların

¹⁹⁶ Ebû Dâvud, “Talâk”, 18 (No. 2228).

¹⁹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/62-63; Şirbinî, *Muğnî’l Muhtac*, 3/309.

¹⁹⁸ Ebû Dâvud, “Talâk”, 6 (No. 2189); Tirmizî, “Talâk”, 7 (No. 1182); İbn Mâce, “Talâk”, 30 (No. 2080).

¹⁹⁹ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkıhı*, 6/57-58.

²⁰⁰ el-Bakara, 2/234.

iddeti, doğum yaptıklarında sona erer.”²⁰¹ açıklaması vardır. Sonuç olarak hamileyken kocası ölen ya da kocası tarafından boşanan kadının iddeti doğumla sona erer. Hamile olmayan ve kocası vefat eden kadın ise dört ay on gün bekler. Talak iddetine dair ise ayette Allah şöyle buyurmaktadır: “Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah’tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali hariç, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıksınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.”²⁰²

Urve b. ez-Zübeyr’den rivayet edildiğine göre “Mü’minlerin annesi Hz. Âişe (r.anha.), iddet bekleyen Ebû Bekir es-Sıddîk’ın oğlu Abdurrahman’ın kızı Hafsa’yı üçüncü hayzında kan görmeye başlayınca kocasının evinden ailesinin yanına göndermiştir. Bu hadise, Abdurrahman’ın kızı Amre’ye anlatılınca: Urve’nin doğru söylemiş olduğunu, bu konuda fakihlerin Hz. Âişe (r.anha.) ile tartıştıklarını ve Yüce Allah’ın kitabında Üç hayızdan temizlenme müddeti diye buyurduğunu söylemişlerdir. Bunun üzerine Hz. Âişe (r.anha.): ‘Doğru söylediniz, (ama) Kurû’un ne olduğunu biliyor musunuz? Kurû’ (hayız değil) temizlik halleridir.’ demiştir.”²⁰³

İddetin birçok hikmeti vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir: Kadının önceki eşinden hamile olup olmadığının anlaşılması ve nesebin karışmasının önlenmesi, iddetin ric’î talakla kocaya, bâin talakla iki tarafa birden yeniden düşünme imkânı vermesi, kadını etrafında oluşabilecek kötü zan ve niyetlere karşı koruması, ölen kocanın hatırasına saygı ve yuvaya bağlılığı simgelemesi, kadının yeni bir hayata ve muhtemel bir evliliğe kendini hazırlamasına imkân vermesi, aile bağını koruması ve evlilik müessesesinin önemini hatırlatması. İddetin bu hikmetleri göz önünde bulundurulduğunda iddetin sadece hamilelik tespiti ve nesebin karışmasının önlenmesi amacıyla sınırlandırılması doğru olmamakta ve buna dair Kur’ân’da bildirilen süreler de dine ait taabbudî nitelikte hükümlerden sayılmaktadır. Böylelikle

²⁰¹ et-Talak 65/4.

²⁰² et-Talak 65/1.

²⁰³ İmam Mâlik, “Talak”, 54.

günümüzde tıbbî olarak kadının hamile olup olmadığının anlaşılıyor olması iddet beklemenin gereksiz olduğunu göstermez.²⁰⁴

2.2.3. Boşanılan Eş İle Nikâhlanma

Boşanılan eş ile bir daha nikâhlanma hususunda Hz. Âişe'den (r.anha) aktarıldığına göre rivayette şöyle geçmektedir:

*“Bir adam hanımını üç talakla boşadı. Kadınla bir başka adam evlendi, ancak bu adam da kadını cinsel temastan önce boşadı. (Kadın tekrar önceki kocasına dönmek istemişti.) Rasulullah’a (s.a.v.) bu hususta soruldu; Hayır! İkinci kocası kadının balcığından tatmadıkça önceki kocası tadamaz!”*²⁰⁵

Bu hadisten anlaşıldığı üzere üç talak ile boşanmış olan bir kadının kendisini boşamış olana helal olması ancak ondan başka bir kocayla nikâhlanıp bu kocanın da onunla birliktelik yaşadktan sonra ayrılması ve iddetin bitmesinden sonra helal olabilir. Bu konuda bütün alimler görüş birliği içinde olmuşlardır. Bir başkasının kadına sadece nikâh akdi yapması onun ilk kocası için helal olmasını sağlamaz. Ashap, tabiîn ve onlardan sonraki bütün alimler böyle demişlerken Said b. el-Müseyyeb tek başına kaldığı görüşünde ikincisi onunla nikâh akdi yaptıktan sonra ayrılırsa birincisine helal olur, ikincisinin cinsel ilişki kurması şart değildir demiştir. İmam Mâlik akit, halis nikâh kastıyla yapılmazsa kadının ilk kocasına helâl olamayacağı görüşündedir. İmam-ı Şâfiî'ye göre fasit olan nikâh tahlîl için evlenip sonra boşamak şartıyla kısılan nikâhtır. Böyle bir şart koşulmadan akdedilen nikâh sahihtir. Bu kavil İmam-ı A'zam'dan da rivayet edilmiştir. İmam-ı A'zam'dan diğer bir rivayete göre ikinci kocanın akdettiği nikâh ile o kadını ilk kocasına helâl etmeyi niyetlenmesi doğru değildir.²⁰⁶

²⁰⁴ İbrahim Acar, “İddet” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/466-471.

²⁰⁵ Buhârî, “Libâs”, 6 (No. 5792); Müslim, “Nikâh”, 1433; İmam Mâlik, “Nikâh”, 18; Ebû Dâvûd, “Talak”, 49 (No. 2309); Tirmizî, “Nikâh”, 26 (No. 1118); Nesâî, “Talak”, 10 (No. 5571); İbn Mâce, “Nikâh”, 32 (No. 1932); Dârimî, “Talâk”, 4 (No. 2447).

²⁰⁶ Ahmed Davutoğlu, *Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi*, 4/ 2968.

2.3. Süt Emme

2.3.1. Nesebin Haram Kıldığını Emmenin de Haram Kılması

Nesep yoluyla haram olanların emme ile de haram olduğuna dair Hz. Âişe (r.anha) şunları ifade etmiştir:

“Ebû'l-Kuays'ın kardeşi Eflah, örtünmeyi emreden ayet indikten sonra yanıma girmek için izin istedi. Ben: 'Allah'a yemin olsun, Rasulullah'dan (s.a.v.) izin istemedikçe ben ona izin vermeyeceğim! Çünkü onun kardeşi Ebû'l-Kuays beni emziren kimse değildir. Beni Ebû'l-Kuays'ın hanımı emzirdi!' dedim. Derken yanıma Rasulullah girdi. 'Ey Allah'ın Rasulü dedim, Ebû'l-Kuays'ın kardeşi Eflah yanıma girmek için izin istedi. Ben sizden sormadıkça izin vermekten imtina ettim!' dedim. Rasulullah (s.a.v.): 'Amcana izin vermekten seni alıkoyan sebep ne? buyurdu. Ben: 'Ey Allah'ın Rasulü! Beni emziren erkek değil, beni onun hanımı emzirdi.' dedim. Rasulullah yine: 'Sen onun girmesine izin ver. Zira o senin amcandır, Allah iyiliğini versin.' buyurdu. (Urve der ki): 'İşte bu sebeple Hz. Âişe (r.anha): 'Neseb sebebiyle haram kıldıklarınızı, emme sebebiyle de haram kılın!' derdi.”²⁰⁷

Allah (c.c) Kur'an'da nesep olarak evlenilmesi yasak olanları saydıktan sonra, sütanneleri ve sütkız kardeşleri de evlenilmesi yasak olan kişilerden zikretmiştir. Ayette mealen şöyledir: *“Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, sütkız kardeşleriniz...”*²⁰⁸ Hz. Peygamber'den gelen hadislerde de nesep bakımından haram olanların süt emmeyle de haram olacakları ifade edilmiştir. İbn Kudâme, “ayetî kerimede süt bakımından haram olanlardan sadece sütanne ve kız kardeşin zikredilmesine rağmen, nesep bakımından diğer haram olan kişilerin hadisteki lafzın umumuna girdiklerini ve buna muhalefet edildiğini bilmediğini” söylemiştir.²⁰⁹

Diğer bir rivayette de Hz. Âişe (r.anha) *“Rasulullah (s.a.v.) yanımda idi. Ben Hafsa'nın evine girmek için izin isteyen bir adamın sesini işittim ve: 'Ey Allah'ın*

²⁰⁷ Buhârî, “Şehâdât”, 7 (No. 2644); Müslim, “Rada”, 2; İmam Mâlik, “Rada”, 2; Tirmizî, “Rada”, 1 (No. 1147); Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 7 (No. 2057).

²⁰⁸ en-Nisâ 4/23.

²⁰⁹ Şemsüddîn b. Kudâme, *el-Muğnî ve Şerhu'l-Kebîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1998), 475-476.

elçisi! Şu adam evinize girmek için izin istiyor.’ dedim. Rasulullah (s.a.v.): ‘O adamın, Hafsa’nın süt amcası falan olduğunu sanıyorum.’ dedi. Ben: ‘Ya Rasulullah! Süt amcam falan sağ olsaydı benim yanıma serbest girebilir miydi?’ dedim. Rasulullah (s.a.v.): ‘Evet girebilirdi. Çünkü nesebin haram kıldığı her şeyi, emme de haram kılar.’ buyurmuştur.”²¹⁰

İmam Malik’in eserinde yer verdiği rivayette ise “Hz. Âişe’nin (r.anha) yanına kız kardeşlerinin süt oğulları ile erkek kardeşlerinin kızlarının süt oğullarının girdiği ancak erkek kardeşlerinin hanımlarının emzirdiği erkeklerin girmediği”²¹¹ aktarılmaktadır.

2.3.2. Emmenin Sayısına Dair

Emzirme miktarı ya da sayısı süt hısımlığının oluşması hususunda mezhepler arasında farklı görüşlerin belirtildiği bir konudur. Bu konuda ise Abdullah b. Ömer’in oğlu Salim’in şöyle dediği aktarılmıştır:

“Mü’minlerin annesi Âişe (r.anha) beni, memede iken, kız kardeşi Ebû Bekir’in kızı Ümmü Gülsüm’ün yanına gönderip, ona: ‘Bu çocuğu on defa emzir de, büyüyünce yanıma girebilsin.’ demişti. Ama Ümmü Gülsüm beni ancak üç defa emzirdikten sonra hastalandı. Bir daha emzirmedi. Ümmü Gülsüm beni on defa emzirmediği için, Hz. Âişe’nin (r.nha.) yanına (mahremi olmadan) girmedim.”²¹²

Hanefi ve Maliki mezheplerine göre süt emzirmedi süt miktarı az veya çok fark etmeksizin süt hısımlığını oluşturduğu belirtilir.²¹³ Şafî ve Hanbelî mezheplerindeki görüşe göre ise doyuracak düzeydeki aralıklı beş emzirme süt hısımlığı için gerekmektedir.²¹⁴ Rivayette geçen “on defa emzir” ifadesiyle mezhepler amel etmemişlerdir.

Beş defa emzirme ile hısımlığın oluşacağına dair bir rivayette ise Hz. Âişe (r.anha) ve Ümmü Seleme’dan (r.anha) şöyle dedikleri bildirilmektedir:

²¹⁰ Buhârî, “Şehâdât”, 7 (No. 2646); Müslim, Sahîh, “Radâ”, 1.

²¹¹ İmam Mâlik, “Râdâ”, 9.

²¹² İmam Mâlik, “Râdâ”, 7.

²¹³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 146.

²¹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 309.

“Rasulullah’ın (s.a.v.) Zeyd’i evlatlık edindiği gibi, Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rabia da Ensar’dan bir kadının azatlı kölesi olan Salim’i evlâtlık edinmiş ve kardeşinin kızı Hind binti el-Velîd b. Utbe b. Rabia ile evlendirmişti. Cahiliyye çağında bir kimse bir adamı evlatlık edindi mi, halk o evlatlığı o adama nisbet ederek isimlendirirlerdi. Evlatlık da o adamın mirasına vâris olurdu. Nihayet noksan sıfatlardan münezzeh olan yüce Allah bunun hakkında; ‘Onları babalarına nisbet ederek çağırın.’ âyet-i kerimesini, ‘Onlar sizin din kardeşlerinizdir ve dostlarınızdır.’²¹⁵ buyruğuna kadar indirince, (bu evlatlıklar babalarına verildi, babası bilinmeyenler) de dost ve din kardeşi oldu. Bu sırada Ebû Huzeyfe’nin hanımı Sehle binti Süheyl b. Amr el-Kureyşî gelerek; ‘Ey Allah’ın Rasulü, biz Salim’e (kendi neslimizden gelen) bir çocuk gözüyle bakıyorduk, kocamla benim yanımda bir evde kalıyor ve (dolayısıyla) beni başım açık ve yakası, boynu, yüzü ve kolları açık bir kıyafetle görüyordu. Şimdi ise Aziz ve Celil olan Allah evlatlıklar hakkında senin de bildiklerini indirdi. Salim hakkındaki görüşünüz nedir?’ diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de ona; ‘Onu emzir.’ buyurdu. Sehle, onu beş kez emzirdi ve Salim O’nun sütünöğlü oldu. Bu olay nedeniyle Âişe (r.anha), kendisinin görmek istediği ve yanına girmelerini arzu ettiği kimseleri kız kardeşlerinin veya erkek kardeşlerinin kızlarının emzirmelerini isterdi. Eğer (emzirilmesini istediği kimse) yetişkin ise beş defa emzirmelerini isterdi. (O kimse, Hz. Âişe’nin bu isteğine uyduktan) sonra artık Hz. Âişe’nin yanına (rahatça) girerdi. Ümmü Seleme ile Hz. Peygamber’in (s.a.v.) diğer hanımları, beşikte iken süt emmedikçe, halktan bir kimsenin bu şekilde süt emmek suretiyle yanlarına gelmesine izin vermezler ve Hz. Âişe’ye de; ‘Vallahi bilmiyoruz, belki bu, diğer halk için değil de, sadece Salim’le ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından verilmiş özel izindir.’ demişlerdir.”²¹⁶

Hz. Peygamber’in diğer eşlerinin Hz. Âişe’den farklı düşündükleri ve beşikte olma çağı dışında süt emen birinin yanlarına girmelerine müsaade etmedikleri anlaşılmaktadır.

²¹⁵ Ahzâb 33/5.

²¹⁶ Ebû Dâvud, “Nikâh”, 9 (No. 2061); Buhârî, “Nikâh”, 15 (No. 5088); Müslim, “Radâ”, 7 (No. 26-28); İmam Mâlik, 30, “Redâ”, 12.

2.3.3. Yetişkin Kimsenin Emzirilmesi

Hız. Âişe, yaygın olan fikhî görüşlerin aksine, kişi hangi yaşta emerse emsin süt akrabalığının meydana geleceği görüşündedir. Hadis kaynaklarında yer alan bir rivayete göre Hız. Âişe (r.anha) şöyle demiştir:

“Sehle binti Süheyl, Hız. Peygamber’e (s.a.v.) gelerek: ‘Ya Rasulallah! Ben Ebû Huzeyfe’nin âzâdlısı Sâlim’in yanına girmesinden, Ebû Huzeyfe’nin yüzünde hoşnutsuzluk görüyorum.’ demiştir. Rasulallah (s.a.v.): ‘Onu emzir!’ buyurmuş, Sehle; ‘Koskoca adam olduğu halde, onu nasıl emziririm?’ deyince. ‘Bunun üzerine Rasulallah (s.a.v.) gülümseyerek ‘Onun koskoca adam olduğunu biliyorum.’ cevabını vermiştir.”²¹⁷

Ancak dört mezhep imamının hiçbiri bu görüşü kabul etmemiştir. Hız. Âişe’nin haricindeki fakihlerin çoğunluğu, ilgili âyet²¹⁸ ve hadisleri esas alarak süt akrabalığının oluşabilmesi için ilk iki yaş içerisinde emilmesini şart olarak koşmuşlarken,²¹⁹ cumhur ise Sâlim hadisini reddetmeyerek, bunu farklı şekillerde yorumlamıştır. Bu yorumlardan en yaygın olarak kabul göreni ise yetişkin kişinin emzirilmesinin Hız. Peygamber tarafından Sâlim hakkında Sehle bnt. Süheyl’e verilen özel bir ruhsat olduğu konusundadır. Her ne kadar Hız. Âişe, bu ruhsatın umumî bir hüküm olduğunu düşünse de Ümmü Seleme başta olmak üzere Peygamberin diğer eşleriyle sahâbenin ileri gelenleri haramlığın, küçükken emme ile sınırlı olduğuna ilişkin Hız. Peygamber’in diğer söylediklerini göz önünde bulundurarak bunun umumî bir hüküm olmayıp, Sâlim için özel bir hüküm olduğu görüşündedir.²²⁰

Salim rivayetinin tahlil ve tenkidi konusunda çalışmış olan İshak Emin Aktepe, bu rivayetlerin isnad bakımından sağlam olduklarını ancak metin olarak incelendiğinde birçok problemi barındırdığını ifade etmektedir. Ayrıca rivayetlerin nesh edildiğine dair görüşlerin de tutarlı bir dayanaklarının olmadığını belirtmekte Salim’e sütün bir kaptan içirilmiş olduğu görüşünün gerçeği yansıtmadığını ve

²¹⁷ Müslim, “Radâ”, 26.

²¹⁸ Lokman 31/14; el-Bakara, 2/233.

²¹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 201.

²²⁰ Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*. nşr. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî (Beyrut: Dâru’l İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1405/1985) 2/113.

rivayetlerde Hz. Peygamber'in "onu emzir" diye ifadesinin yer aldığını "sütünü sağ ve içir" ifadesinin ise geçmediğini, rivayetlerin hiçbir tarikinde buna ihtimal verecek bir ifadenin yer almadığını söylemektedir. Hadis metninde fitrata aykırı olarak bir kadının her an süt emzirebilme imkanı varmış algısını eleştirerek sadece doğum yapmış bir kadında bu özelliğin olacağını bildirmektedir. Ayrıca bu rivayetlerin Kur'an'ın süt emme, evlat edinme ve hicap ayetleriyle örtüşmediğini de ortaya koymaktadır. Evlatlık durumunda olan ve bu doğal olmayan çözümün sadece Salim için geçerli olduğunun söylenmesi ve bununla ilgili başka evlatlıkların yer aldığı rivayetlerin olmayışı da metin açısından problem olarak nitelenmiştir.²²¹

2.3.4. Emziren Kadınla Cinsi Münasebet

İslâm hayızlı kadınla cinsi münasebet konusunda bazı sınırlamalar getirmişken, emziren kadına dair böyle bir yasak söz konusu olmamıştır. Ancak emzikli kadınla cinsi münasebete dair Hz. Peygamber'in bir yasak getirme isteğinin olduğunu fakat başka milletlerden emziren kadınlarla ilişkinin herhangi bir olumsuz sonucunun olmamasından ötürü bu isteğinden vazgeçtiğini Hz. Âişe'nin (r.anha) şu rivayetiyle öğreniş oluyoruz:

*"Vehb'in kızı Cüdame, Rasulullah'tan şunları işittiğini bana haber verdi: Emzikli kadınlarla cinsi birleşmeyi (gıyle) yasaklamayı arzu ettim. Ama Rumlarla Farsların bunu yaptıklarını ve çocuklarına zarar vermediğini hatırladım (da vazgeçtim.)"*²²²

Alimler hadis metninde geçen "gıyle" kelimesiyle ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. *Muvatta*'da İmam Malik, Asmai (ö. 216/831) ve kimi dil âlimleri, bunun süt emziren karısı ile cima etmesi olduğunu söylemişlerdir. İbnü's-Sikkât'in (ö.244/858) dediğine göre ise bu kadının hamile olmakla birlikte süt emzirmesi halidir. Âlimlere göre Rasulullah'ın (s.a.v.) bunu yasaklamayı düşünmesinin sebebi bundan süt emmekte olan çocuğa zarar erişmesinden korkmasıdır ve âlimler tabiplerin de böyle bir sütün hastalığa sebep olduğunu söylediklerini aktarmışlardır. Arapların da bundan hoşlanmadığını ve sakınmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

²²¹ İshak Emin Aktepe, "Salim Hadisinin Süt Akrabalığı Bağlamında Tahlil ve Tenkidi", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 14 (2009) 262-265.

²²² Müslim, "Nikâh", 140.

Hadiste ise gıylenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Rasulullah (sav) bunu yasaklamamış ve aynı zamanda yasaklamayışının sebebini de açıklamıştır.²²³

2.4. Hadlerde Kadın

Had kelimesi (çoğulu hudûd) sözlükte “sınır çizmek, tarif etmek iki şeyi birbirinden ayırmak, ceza tatbik etmek, sınır” gibi anlamlara gelir. Fıkıhta ise “Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gerekli olan, miktarı ve keyfiyeti naslarla belirlenmiş cezaî müeyyideleri” ifade eder.²²⁴

Kur'an'da on üç yerde geçmekte olan had ve hudud kelimesi, ıstılahî anlamından çok genel anlamıyla kullanılmış; Allah'ın koyduğu ölçüler, çizdiği sınırlar, emir ve yasakları kast edilmiştir.²²⁵ Hadislerde ise had kelimesi çoğunlukla sözlük anlamında olarak Kur'an'daki muhtevayı yansıtacak şekilde yer almıştır.²²⁶ Bu gruba dair Kur'an'da dört ceza söz konusudur. Bunlar zina eden kişiye yüz sopa vurulması²²⁷, iffet sahibi kadına zina iftirasını atan kimseye seksen sopa vurularak şahitliğinin kabul edilmemesi²²⁸, hırsızlık yapanın elinin kesilmesi²²⁹, silahla gasp, yol kesme ve eşkıyalık benzeri suçları işleyen kimselerin öldürülmesi, asılmaları, el ve ayaklarından çapraz kesilmeleri ya da sürgün edilmeleridir.²³⁰

Hadler, diyet ve kısasla birlikte, dinin korunmasını temel aldığı beş ana değer olan akıl, din, can, ırz ve malın muhafazası kuralının mühim bir bölümünü oluşturur. Klasik dönemdeki İslâm hukukçularının ifade ettiği üzere diyet ve kısas cezaları insan yaşamını, sarhoşluk için belirlenen ceza insan aklını, zina ve kazf suçlarına tatbik edilecek cezalar insanın ırzını, hırsızlık suçuna karşılık öngörülen ceza insanın malını, irtidat edenin cezalandırılması insanın dinini, eşkıyalık ve bağıy suçu için belirlenen cezalar zarurat-ı hamse esaslarından bazısını ve sonuç olarak kamusal düzeni muhafaza etme amacını taşır.²³¹

²²³ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 6/556.

²²⁴ İsmail Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 213.

²²⁵ el-Bakara 2/229; en-Nisâ 4/14; et-Tevbe 9/112; et-Talâk 65/1.

²²⁶ Bkz. el-Muvatta', "Hudûd", 10; Müsned, IV, 226; Buhârî, "Büyû", 96, "Şüf'a", 1, "Şeriket", 6, "Meğâzî", 53; Müslim, "Hudûd", 8-9; Ebû Dâvûd, "Akziye", 14, "Hudûd", 38.

²²⁷ Nûr 24/2.

²²⁸ Nûr 24/4.

²²⁹ el-Mâide 5/38.

²³⁰ el-Mâide 5/33.

²³¹ Ali Bardakoğlu, "Had", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/547-551.

Bu yüzden hadler, İslâm hukukunda nassa dayanmakta olan kısmın önemli bir unsurunu ve belirgin bir özelliğini barındırır. Bu cezalardaki hedef suç işleyeni te'dible ıslah etmek, suçun yinelenmesinin önüne geçmek ve toplumsal değerleri ve hukuku koruyarak suçların işlenmesini ve açık bir şekilde yapılmasını engellemek kadar suça mukabil olan cezayı tatbik etmek de önem arz eder. Hz. Peygamber suçların olabildiğince açığa çıkarılmamasını ve şüpheli bir durum var ise hadlerin tatbik edilmemesini buyurmuş, suç itirafında bulunanları ise öncelikle dinlemekten kaçınmış, bir suça gerekli cezanın verilmesinin adil ve rahmet olacağını bildirmiştir.²³²

2.4.1. Hırsızlık

İslamda had cezasını gerektiren suçlardan biri olan hırsızlık suçuna dair Kur'an'da meâlen şöyle buyrulmaktadır: *“Erkek hırsızla kadın hırsızın yaptıklarına karşılık ve Allah'tan bir azap olmak üzere (sağ) ellerini kesin. Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.”*²³³ Bu konuda Hz. Âişe (r.anha) ise şöyle söylemiştir:

*“Mahzum kabilesinden bir kadın, emanet, ödünç eşya alır ve onu inkâr ederdi. Rasulullah (s.a.v.) de o kadının elinin kesilmesini emretti.”*²³⁴

Müslim'de geçen rivayette ise Hz. Aişe'den şöyle dediği aktarılmıştır:

“Kureyşliler hırsızlık yapan Mahzunoğullarından olan kadının durumu sebebi ile tasalandılar ve: ‘Onun hakkında Rasûlullah ile kim konuşabilir’, dediler. Sonra ‘Bu işe Rasûlullah'ın çok sevdiği Üsâme'den başka kim cesaret edebilir.’ dediler. Üsâme onunla konuşunca Rasûlullah: ‘Allah'ın hadlerinden bir had hakkında mı şefaet ediyorsun’ buyurdu. Sonra ayağa kalkıp hutbe verdi ve şunları söyledi: ‘Ey insanlar Sizden öncekileri helak eden, onların aralarında şerefli bir kimse hırsızlık yapınca ona ilişmemeleri ama aralarındaki zayıf bir kimse hırsızlık yapınca ona haddi uygulamaları olmuştu. Allah'a yemin ederim ki eğer

²³² Ebû Davûd, “Salât” 14; Tirmizî, “Hudûd” 2.

²³³ el-Mâide 5/38.

²³⁴ Ebû Dâvud, “Hudûd”, 4 (No. 4374).

Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yaparsa şüphesiz onun da elini keserim.' buyurmuştur.”²³⁵

Rivayetlerdeki olaya göre fetih yılında Ben-î Mahzûm kabilesinden Fâtıma binti Esved adında bir kadın Resûlullah'ın (s.a.v) evinden bir kadife (bir rivayette ziynet eşyası) çalmıştır. Sahabiler de kadını ya af yahut fidye yoluyla kurtarmayı düşünmüşlerdir. Bu meseleye dair Hz. Peygamber (s.a.v) ile ancak Hz. Üsâme b. Zeyd'in konuşabileceğini düşünerek onu konuşturmuşlar. Fakat Rasulullah (s.a.v) tekliflerini reddetmiş ve hutbe okuyarak Ben-î İsrail'in helakine sebebini, itibarlı bir kimse hırsızlık yaptığında hırsızın elini kesmeyip bu işi zayıf ve itibarsız hırsıza uygulamaları olduğunu söylemiştir. Hutbesinin sonunda aile fertlerinden en değerli olan kızı Fâtıma'ya işaretle bu işi o bile yapsa elini mutlaka keseceğine yemin etmiştir. Hadisin bir rivayetinde de kadının emanet eşya alıp sonra onları inkâr ettiği kaydedilmektedir, ulemadan kimileri bununla istidlal etmiş ve “Bir kimse nisâb miktarı bir malı emaneten alır da inkâr ederse eli kesilir.” demişlerdir, İmam Ahmed bu görüştedir. Fakat cumhur ve Şâfiîlerin görüşüne göre emaneten alınan bir malı inkâr etmekle el kesilmez.²³⁶

Mezheplerin bu konudaki görüşlerine göre bir kişi hırsızlık suçunu ilk defa işlerse onun cezası sağ elinin bileğinden kesilmesidir. İkinci defa ise hırsızlık yapan kimsenin sol ayağı topuğundan kesilir. Tekrar hırsızlık yaparsa Hanefilere göre artık kesme fiili uygulanmaz fakat tövbe edene kadar hapsedilerek ta'zir cezası uygulanır.²³⁷ Üçüncü defa da hırsızlık yapan bir kimsenin elinin kesilmesi hususunda İslam hukukçuları ihtilafa düşmüşlerdir.²³⁸ Şafiîlere göre, şayet bir kimse ilk defa hırsızlık yaparsa sağ eli, ikincide sol ayağı, üçüncüde sol eli, dördüncüde ise sağ ayağı kesilir.²³⁹

Nevevî buna dair olarak şunları aktarmıştır: “Bu tek bir hadise olduğundan dolayı İmamların bir kısmı bu rivayetin şaz olduğunu söylemişlerdir. Bu rivayet şaz olduğundan dolayı bununla amel edilmez denilerek ravilerin ekseriyeti buna muhalif olmuşlardır. Âlimlerin ve farklı bölgedeki fakihlerin ekseriyeti de: Ödünç alan bir

²³⁵ Müslîm, “Hudud” 9 (No. 4386); Tirmizî, “Hudûd” 6; Ebû Dâvûd, “Hudud” 15.

²³⁶ Davudoğlu, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, 4/3522.

²³⁷ Serahsî, *el-Mebsut*, 9/166.

²³⁸ Cessâs, *Ahkamu'l Kur'an*, 4/62.

²³⁹ Serahsî, *el-Mebsut*, 9/166.

kimsenin ödünç aldığı bir maldan dolayı eli kesilmez hususunda birleşmişlerdir. Fakat İmam Ahmed ise bu halde de elin kesilmesi gerekir hususunu dile getirmiştir.”

240

2.4.2. İffetli Kadına Zina İftirası

Kazf sözlükte “*atmak, sözü düşünüp taşınmaksızın savurmak, iftira atmak*” gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıh terimi olarak ise “*namuslu bir kadına zina isnadında bulunmak*” demektir.²⁴¹

İslam’da ağır bir suç ve ahlaksızlık olarak nitelenen zinanın, iffet sahibi ve masum olan kadınlara isnat edilmesi büyük günahlardan sayılmış; İslam şahit olmadan delil olmadan iffetli kadına iftirada bulunmayı had cezasını gerektiren bir suç saymıştır. Bu konuda Kur’an’da “*Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra bunu ispat için dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen bozguncudurlar. Ancak bundan sonra tövbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.*”²⁴² buyurulmaktadır. Büyük mezhep imamlarının görüş birliği içinde kabul ettiklerine göre: Müslüman, hür, baliğ, akıllı ve hür iradeli bir şahıs; Müslüman, hür, baliğ, akıllı, namuslu ve geçmişinde zina haddi almamış bir kişiye zina suçlaması yaparsa ya da bu sayılan özelliklere sahip kişi; Müslüman, hür, baliğ, akıllı, namuslu ve lian yapmamış, öncesinde zinadan dolayı had uygulanmamış kimseye daru’l harpte açık veya kapalı bir şekilde zina suçlamasında bulunur ve iftiraya maruz kalan kişi iftirada bulunana kazf haddinin tatbik edilmesini arzu ederse, ifade ettiklerini kanıtlamak için açıklama ve gerekli olan dört şahidi getiremezse; bu kişiye seksen sopa vurma cezası gerekir.²⁴³

İslam tarihinde ifk hadisesi, Hz. Peygamber’in (s.a.v) Ben-î Mustalik (Müreysî) Gazvesi’nden dönerken beraberinde götürdüğü eşi Hz. Âişe’nin kaybetmiş olduğu gerdanlığını aramasından dolayı ordunun gerisinde kalması ve ordunun artçılarından Safvân b. Muattal es-Sülemî’nin görevi gereği kamp yerini kontrol ederken, onu bulup kabileye yetiştirmesi dolayısıyla Hz. Âişe’nin, iftiraya maruz

²⁴⁰ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 8/21.

²⁴¹ İsmail Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 367.

²⁴² Nûr 24/4-5.

²⁴³ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkıhı*, 7/193.

kalmış olduğu hadisedir.²⁴⁴ Zina iftirasına maruz kalmış biri olarak Hz. Âişe (r.anha) şöyle söylemiştir:

*“Maruz kaldığım iftiradan beni temize çıkaran vahiy indiği zaman, Rasulullah (s.a.v.) minbere çıkıp günahsız olduğumu belirtti ve ilgili âyeti okudu. Minberden inince iki erkek ve bir kadına kazf (namuslu kadınlara zina iftirası cezası, 80 değnek) haddi vurulmasını emretti. Üçü de derhal had cezası olan değneklenmeye tâbi tutuldular. Burada ceza icra edilen şahıslar Hassân İbn Sâbit, Mistah İbn Üsâse ve Hamnâ Binti Cahş idi.”*²⁴⁵

İftira suçunda bulunan kimsenin şahitliğinin kabul edilmeyeceğine dair Hz. Âişe (r.anha), Rasulullah’ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu ifade etmiştir:

*“Şu kimselerin şahidliği caiz değildir. Hainlik eden erkek ve kadının, bir müslümana zina iftirasında bulunup ceza gören erkek ve kadının, Müslüman kardeşine kin besleyen, yalancı şahitliği denenmiş olanın, bir ailenin hizmetçisinin o aile hakkındaki şahitliği ve azâdlı oluşu veya akraba oluşu şüpheli olan kimselerin”.*²⁴⁶

Mezhep imamlarının ittifâkla dediğine göre: Bir kimseye zina iftirası atan kişinin had cezası aldıktan sonraki şahitliği kabul görmez. Çünkü şari iffetli birine zina iftirasında bulunmayı şu hükümlerle düzenlemiştir: İftira atana seksen sopa vurulması, bundan sonra şahitliğinin kabul edilmemesi ve fasık olduğuna hükmedilmesi.

Allah’ın *“Onlara seksen değnek vurun. Artık (hiçbir hususta) şahitliklerini ebediyyen kabul etmeyin ve işte onlar asıl fâsıklardır.”*²⁴⁷ buyruğu bir daha başkasına zina iftirasını engellemek ve vermiş oldukları eziyete karşılık eziyet görmeleri içindir. Şahitliğinin kabul edilmemesi hususu ise; bu dille alakalı bir ceza olarak hırsızın elinin kesilmesi cezasıyla benzerlik göstermektedir. İftira suçunu gerçekleştiren dil hiç hükmünde sayılarak ve söylediklerine itibar edilmeyerek

²⁴⁴ Mustafa Fayda, “İfk Hadisesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/507-509.

²⁴⁵ Ebû Dâvud, “Hudûd”, 35 (No. 4475); Tirmizî, “Tefsîr”, 25 (No. 3181); İbn Mâce, “Hudûd”, 15 (No. 2567).

²⁴⁶ Tirmizî, Sünen, “Şehâdât”, 2 (No. 2298).

²⁴⁷ Nûr 24/4.

cezalandırılmış olur. Şahitliği geçersiz sayılarak varlığı kâle alınmaz. Zina iftirası atan şahsın fasık kabul edilmesi o kimseyi bu suçtan engellemek adınadır. Dünyada iken had cezası almış olması ve şahitliğinin kabul edilmemesi kişiyi fasık nitelemesinden kurtarmadığını göstermek içindir. Bir kimseye zina iftirası atmanın ne derece büyük günah ve ne denli tehlike arz eden bir durum olduğuna işaret eden bu cezalar, kişiyi iftira atmaktan engellemelidir. Zina iftirası atmak ve kişiyi bununla suçlamak bu denli ağır bir günah ise bizzat zina suçunu işlemiş olmanın ne denli büyük bir günah olduğu anlaşılmaktadır. Bu hükmün geçen konulara işaret etmesinin yanında zina suçunun ne kadar büyük ve kötü bir suç olduğunu ve Allah'ın inananların bundan uzaklaşmalarını istediğine işaret etmektedir ki; toplum bu suçtan ve suçun getireceği günahlardan arınsın.²⁴⁸

Şeriat ve akla göre kazf suçu bir nevi ırza tecavüzle eşdeğer görülmüştür. Bununla birlikte bu suçun ortaya çıkardığı fesatlık ve şer benzeri olumsuz neticeler düşünülürse, genel nizam ve namusların muhafazasını zorunlu tutmaktadır. Çünkü iffet sahibi Müslüman bir kadına zina iftirasında bulunmak taraflar ve aileleri arasında kin ve düşmanlığa yol açmaktadır. Böylece insanlar arasında öfke ve kin yayılır. Hatta kimi zaman cana kıyılarak öç alınmasına neden olabilir. Bu nedenle insanları bunlardan alıkoymak için kazf cezasının verilmesi zorunluluktur ki; insanlar yol açtıkları kötülüklerden kendilerini esirgemek için diğerlerinin namusu hakkında rastgele söylemlerde bulunmasınlar.

2.4.3. Kısastan Vazgeçme Hakkı

Kıyas “haksız yere öldürülmüş birinin canına karşın katilin canını istemektir”.²⁴⁹ Allah ayette “*Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri. Umulur ki (haksız yere insan öldürmekten) sakınırsınız.*”²⁵⁰ buyurmaktadır.

Kısastan hedeflenen gaye, toplumun güven ve huzur içinde yaşayabilmeleri amacıyla kan dökülmesini engellemek ve canları korumak için tarafların birbirlerine besledikleri kini ve düşmanlığı bitirecek çözümleri bulmaktır. Bu sayede kıyasın kendisine uygulanacağını bilen kimse zarar vermek istediği kişiye olan kötü

²⁴⁸ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, 7/196.

²⁴⁹ el-İsfehânî, “k-s-s”, 847.

²⁵⁰ el-Bakara, 2/179.

düşüncelerinden vazgeçerek öfkesine hâkim olmaktadır. Kendi canının kimsenin canından daha değerli olmadığını kime nasıl zarar verirse aynı şekilde cezalandırılacağını bilerek böylece toplum genelinde hoşgörü ve saygının hâkimiyeti sağlanır.

Kıyas hükmü İslâm'da olduğu gibi diğer semavi dinlerde de yer almıştır. Buna dair Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *“Biz onda (Tevrat'ta) onların üzerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır. Sonuç olarak yaralar birbirine kıyastır. Fakat kim bu hakkını bağışlarsa, o kendisine keffârettir. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse onlar zalimlerin ta kendileridir.”*²⁵¹

Kıyasın getirmiş olduğu olumlu sonuçların yanı sıra öldürülen kimsenin yakınlarının kıyas yapılmasından cayma haklarının bulunduğuyla ilgili Hz. Âişe (r.anha) şöyle söylemiştir:

*“Öldürülen bir kişinin yakınlarının, kıyas yapılmasından vazgeçme hakları vardır. Bu, kadın bile olsa öldürülene yakınlık sırasına göredir.”*²⁵²

Yine aynı şekilde kıyastan vazgeçme hakkının bulunduğu af ya da diyetin ödenmesinden sonra katil ve yakınlarına yönelik ihlalde bulunulursa Allah'ın azap uyarısının onları bekleyeceği şu ayet ile sabittir: *“Ey iman edenler, öldürenler hakkında size kıyas (misilleme) yazıldı. Hür hür ile; köle köle ile; dişi dişi ile kıyas edilir. Fakat öldürenin lehinde, öldürülenin kardeşi (velisi) tarafından cüz'î bir şey af olunursa kıyas düşer. Artık örfe uyararak, maktulün velisine güzellikle ödemedede bulunmak gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve esirgemedir. O halde kim bu aftan ve diyetin edâsından sonra, katile veya yakınlarına karşı tecavüzde bulunursa, onun için pek acıklı bir azap vardır. Ey akıl sahipleri kıyasta sizin için bir hayat vardır. Umulur ki sakınırsınız.”*²⁵³

²⁵¹ el-Mâide, 5/45.

²⁵² Ebû Dâvud, “Diyetler”, 16 (No. 4538); Nesâî, “Kasâme” 29.

²⁵³ el-Bakara, 2/178-179.

2.5. Kadının Giyim Kuşamı

Kur’ân ve sünnette kadınlar için evlenmelerinin caiz olduğu erkeklere karşı örtünmeleri elleri, yüzleri ve ayakları hariç tüm vücutlarını gerekli şekilde kapatmalarını ve geriye kalan yerlerini süslü göstermemek ve buralara dikkatleri celb etmemek için önlem almaları emredilmektedir. Nur suresinde yer alan iffeti muhafaza etmeye dair ayette: “Mümin erkeklere söyle gözlerini (haramdan) sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Bu, onların arınmasını daha iyi sağlar; Allah yaptıklarından şüphesiz haberdardır. Mümin kadınlara da söyle gözlerini sakınsınlar, iffetlerini korusunlar, görünen dışında zinetlerini ve güzel yerlerini, süslerini açıp göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine kavuştursunlar. Zinetlerini kocaları veya babaları veya kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya kadınları veya cariyeleri veya kadına ihtiyacı kesilmiş olup haneden geçinen erkekler veya kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri süslerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Kurtuluşa ermeniz için hepiniz tevbe ederek günahattan dönün”²⁵⁴ buyrulmaktadır. Diğer bir ayette ise “Ey Peygamber! Hanımlarına kızlarına ve mü’minlerin hanımlarına cilbablarını (dış örtülerini) üzerlerine almalarını söyle!..”²⁵⁵ emri geçmektedir.

Hz. Âişe (r.anha) kadının örtünmesi konusunda şöyle demiştir

“Allah ilk muhacir kadınlara rahmetini bol kılsın; ‘Kadınlar baş örtülerini yakalarının üzerini (örtecek şekilde) koysunlar.’ âyeti indiği zaman örtülerini kenardan yırtarak onunla yüzlerini de örttüler.”²⁵⁶

Bu rivayette örtü ayeti indiği zaman muhacir kadınların örtüleri ile yüzlerini de örtmek suretiyle ayeti tatbikteki hassasiyetleri belirtilmiştir.

İslâm öncesi dönemlerde kadınların giyim tarzları hususunda ne şekil örtündükleri ve nerelerini açıkta bıraktıkları hadis eserlerinde geçtiği gibi tefsir

²⁵⁴ en-Nûr, 24/30-31.

²⁵⁵ el-Ahzâb, 33/59.

²⁵⁶ Buhârî, “Tefsîr”, 12 (No. 4758); Ebû Dâvûd, “Libâs”, 33 (No. 4102).

kitaplarında da bu konuda açık malumatlar yer almaktadır.²⁵⁷ Bu bilgilere göre kadınlar zinetlerini göstermek için takı taktıkları yerleri açık bırakarak gerdanlıklarını göstermek için örtülerini yakalarına sarkıtmak yerine arkaya doğru atarlardı. Bu örtü şekli o dönemdeki kadınlar için gelenek halini almışken örtü ile ilgili inen ayet, yanlış uygulamaları ortadan kaldıracak emirlerde bulunmaktadır. Süslerin gösterilmemesi gerektiği, ayakların yere vurulmaması, baş örtünün yakaların üzerinden bağlanması emirleri ile Kur’ân o dönemdeki yaygın kültürel uygulamaya uymayıp bunu sürdürmeyerek bilakis yeni sınırlarla değişiklik yapmıştır.²⁵⁸

2.5.1. El ve Yüz Dışındaki Yerlerin Örtülmesi Hususu

Kadının örtmesi gerekli olan yerlerinin eli ve yüzü dışındaki her yeri olduğuna dair Hz. Âişe’den (r.anha) aktarıldığına göre, “*Esmâ, binti Ebû Bekir, (bir gün) üzerinde ince (bir elbise) ile Rasulullah’ın (s.a.v.) yanına gelmiştir. (Hz. Peygamber) ondan yüzünü çevirmiş ve ‘Ey Esmâ! Muhakkak ki, kadın ergenlik çağına erişince, onun vücudundan şundan ve şundan başkasının görünmesi uygun olmaz.’ diyerek ve (kendi yüzü ile elini işaret etmiştir.)*”²⁵⁹

Kadının alışveriş yaptığında elleri ve yüzünün görünmesinin kaçınılmaz bir durum olmasından dolayı Hanefîler eli ve yüzü zâhir ziynet saymışlardır. Hanefî ve Mâlikîlerde yüz genelde zâhir ziynet kabul edilip örtülmesi gerekli yerlerden sayılmamıştır. Ayakların avret olması konusunda Hanefî ve Mâlikî mezhebi içinde farklı görüşler bulunmaktadır.²⁶⁰ Ebû Yûsuf’tan kadının elinin dirseklerine kadar avret olduğu yönünde bir rivayet bulunmaktadır. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde ise baskın görüşe göre el ve yüz dahil olmak üzere namaz dışında kadının bütün bedeni avrettir.²⁶¹

²⁵⁷ Bkz. Hayrettin Karaman ve dğr, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 4/70-75; Kurtubî, *el-Camiu Li Ahkâmi’l Kur’an*, (İstanbul: Buruc Yayınları, 2001), 12/361.

²⁵⁸ Hayrettin Karaman, “Kadının Örtünmesi, Şahitliği ve Kamu Görevi”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 10/4 (1997), 275.

²⁵⁹ Ebû Dâvud, “Libâs”, 34 (No. 4104).

²⁶⁰ Mavsilî, *el-İhtyar*, 1/ 87-94.

²⁶¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/293; Yunus Apaydın, “Tesettür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/538/543.

2.5.2. Kadının Saç Ekletmesi

Saç ekletme konusu mezhep âlimlerince görüş farklılıklarına sebebiyet vermiş hususlardan biridir. Bu konuya dair Hz. Âişe'den (r.anha) nakledilmiş olan rivayette şöyle geçmektedir:

*“Ensardan bir câriye evlenmiş ve hastalanarak saçları dökülmüş, saçını eklemek istemişler. Ve bunu Rasulullah'a (s.a.v.) sormuşlar da, hem ekleyene, hem ekletene lanet etmiştir.”*²⁶² Bu rivayetle Hz. Peygamber'in saç ekleyene de ekletene de lanet ettiği bildirilmiştir.

Bu ve benzeri rivayetler, saç ekletmenin haramlığını ve bu işi yapanın da yaptırının da kesin bir şekilde lanetlendiğini göstermektedir. Tercih edilen bu iken buna binaen mezhep âlimleri konuyu duruma göre ele alarak şunları izah etmişlerdir:

Mübah olan bir şeyi yapan kişiye lanet okumak caiz değildir ve lanet okunan şey onun haram olduğuna işaret eder. Bu rivayetten dolayı kadının saçını bir başka saça eklemek caiz olmamaktadır. Kadının saçına saç dışında bir şey ekleme durumu ise şayet bu kadının saçını bağlayabileceği bir miktar kadar ise ihtiyaçtan kaynaklı olarak bunda bir sakınca bulunmamaktadır. Daha sahih olan görüşe göre ise ihtiyaçtan fazla olsa bile kadının kocasına süslenme amacı varsa haram olmamaktadır İmam Malik'in görüşüne göre, her ne olursa olsun, saça bir şey eklemek yasaktır ve eklediği ister saç olsun, ister yün, isterse bez olsun durum değişmemektedir. Şafiî'lerle Hanbelîler, saça bir şey eklemeye dair şunları belirtmişlerdir:

*“Kadın saçına insan saçı ekleyecek olursa ittifakla bu haramdır. Saçın erkek veya kadın, mahrem olan yakın bir akraba yahut da başkasının olması durumu değiştirmez; çünkü deliller umumdur. Diğer taraftan insanoğlunun saçı ile ve diğer parçalarıyla herhangi bir şekilde yararlanmak onun kerameti (saygınlığı) dolayısıyla haramdır. Ondan yararlanmak yerine insanoğlunun saçı, tırnağı ve diğer parçaları toprağa gömülür. Kadın saçlarına, insan saçından başka bir şey ekleyecek olursa, şayet bu necis bir saç ise ki bu onlara göre meyte saçı ve hayatta iken kesilmiş eti yenmeyen hayvanların saçıdır bu da aynı şekilde konu ile ilgili hadis sebebiyle haramdır. Zira bu durumda kadın namaz esnasında ve namaz dışında kasdi' olarak necis olan bir şeyi taşımış olacaktır. Bu iki durumda ise kadının evlenmiş olması ile olmaması arasında fark olmadığı gibi, kadın ile erkek arasında da fark söz konusu değildir.”*²⁶³

²⁶² Müslim, “Libâs”, 117 (No. 2123).

²⁶³ Zuhaylî, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, 1/228; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 1/ 49.

Hanefilere göre de saça saç ekletmek kişinin kendi saçı da olsa, başkasının saçı da olsa; haram sayılmıştır.²⁶⁴

Bu nehyin saça saç eklemeye mahsus olduğu; saça yün bez parçası vs. eklemekte bir beis olmadığı ve fukahânın saç olmamak şartıyla saça her şeyin eklenebileceğine ruhsat verdikleri görüşleri nakledilmiştir.²⁶⁵ Her dört mezhep de zikri geçen riayetle amel etmişlerdir.

2.5.3. Kadının Kendisini Erkeğe Benzetmesi

Allah Teala insanı çift olarak yaratmış ve her ikisine farklı bir yaratılış ve özellikler bahşetmiştir. Kadın ve erkek kendilerine has kılınan bu özelliklerle yaratılışlarına uygun bir yaşam sürerler. Ancak kadının ve erkeğin birbirlerine benzemeye çalışmaları, yaratılışlarındaki özelliklere aykırı düştüğünden hadislerde bu yöndeki davranışlar men edilmiş ve bunu yapana lanet edildiği kesin bir dille ifade edilmiştir. Bu konuya dair Hz. Âişe'ye (r.anha) bir kadının erkek ayakkabısı giydiği söylendiğinde; *“Rasulullah (s.a.v.), kadınlardan kendini erkeğe benzetmeye çalışanlara lanet etti.”* karşılığını vermiştir.²⁶⁶

Ebu Hureyre'den (r.a) gelen rivayette ise şöyle geçmektedir:

*“Rasulullah (s.a.v) kadın gibi giyinen erkeğe, erkek gibi giyinen kadına lanet etti.”*²⁶⁷

Rivayette geçmekte olan “lanet” kavramı yaratıcının rahmet ve merhametinden nasiplenmemeyi ve mahrumiyeti ifade eder. Şayet bu benzerlik hususu, dini lügâtta “hünsa” olarak geçen ve insanın yaratılışıyla gelen bir benzeme ise şahıslar bundan muaf olurlar. Zira bu husus, insanın iradesi dışında gelişmektedir. Fakat, kişinin bizzat bilerek konuşmasında, gülmesinde, hareket ve davranışlarında, giyiminde ve kuşamında erkeğe kadına benzemesi, kadınsa erkeğe benzemeye çalışması, kişiye laneti hak ettirecek bir davranış olur. Kadın ve erkeklerin giyim ve kuşama bölgeden bölgeye değişebildiğinden bazı bölgelerde kadın ve erkek kıyafetleri arasındaki fark çok azalır kıyafetler birbirlerine benzeyebilmektedir. Bu

²⁶⁴ Mavsilî, *el-İhtiyar*, 4/147.

²⁶⁵ Davudoğlu, *Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi*, 5/4189.

²⁶⁶ Ebû Dâvud, “Libâs”, 31 (No. 4099).

²⁶⁷ Ebû Dâvud, “Libâs”, 28; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/325.

tür durumlarda kadınların İslâmî geleneklere göre örtünmeleri bu benzerliğin ortadan kaldırılmasını sağlar. Kişilerin konuşmalarında ve yürüyüşlerinde karşı cinse benzemeleri de bunu yapan kişilerin niyetleri ve amaçlarından dolayıdır. Buna binaen yürümesini veya konuşmasını isteyerek karşı cinse benzeten kişi bu zikredilen lanete müstahak olarak görülse de, yaratılışlarından dolayı yürüyüş ve konuşmada karşı cinse benzeyenler lanete müstahak olmazlar.²⁶⁸

Erkeğe benzemeye çalışan kadınlar konuşma, tutum ve davranışlarında erkek gibi olmaya çabalayan ve öyle hareket edenlerdir. İslâm'a göre kadın ve erkeğin kendilerine ait olan yaratılışlarını muhafaza etmeleri kadının kadın gibi erkeğin de erkek gibi olması ve hayatını böyle devam ettirmesi asıl olduğu için, bunun aksine davranan erkek ya da kadınlara Resullah (s.a.v.) tarafından lanet okunmuştur. Fakat burada bir husus oldukça ehemmiyet taşımaktadır. Kadın ve erkeğin birbirlerine benzemeleri kimi zaman doğuştan gelmektedir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) lanet etmesi bunları kapsamamaktadır. Bu lanet isteyerek ya da bizzat eğitimini alarak diğer cinse benzemeye çaba sarf eden kişiler içindir. Nihayetinde hadiste “kendilerini kadınlara benzetmeye çalışan erkekler ve erkeklere benzetmeye çalışan kadınlar” olarak açık bir şekilde söylenmiştir.²⁶⁹

Başka bir rivayette şöyle geçmektedir:

*“Resûlullah (s.a.v), kadın gibi giyinen erkeğe, erkek gibi giyinen kadına lanet etti.”*²⁷⁰

Hadiste, kadın ve erkek cinslerinin aralarındaki giyime dair dış görünümündeki benzeşmeye vurgu yapılarak herhangi bir zaruret olmadan kadın ve erkeğin birbiri gibi giyinmesinden dolayı Rasulullah'ın (sav) böyle kimselere lanet etmiş olduğu bildirilmektedir. Merhamet ve rahmetiyle tanınan Hz. Peygamber'in birbirlerine benzer giyindikleri için erkek ya da kadına lanet etmesi hususu, öncelikle giyim konusunun ne denli önemli bir konu olduğunu ve iki cinsteki duygusal ve davranışsal bozuklukların bu giyim taklidinden kaynaklandığını ya da bunun ile başladığını ortaya koymaktadır.²⁷¹

²⁶⁸ Davudoğlu, Süneni İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi, 5/334-335.

²⁶⁹ Buhârî, “Libâs”, 59.

²⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 28; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/325.

²⁷¹ Yavuz Köktaş, *Kadınlara İlgili Hadisler*, 291-292.

2.6. Ölüm Haberinde Bağışmanın Men Edilmesi ve Kadının Kocasının Ölümündeki Yas Müddeti

Ölüm nedeniyle bir kimsenin üzümlerek hüzmülenmesi, kederlenmesi olağan bir durumdur. Hatta bu kimsenin yaşadığı acıyı açığa vurarak sessiz bir şekilde ağlamasında bir mahzur yoktur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de çocuğu İbrahim'in, kızı ve kızının evladı vefat ettiklerinde gözleri yaşarmış ve sessiz bir şekilde ağlamıştır.²⁷² Buna binaen yüce Allah'ın takdir ettiğine karşı çıkarak ve cahiliyede yapıldığı gibi üstünü başını yırtarak ağlaşmanın yasaklandığını belirtmiştir. Rasulullah'ın bebekken vefat eden çocuğu İbrahim için *“Göz yaşarır, kalp hüzmülenir. Biz ancak Rabbimiz'in razı olacağı sözler söyleriz. Ey İbrahim! Seni kaybetmekten dolayı gerçekten üzgünüz.”*²⁷³ buyruğu bu hususta müslümanlara örnek olmuştur.

Rasulullah'ın ölünün ardından bağışarak ağlamayı nehyetmesine dair Hz. Âişe'nin (r.anha) şöyle dediği aktarılmıştır:

*“Rasulullah'a (s.a.v.) Zeyd İbn Harise, Ca'fer b. Ebu Talib ve Abdullah İbn Revaha'nın (r.a.) ölüm haberi gelince oturdu. Halinden üzüntülü olduğu belliydi. Ben kapı aralığından bakıyordum. Yanına bir adam geldi ve: 'Ca'fer'in kadınları!' dedi ve onların ağladıklarını haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) derhal onları men etmesini emretti. Adam gitti ve sonra geri gelip: 'Ben onları yasakladım, fakat onlar sözüme kulak asmadılar.' dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ikinci sefer emrederek kadınları bundan nehyetmesini söyledi. Ama o, kadınların yine kulak asmadıklarını haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) yine: 'Yasakla onları!' buyurdu. Adam üçüncü sefer geri geldi ve: 'Ey Allah'ın Rasulü! Allah'a yemin olsun kadınlar bize galebe çaldılar.' dedi. Hz. Peygamber: 'Ağızlarına toprak saç!' diye emretti.”*²⁷⁴

Anlaşıldığı üzere cenaze olduğunda kadınlara bağışmaları ve feryat ederek ağlamaları yasaklanmıştır. Bu durumda Müslüman kadının görevi yaşadığı bu acı ve musibet karşısında bağırıp çağırmadan uzak durarak bu yaşadıklarının ecrini

²⁷² Buhârî, “Cenâiz”, 43.

²⁷³ Buhârî, “Cenâiz”, 32; Müslim, “Fedail”, 62; İbn Mâce, “Cenaiz”, 53.

²⁷⁴ Buhârî, “Megâzî”, 44 (No. 4263); Müslim, “Cenâiz”, 30; Ebû Dâvûd, “Cenaiz” 25, (No. 3122); Nesâî, “Cenaiz” 14.

Allah'tan beklemektir. Şüphesiz inanç sabırlı olmayı gerektirir ve Allah'ın takdirine razı olmaktır.

Mezheplerin bu konudaki görüşlerine göre ölü için, yüksek sesle bağırıp çağırarak ağlamak Mâlikîlerle Hanefîlere göre haram, Şâfiîlerle Hanbelîlere göre mubahtır. Bağırıp çağırmaksızın gözden yaş akması, bütün mezheblere göre mubahtır.²⁷⁵ Ölen kimsenin sıfatlarını sayarak kişinin üstünü başını yırtması ve kendisine vurması haramdır.²⁷⁶ Zîrâ Hz. Peygamber (s.a.v) bunları yapanların bizden olmadığını belirtmiştir.²⁷⁷

Malikî ve Hanefiler bu rivayetlerle amel etmişlerken, Şafiî ve Hanbeliler ise bağırarak ağlamayı mübah sayarak amel etmemişlerdir.

Kadının kocasının ölümünden başka kimsenin ölümü için üç günden fazla yas tutamayacağı hakkında Hz. Âişe (r.anha) şöyle buyurmuştur:

“Rasulullah (s.a.v.): ‘Allah’a ve ahiret gününe inanan bir kadın, kocasından başka hiç kimsenin ölümünden sonra, üç günden fazla yas tutmaz.’”²⁷⁸

İslâmiyet öncesinde Arap toplumunda ölünün ardından yas tutmak kutsal sayılan bir durumdu. Hatta giydiklerini yırtıp parçalamak, saçlarını keserek başına toprak saçmak, kendisine çamur sürmek, giysilerini ters giyinme ya da kıyafetlerinde siyah ve beyaz renkleri tercih etme, dövünme bilhassa yüzüne vurup durma İbranilerde ve bunlardan birkaç farklılıkla Arap toplumunda da bulunuyordu. Arap toplumunda yas müddeti bazen bir yılı bulur ve bu sürede yas tuttukları kıyafetleri giyinmiş olur ve ölen kişinin mezarı üstünde hayvan kurban ederlerdi. Ölen kişinin övülen özelliklerine göre bu yapılan merasim her ölüm yıl dönümünde tekrarlanırdı.²⁷⁹

İslâmiyet'ten önceki çağda matemle ilgili yapılan uygulamaların önde geleni ağıt yakmak olmuştur. Soyu ile tanınan zengin ve itibar sahibi kişiler, ölen kişi hakkında abartılı övgü cümleleri sıralayacak olan kadınlardan oluşan naiha diye

²⁷⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/525.

²⁷⁶ Zuhaylî, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, 3/95.

²⁷⁷ Buhârî, “Cenâiz”, 36.

²⁷⁸ Müslim, “Talâk”, 63.

²⁷⁹ Cevâd Ali, *el-Mufaşşal* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018). 5/152-157, 173-174

isimlendirilen ağıt esnasındaki sergiledikleri davranışlarına göre farklı şekillerde isimlendirilen ağıtcılar kiralamışlardır. Kimileri henüz hayattayken öldükten sonra kendilerine ağıt yakılmasını ve sahip olduğu özelliklerinin ağıtlarda dillendirilmesini istemişlerdir.²⁸⁰

Hadislerde ise İslâmiyet öncesi dönemdeki uzunca süren ve abartılı davranışları barındıran matem uygulamaları ve bu uygulamalardaki yanlışlıklar dile getirilerek bunların İslâm'a aykırı olduğu açıklanmış, imtihanlara karşı elden geldiğince sabır göstermek gerektiği ve metanet sahibi olmak gerektiği tavsiye edilmiştir. Diğer yandan Rasulullah'ın ölen kimsenin ardından bağırıp çağırarak ağlayıp, saçlarını keserek giydiklerini parçalamayı men ettiği bildirilmektedir. Buna binaen başka hadislerde ise kişinin metanetini koruyarak takdiri ilahiye razı olmak koşuluyla elem duyarak ağlamanın doğal bir durum olduğu, gözlerin yaşarmasının ve kalbin hüzünlenmesinden ötürü sorumlu kılınmadığı, aksine elin yaptığı şeylerden, dilin ise sarf ettiklerinden sorumlu tutulduğu bildirilmektedir.²⁸¹

Cahiliye döneminde Hicaz'daki kocasını kaybeden Arap kadınlar bir sene boyunca iddet bekleyerek yaslarını tutarlardı. Bu yas süreci boyunca evlerinden çıkmamaya, yeni kıyafetler giyinmemeye, kokular sürünmemeye ve saçını taramamaya özen gösterirlerdi. Öyle ki yas tutan kadınlar bu süreçte suya dokunmayarak, yıkanmayarak ve tırnaklarını kesmeyerek yaslarının bitmesini de birtakım kurallara bağlamışlardır. İslâm'da kocası vefat eden kadının iddet için bekleyeceği süre dört ay on gün şeklinde bildirilmekte ve şayet kadın hamile ise bu müddet çocuğunu doğurduğu vakit sonlanmaktadır. Bu süre boyunca kocasını kaybeden kadının İslâmiyet öncesi aşırılıklardan kaçınarak eşinin hatırası anısına hürmet mahiyetinde bir matem sürmesi talep edilmiştir.²⁸² Eşi ölen kadının yapmış olduğu bu davranışlar ihdad kavramıyla ifade edilmiştir.

²⁸⁰ Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allaqâti's-seb'a* nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd (Beyrut: Mektebetü dâri'l-beyân, ts.), 93.

²⁸¹ Buhârî, "Cenaiz", 43; Müslim "Fedâil", 62; İbn Mâce, "Cenaiz", 53.

²⁸² Mustafa Çağrıcı, "Matem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/128-129.

Mezheplerin buna dair görüşleri ise şöyledir: Hanefilere göre, kocası ölmüş ya da üç talak ile boşanmış kadın için ihdad vaciptir.²⁸³ Boşanmış kişi için ihdadın vacip olmasının gayesi nikâhı sonlanan kadının yaşadıklarına üzülmüş olduğunu belirtmesi adınadır.

Diğer mezheplere göre ise boşanan kadınların yas tutması gerekmezken, yalnızca kocası ölen kadın yas tutmalıdır denilmiştir.²⁸⁴

Kuran-ı Kerim’de evlilikleri biten kadınların tekrar bir evlilik gerçekleştirmeleri için farklı durumlara göre bekleyecekleri iddetleri ve bu iddet sürecindeki hak ve sorumluluklarına detaylıca yer verilmişken yas tutmaya dair konuya değinilmemiştir. Bu hususa dair kimi hadislerde kocası vefat eden kişinin üç gün sonrasında da iddeti boyunca yas tutabileceği, bu süre boyunca da süslenme ve koku sürme gibi davranışlardan uzak durması gerektiği belirtilir. Eşini kaybeden bir kadının eşinin hatırasına hürmet ve eşinin ailesinin üzüntülerine, acılarına ortak olduğunu belirten davranışlar sergilemesi ve hemen yeni bir evlilik beklentisine girmiş olma tutumunu yansıtmaması ahlaka ve insanlığa daha yakışır bir durumdur. Hadislerdeki ihdada yönelik iznin ve tavsiyenin bu durumun vurgulanması olarak algılanması, başka bir deyişle iddet boyunca yas tutmanın emredilmesi değil evliliğe hazırlık sayılacak tutum ve davranışları engellemeye yönelik bir tasarruf şeklinde anlaşılması gereklidir. Bunun yanında fakihlerin, dini bir vazife ve kocanın eşi üzerindeki bir hakkından olması şeklinde ihdada yönelik açıklamaları, kimi boşanmalardan sonra kadının yas tutması gerektiğini belirtmeleri daha önceden süregelen geleneklerini İslâm’dan sonra da muhafaza etmek istemeleriyle açıklanabilir.²⁸⁵

2.7. Kadının Yetiminin Malından Yemesi ve Kadının Cimri Kocasının Malından Alması

Kur’ân’da ve hadislerde yetimin korunması, malının haksız yere yenmemesiyle ilgili uyarılar yer almakta ve bu husus önem verilen bir konuyu ihtiva etmektedir. Ayette “*Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler hiç şüphesiz*

²⁸³ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/31-32.

²⁸⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8/154; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l Müctehid*, 3/141.

²⁸⁵ Yavuz Köktaş, *Kadınlarla İlgili Hadisler*, 345-346.

karınlarına ancak ateş doldurmuş olurlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.”²⁸⁶ ve “Yetimin malına ancak en güzel ve faydalı şekilde yaklaşın.”²⁸⁷ uyarı ve tavsiyeleri bulunmaktadır. Bir annenin sahip olduğu yetim çocuğunun malından kendisi için harcama yapıp yapamayacağı konusu ihtilafa sebebiyet vermiştir. Bununla ilgili olarak nakledilen rivayette şöyle geçmektedir:

Umâre b. Umeyr’in halasının Hz. Âişe’ye (r.anha) “Kucağımda bir yetim var, onun malından yiyebilir miyim?” diye sorduğu Hz. Âişe’nin (r.anha) de: Rasulullah ‘ın (s.a.v.): ‘İnsanın yediği şeylerin en temizini kendi kazancından olanıdır ve kişinin çocuğu onun kazancındandır.’ dediği aktarılmıştır.”²⁸⁸

Yetim kişinin velisi ihtiyaç sahibi ise yetimin malından haksızlık yapmayacak şekilde yemesi caiz olur. İmam Şafî ve Cumhur da bu görüşü kabul etmişlerdir.²⁸⁹ Zengin olan kimsenin yetimin malından yiyemeyeceği üzerinde fakihler ittifak etmişlerdir. Çünkü ayette de “Kim (hangi veli) zengin ise kendine hakim olarak yetimin malına dokunmasın. Kim de fakir ise ma'rufa göre (uygun bir şekilde) yesin.”²⁹⁰ buyrulmaktadır.

Kocanın ailesine nafakayı yetersiz sağlaması konusuyla ilgili olarak Hz. Âişe’nin (r.anha) şöyle dediği nakledilmiştir:

“Hind binti Utbe b. Rabia gelerek: ‘Ya Rasulallah! Vallahi yeryüzünde senin ev halkın kadar zelil olmalarını dilediğim bir ev halkı yoktu. Bugün ise yeryüzünde senin hâne halkın kadar aziz olmalarını dilediğim hâne kalmadı.’ demesi üzerine Rasulullah (s.a.v.): ‘Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin olsun ki, ben de sana nisbetle senin gibiyim!’ diye cevap vermiştir. Sonra Hind: ‘Ya Rasulallah! Gerçekten Ebû Süfyan pek cimri bir adamdır. Bana ve çocuklarıma yetecek malı vermiyor. Acaba onun malından çoluğumuza çocuğumuza yedirmemde bana bir vebal var

²⁸⁶ en-Nisâ, 4 /10.

²⁸⁷ el-En’âm, /152.

²⁸⁸ Ebû Dâvud, “Büyû”, 79 (No. 3528); Tirmizî, “Ahkâm”, 22 (No. 1358); İbn Mâce, “Ticârât”, 1 (No. 2137); Dârimî, “Büyû”, 6 (No. 2733).

²⁸⁹ el-Mavsilî, *el-İhtiyar*, 4/341; Zuhaylî, *İslam Fıkı Ansiklopedisi*, 6/517.

²⁹⁰ en-Nisâ, 4/6.

*mıdır?’ dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona: ‘Örfe göre sana ve çocuklarına yetecek kadarını al’ dedi.”*²⁹¹

Kocanın, eşinin nafakasını örf nasıl gerektiriyorsa o şekilde sağlaması gereklidir. Kadının varlıklı olması da bu durumu geçersiz kılmamaktadır.

Hadiste geçtiği üzere kadının kocası, karısının ve çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamıyorsa ya da bunlardan kısıyorsa kadının kocasından gizli bir şekilde bu hakkını almasında bir sakınca bulunmamaktadır. Ancak aile huzurunu korumak için sınırı aşmamak gerekmektedir. Hadiste kadının eşinin malından gizli almasının caiz oluşu nafakasının karşılanmamasına bağlı kılındığı açıktır. Bu konuya dair mezheplerin görüşleri ise şöyledir:

Hanbelilere göre kocanın karısına vermesi vacip olan nafakaları vermemesi ya da yeteri kadar vermemesi durumunda, izni olsun olmasın kadının kocasının malından yeterli gelecek vacip miktar ölçüsünde alma hakkı vardır. Yukarda zikri geçen hadisi bu görüşlerine delil göstermişlerdir. Hadiste Peygamber’in buyurması kocasının izni olmadan da kadının malından alabileceğine dair kadına verilmiş bir izin sayıldığını söylemişlerdir. Ayrıca bu hadis kadının, kocasının malından kendisine ve çocuklarına yeteri kadar alabileceğine dair kendi içtihadına başvurulacağını göstermektedir diyerek, bunun da yetecek miktarın tamamını almasını içerdiğini belirtmişlerdir.²⁹² Hanefiler de bu hadîste uyulması gereken mecburî bir nafaka ölçüsü olmadığını; nafakanın miktarının zamana, tabiatlere, bolluk ve kıtlığa göre değiştiğini söylemişlerdir.²⁹³

2.8. Zinetler

2.8.1. Kadının Kına Yakması

İslâm dini kişiye nikâhı helal olan yabancı kadınlara şehvetle bakmayı yasaklayarak müminlerin yabancı kadına bakmasını sınırlamıştır.²⁹⁴ Ancak bir erkeğin eşine, eşinin de ona şehvet nazarıyla bakması helal kılınmıştır. Dolayısıyla

²⁹¹ Müslim, “Akdiye”, 9; Ebû Dâvud, “Büyû”, 81 (No. 3532); Buhârî, “Büyû”, 95 (No. 2211); İbn Mâce, “Ticaret”, 65 (No. 2293); Dârimî, “Nikâh”, 54 (No. 2438).

²⁹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/259.

²⁹³ Mavsılî, *el-İhtiyar*, 3/ 241-245.

²⁹⁴ en-Nûr, 24/30-31.

kadının eşinden başkasına güzel görünmek ve özellikle dikkatleri celbetmek için süslenmesi yasaklanırken, kocasına karşı süslenmesi teşvik edilmiştir.

Kına yakmak çok eski dönemlere dayanan bir gelenektir. Kadınlar da kına yakarak süslenmişlerdir. Kına yakmanın caiz olup olmadığını ise bir kadının, Hz. Âişe'ye kına yakma hususunda sorması üzerine Hz. Âişe'nin ona şöyle dediği aktarılmıştır:

*“Bunda bir sakınca yok kına yakılabilir. Ancak ben bundan hoşlanmam. Çünkü benim sevdiğim Hz. Peygamber kınanın kokusunu sevmezdi.”*²⁹⁵

Bu vermiş olduğu cevabı ile Hz. Peygamber'in kınanın kokusunu sevmediğinden dolayı kendisinin de hoşlanmadığını fakat kadına yakmasında sakınca olmadığını belirtmiştir.

Hadisten anlaşıldığı üzere, kadının başına kına yakması mubahtır. Ancak Hz. Peygamber, (s.a.v.) kokusunu sevmediğinden Hz. Âişe (r.anha) başına kına yakmamıştır. Bu durum tamamen tercihe bağlı beşerî bir özelliği yansıtmaktadır. Resûlullah'ın kına kokusunu sevmemesi, kına yakmayı mekruh kılmaz. Hadisten çıkarılabilecek başka bir ders ise kadın eşinin hoşlanmadığı şeyleri yapmaktan sakınması gerektiği ve eşlerinin istediği gibi davranıp giyinmesidir. Bu ise erkeğin kadın üzerindeki haklarından biridir.

Rasulullah (s.a.v.), bir rivayete göre elinde kına olmayan kadına uyarıda bulunmuş ve ona kına yakmasını tavsiye etmiştir. Hz. Âişe'den (r.anha) aktarılan rivayette şöyle geçmektedir:

*“Bir kadın, perde gerisinden Rasulullah'a eliyle bir mektup uzattı. Rasulullah elini derhal geri çekip: ‘Ne bileyim, bu el kadın eli midir, erkek eli midir?’ buyurdu. Kadıncağız: ‘Kadın elidir!’ deyince Hz. Peygamber: ‘Sen kadın olsaydın, tırnaklarının rengini değiştirirdin’ buyurdu. Bununla kına yakmayı kastetmişti.”*²⁹⁶

Hanefîlere göre, kadınların ellerine kına yakmalarının caiz , erkeklerin ise süs için ellerine ve ayaklarına kına yakmalarının ise mekruhtur.²⁹⁷ Hanbelîlere göre de

²⁹⁵ Ebû Dâvud, “Tereccül”, 3 (No. 4164); Nesâî, “Zînet”, 19.

²⁹⁶ Nesâî, “Zînet”, 18; Ebû Dâvud, Tereccül 4, (No. 4166); Ahmed b. Hanbel, *el- Müsned*, 6/, 262.

²⁹⁷ İbn Abidîn, *Reddu'l Muhtar*, 15/378.

kadının saçına kına yakması müstehaptır.²⁹⁸ Şafîiler ise kadınların kına yakmasını mendup saymışlardır.²⁹⁹ Rasûlullah'ın kına yakmayan kadınlara bu uyarıda bulunmasındaki neden, onların bu hâlleri ile erkeklere benzemelerini engellenmek istemesidir. Kadınlar ve erkekler ister giyimde isterse de süslenme ve davranışlarda olsun birbirlerinden farklı olmaları gerekmektedir.

2.8.2. Kadının Süslenerek ve Koku Sürünerek Mescide Gitmesi

Kadınların mescitlere gidip gitmeyeceği dönem dönem tartışılmış bir konu iken bir de kadının örtünmenin gayesine aykırı olarak dikkat çekecek şekilde giyinmesi ve kokular sürünmesiyle ilgili olarak da ayrıca uyarılar yer almaktadır. Hz. Âişe (r.anha) kendi dönemindeki kadınların mescitlere gittiklerinde süslandıklarını, koku süründüklerini ve güzel elbiseler giyindiklerini görünce şöyle demiştir:

“Eğer Rasulullah (s.a.v.), kadınların süslenme, giyinme ve koku sürünme gibi ihdas ettikleri şeyleri görseydi, İsrailoğullarının kadınlarının men edildikleri gibi onları mescide çıkmaktan mutlaka men ederdi.”³⁰⁰

Kadınların mescitlerden men edilmemesine dair Abdullah b. Ömer'den (r.a) gelen rivayet şöyledir:

Resûlullah'ı (s.a.v) *“Kadınlarınız mescitlere gitmek için sizden izin istedikleri vakit onları mescitlerden menetmeyin.”³⁰¹* buyururken işittim.

Diğer bir rivayette şöyle geçmektedir:

“Rasulullah (s.a.v) ‘Kadınları geceleyin mescitlere çıkmaktan menetmeyin.’ buyurdular. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer'in bir oğlu: ‘Biz onlara çıksınlar da bunu fitne ve fesada vesile ittihaz etsinler diye müsaade edemeyiz.’ dedi. İbn Ömer bu sözden dolayı oğlunu azarladı ve: ‘Ben Resûlullah (s.a.v) (şöyle) buyurdu, diyorum; sen halâ biz onlara müsaade edemeyiz diyorsun.’ dedi.”³⁰²

²⁹⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 1/48.

²⁹⁹ Şirbinî, *Muğni'l Muhtac*, 6/121.

³⁰⁰ Ebû Dâvûd, “Salât”, 54 (No. 569); Buhârî, “Ezan”, 163 (No. 869); Müslim, “Salât”, 445; İmam Mâlik, “Kıble”, 15.

³⁰¹ Müslim, “Salât”, 135.

³⁰² Müslim, “Salat”, 138.

Bu rivayetlerin yanı sıra, kadınların mescitlere giderken koku sürünme ve süslenmek gibi davranışlardan uzak durmalarının gerektiğine dair Hz. Âişe'den aktarılanlar göz önünde bulundurulduğunda; kadın dikkat çekecek kıyafetler tercih etmemeli ve takı seslerine sebebiyet verecek takılar takınmamalıdır. Erkeklerle de aynı mekanda karışık bir şekilde bulunmamalıdır. Kadın kendisi fitneye sebebiyet kaynağı olmamalıdır. Yolda herhangi bir tehlike olabileceği endişesi olmamalıdır. Müslim şarihlerinden Ubbî'nin bu şartları yerine getirmeyen kadının mescitten men edilmesinin vacip olduğunu söylediği aktarılmıştır.³⁰³

2.9. İtikâf

Sözlükte “*hapsetmek, alıkoymak; bir yere yerleşmek, oraya bağlanıp kalmak*” anlamlarındaki “akf” kökünden türemiş olan “i'tikâf”, bu anlamları yanında kişinin kendisini sıradan olan davranışlardan uzak tutmasını, fıkıh terimi olarak ise ibadet gayesiyle ve belirli bir şekilde camide kalmasını ifade etmektedir. İ'tikâfa giren kişiye ise “mu'tekif”ya da “âkif” denilmektedir.³⁰⁴

2.9.1. İtikâfta İken İhtiyaç İçin Eve Girme

İtikâf, yerine getirilirken bazı kurallara riayet etmek gerekmektedir bunlardan biri de itikâf halindeyken dışarı çıkılıp çıkılamayacağı üzerinedir. Hz. Âişe (r.anha) şunları söylemiştir:

*“Ben itikafta iken bir ihtiyacımı gidermek için eve girerdim. Evde hasta bulunduğu zaman onun halini ancak geçerken sorardım. Rasulullah (s.a.v.) dahi mescitte itikâfta iken başını bana uzatır; ben de saçını hayızlı olduğum halde tarardım. Rasulullah (s.a.v.) itikâfta iken, eve ancak bir ihtiyacını gidermek için girerdi.”*³⁰⁵

Hadisten anlaşıldığı üzere Hz. Âişe, itikâfta olduğu halde bir ihtiyacını karşılamak için eve girdiğini ancak çok oyalanmadığını, öyle ki evde hasta bulunuyorsa sadece geçerken durumunu sorduğunu ve Hz. Peygamber'in de itikâfta ise sadece ihtiyaçlarını gidermek için eve girdiğini bildirmektedir.

³⁰³ Davudoğlu, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, 2/1089.

³⁰⁴ Mehmet Şener, “İtikâf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/457-459.

³⁰⁵ Müslim, “Hayz”, 7; Nesâî, “Hayz” 20.

Bir ihtiyacını gidermek için dışarı çıkmanın bir mahsuru olmadığı konusunda icma vardır. Şafîilere göre süre uzasa bile dışarı çıkmayı gerektiren durum zarurîdir. Şafîilere göre, itikâftaki kimsenin mescitten çıkması mubah olan durumlar, tuvalet ihtiyacını gidermek gibi doğal; mescidin duvarının yıkılması gibi zorunlu haller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.³⁰⁶

Hanbelîlere göre, zorunlu bir durum olmadıkça kişi itikafta bulunduğu yerden çıkmaz. Şer'î ya da tabîî mazeretten ötürü itikâftaki kişinin mescitten dışarı çıkması sebebiyle itikâfı bozulmamaktadır. Ebu Hanife, İmam Malik ve İmam Şafii kısa süreliğine de olsa, zorunlu bir durum olmadığı sürece itikaftaki kişinin dışarı çıkması durumunda itikafının bozulacağını söylemişlerdir.³⁰⁷

Hanefilere göre, itikâfa giren bir kişi beşerî ihtiyaçları ve cuma namazına gitme gibi dinî bir zaruret olmadığı sürece, itikâf yerinin dışına çıkamaz. İhtilâmdan ötürü cünüp hükmünü alan kimse ise mescidin içinde gusül alma imkânını bulamazsa mescidin dışına çıkmış olarak guslünü alabilir. İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre itikaftaki kişi özürsüz olarak bir müddet dışarıda kalırsa itikafı bozulmuş olur. Ancak bu müddetin günün yarısından fazla olması halinde itikafın bozulacağını belirtmişlerdir.³⁰⁸

2.9.2. İtikâftaki Kocanın Başının Hayızlı Eşi Tarafından Yıkanması

İtikâftaki kocanın hanımı tarafından başının yıkanabileceğini hatta hanımının hayızlı olmasının da buna engel teşkil etmediğini Hz. Âişe (r.anha.) şöyle aktarmıştır:

*“Rasulullah (s.a.v.) kendisi itikâfta iken mescitten başını bana çıkarır, ben de hayızlı olduğum halde başını yıkardım.”*³⁰⁹

Bu hadis hayızlı bir kadının itikaftaki eşinin başını yıkayabileceğini, hayız halindeki kadının bedeninin ve teninin temiz olduğunu göstermektedir.³¹⁰

³⁰⁶ Şirbinî, *Muğni'l Muhtac*, 5/611.

³⁰⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/116.

³⁰⁸ Mavsilî, *el-İhtiyar*, 1/277-282.

³⁰⁹ Müslim, “Hayz”, 8; Nesâî, “Hayz” 21.

³¹⁰ Davudoğlu, *Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi*, 1/795.

2.9.3. İstihaze Halindeki Kadının İtikâfa Girmesi

İstihaze durumundaki kadının temiz olan kadınların yaptığı her şeyi yapabilecekleri konusunda icma olduğu; namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'an okumak ve tilavet secdesi yapmak gibi her ibadetini yapabileceğine dair bilgiler istihaze başlığı altında işlendi.³¹¹

İstihaze kanı gören kadının ibadetlerini yapmaya devam etmesi gerektiğini ve ne kadar kan gördüğü önemli olmaksızın namazını kılabileceği, hatta itikâfa da girebileceği Hz. Âişe'nin (r.anha) şu sözleri ile sabittir:

*“Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zevcelerinden biri, müstehaza haliyle Rasulullah'la (s.a.v.) birlikte itikâfa girdi. Öyle ki, kadın, kanı ve elbisesinde sarı lekeyi de görüyor bu halde de namaz kılıyordu. Kanın şiddetli akması halinde (kirletmeyi önlemek için) altına leğen koyduğu oluyordu.”*³¹²

İstihaze kanı gören kadın itikaftan alıkoyulamaz. Nedeni ise bu kanın namaza engel olmamasıdır. Bu durumdaki kadının mescidi kirletmemeye dikkat etmesi gerekir.³¹³

2.10. Tasadduk Vasiyet ve Ölen Kişi Adına Sadaka Verme

Sözlük anlamı olarak “(haber) gerçek olmak; doğruluk” vb. anlamlara gelmekte olan sıdk kökü türevli sadaka kelimesi (çoğulu sadakat), Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla ihtiyaç sahibi kimseye isteyerek ya da dinen zorunlu maddi her türlü yapılan yardımdır.³¹⁴ İnsanın yaratılışında var olan ve ihtiyaç sahibi kimseye yardımda bulunma duygusu ile birlikte dinin ve ahlakın yönlendirmesiyle, devletin zaruri kıldığı vergiler haricinde insanlara yardımda bulunmak ve sıkıntılarını maddi destekle gidermek, toplumun sıkıntılarının hafiflemesine ve toplumsal dayanışmaya

³¹¹ el-Mısırî, *Fıkhu's-Sünne*, 85-87.

³¹² Buhârî, “Hayz”, 10 (No. 310). “İtikaf”, 10; Ebû Dâvûd, “Savm”, 81 (No. 2476).

³¹³ Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, 3/234.

³¹⁴ eL-İsfahânî, “s-d-k”, 585.

azımsanmayacak katkı sunmaktır.³¹⁵ Vâsiyetin anlamı ise başkasına yapacaklarını daha önceden öğüt yollu bildirmektir.³¹⁶

Ölen kimse için yakınlarının sadaka vermesinin hükmüne dair Hz. Âişe'den (r.anha) rivayet edildiğine göre, bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v.) "*Annem ansızın öldü. Zannedirim konuşmuş olsa tasadduk ederdi. Onun namına tasadduk etsem bana ecir var mıdır?*" diye sormuş. Rasulullah (s.a.v.) da "*Evet!*" buyurmuştur.³¹⁷

Ani ölümünden kasıt, ölüm sebeplerinin gerçekleşmeden insanın ölmesidir. İbn Reşîd'in şöyle dediği rivayet olunmuştur: "Buhârî'nin kastettiği, ani ölümün çirkin bir şey olmadığına işaret etmektir. Çünkü adam annesinin aniden öldüğünü belirttiğinde Hz. Peygamber'den (s.a.v) bunu çirkin bulduğunu gösteren bir şey sadır olmamıştır." Ahmed b. Hanbel, Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) yıkılmak üzere olan bir duvarın yanından hızla uzaklaşmış ve "Aniden ölmekten hoşlanmam." buyurmuştur. İbn Battal şöyle demiştir: "Bunun sebebi, ani ölümün vasiyet etmekten mahrum kalmaya, tevbe vb. salih amellerle âhirete hazırlık yapmayı terk etmeye sebep olmasıdır." İbn Ebi'd-Dünya *Kitâbu'l-Mevt* adlı eserinde Enes'ten, Ubeyd İbn Hâlid'in hadisine benzer bir hadis rivayet etmiş ve fazla olarak şu ifadelerle yer vermiştir: "Asıl mahrum olan kişi, vasiyetten mahrum olan kişidir." İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*'inde Hz. Âişe ve İbn Mesud'dan (r.a.) şu rivayet edilmiştir: "Ani ölüm, mümin için rahat, facir için üzüntüdür." İbnü'l-Müneyyir ise bu konuda şöyle der: "Buhârî bu konu başlığı ile şunu söylemek istemiştir: Aniden ölen kişinin çocuğu, vekâleti kabul eden konularda mümkün olduğu kadar ana-babasının yapamadığı iyilikleri yapmak suretiyle telafi etsin." Ahmed b. Hanbel ve bazı Şâfiîlerin, ani ölümü mekruh gördükleri rivayet edilmiştir. Nevevî önceki bazı âlimlerden, peygamberler ve salihlerden bir grubun bu şekilde öldüğünü nakletmiştir, Nevevî "Mirasa bir an önce konmak isteyenler ani ölümünden

³¹⁵ Ali Duman, "Sadaka" Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/383-384.

³¹⁶ el-İsfehânî, "v-s-y", 1162.

³¹⁷ Buhârî, "Vesâyâ", 19 (No. 2760); Müslim, "Vesâyâ" 12; Ebû Dâvûd, "Vesâyâ" 15; Nesâî "Vesâyâ" 7; İbn Mâce "Vesâyâ" 8.

hoşlanırlar” demiştir. İbn Hacer, hadiste soruyu soran kişinin Sa’d İbn Ubade olduğunu ve annesinin ise Amra adlı kişi olduğunu söylemiştir.³¹⁸

Hiz. Âişe’den (r.anha) rivayet edilen başka bir hadise göre, bir kadın Hiz. Peygamber’in yanına gelerek: “Ey! Allah’ın Rasulü, annem ansızın vefat etti. Eğer bu ani ölüm başına gelmeseydi kanaatimce malının bir kısmını tasadduk etmemizi vasiyet ederdi ve mutlaka malının bir kısmını da kendi eliyle halka verirdi. Şimdi benim onun yerine sadaka vermem yeterli midir? diye sormuş Hiz. Peygamber (s.a.v.): Evet onun yerine sadaka ver!” buyurmuştur.³¹⁹ “Zannederim konuşsaydı tasadduk ederdi.” İfadesi kadının annesinin hayır yapma konusundaki isteğini bildiği ya da annesinin vasiyet yapmadaki hassasiyetinin farkında olduğu anlamına gelmektedir. Hadisten ölen kişi için sadaka vermenin caizliği ve müstehaplığı, verilen sadakanın ecrinin ölen kimseye verileceği, bunun gibi sadakayı verenin de bundan nasipleneceği görülmektedir. Tüm bu hususlarda müslümanların icması vardır. Bu hadisler Allah’ın: “*Ve insan için çalışıp çabaladığından başkası yoktur.*”³²⁰ buyruğunun genel ifadesini tahsis etmektedir. Müslümanların icmâsına göre mirasçı kişinin ölen yakını için sadaka vermesi vacip değildir. Bilakis bu şekildeki sadaka müstehap hükmündedir. Ölünün kendi terekesi varsa hakları şayet vasiyeti bulunsun ya da bulunmasın fark etmeksizin bununla ödenmelidir. Ölen kişinin haklarının ödenmesi hususu onun kendisine ait ana malı ile yapılır. Bu hakların hac, zekât, adak, kefare, oruç fidyesi vb. Allah’a ait haklar olmasıyla, insanlar arası borç olması arasında fark yoktur. Eğer ölen kimse geride kalanların onun borçlarını ödeyeceği bir tereke bırakmamışsa, mirasçıları onun borçlarını ödeme sorumlulukları bulunmamaktadır. Buna binaen mirasçının ya da başka bir kimsenin ölen şahsın borcunu ödemesi müstehap sayılır.³²¹

2.11. Kadının Kızlarına İyiliği ve Kız Çocuklarının Ateşe Perde Olması

Geçmişten günümüze kız çocuklarına ve kadına reva görülen muamelenin aksine İslâm dini, kadının değerini yüceltmış ve onu en güzel şekilde konumlandırmıştır. Kız çocuğunun olacağını öğrenenlerin yüzündeki ifadeyi

³¹⁸ İbn Hacer el Askalani, *Feth’ul Bari -Sahîh-i Buhârî Şerhi-*, çev. Soner Duman (İstanbul: Polen Yayınları, 2020). 1/748.

³¹⁹ Ebû Dâvud, “Vasiyyet”, 15 (No. 2881); İbn Mâce, “Vesâyâ”, 8 (No. 2717).

³²⁰ Necm, 53/39.

³²¹ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 7/475.

Kur’ân’da yüce Allah: “Onların birine kız çocuğu müjdesi verilince kendisi pek öfkeli olarak yüzü simsiyah kesilir”³²² ayetiyle bildirmektedir. Cahiliye dönemindeki kız çocuğunun diri diri toprağa gömülmesi ve kız çocuğuna değer verilmemesi vb. durumlar ile hadislerde yer alan kız çocuğuna yapılan iyilik karşılığında iyiliği yapanın kendisine cennetin vacip olacağı ve cehennem ateşine karşı perde olacağı aşığıda ele alındığı gibi ifade edilmiştir.

Kız çocuklarına yapılan iyilikten dolayı iyiliği yapan annenin cehennem ateşinden korunacağını bildiren Hz. Âişe (r.anha) şöyle söylemiştir:

*“Yanıma bir kadın girdi. Beraberinde iki kız çocuğu da vardı. Bir şeyler istedi. Aksi gibi yanımda bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu verdim. Kadın aldı ve ikiye bölerek kızlarına taksim etti. Kendine pay ayırmadı. Çıkıp gittiler. Arkadan Rasulullah (s.a.v.) girdi. Durumu ona anlattım. Dedi ki: Kim bu şekilde kızlarla imtihan edilir, o da bu kızlarına iyi davranırsa, kızlar, onun için, ateşe karşı perde olurlar.”*³²³

Rivayetteki kadın ihtiyaç sahibi bir kimse ve tek hurmaya dahi muhtaç bir durumdayken kendisine verilen hurmayı iki kızına bölüştürmüş kendisi ise yememiştir. Bu davranışından ötürü Hz. Peygamber kim kız çocuklarıyla imtihan edilirse ve onlara iyilikle muamele yaparsa kızların onun için cehennem ateşine perde olacağını buyurmaktadır. Böylelikle kız çocuklarına iyiliğin anne için cehenneme perde olacağı ve onlara sabırla bakıp büyütmenin kişiye sağlayacağı büyük mükafatı belirtmektedir.

Başka bir rivayette ise Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir: “Fakir bir kadın, iki kızını sırtına yüklenmiş olarak bana geldi. Ben de kendisine üç kuru hurma verdim. Kızların her birine birer hurma verdi. Yemek için bir hurma da kendi ağzına attı. Derken kızları onu da yemek istediler. Kadın yemek istediği hurmayı hemen ikisinin arasında pay etti. Onun bu hâli benim hoşuma gitti. Yaptığını Rasulullah’a (s.a.v.) anlattım da: ‘Muhakkak bu hurma sebebiyle Allah ona cenneti vacip kılmıştır. Yahut bu hurma sebebiyle onu cehennemden azad etmiştir.’ buyurdu.”³²⁴

³²² en-Nahl, 16/58.

³²³ Buhârî, “Zekât”, 10 (No. 1428); Müslim, “Birr”, 2629; Tirmizî, “Birr”, 13 (No. 1915).

³²⁴ Müslim, “Birr ve Sıla”, 2630.

Bu hadislerde kız çocuklarına iyi davranarak onların nafakasını karşılamamanın, onlara ve kızların ihtiyaçlarına sabırla tahammül göstermenin fazileti dile getirilmiştir.

2.12. Kendisine Verilmeyen Şeyin Verildiği İzlenimini Vermek

Hiz. Âişe, kocanın hanımını bazı şeylerden mahrum ettiğı halde kişinin bunun aksini ifade etmesinin doğru olmadığını şu rivayette belirtmiştir:

*“Bir kadın: Ya Rasulallah! Kocam bana bir şey vermediğı halde, verdi diyeyim mi? demiş. Rasulallah (s.a.v.): Kendisine verilmeyen bir şeyle doymuş görünen; iki sahte elbise giyen gibidir.”*³²⁵

Birçok rivayette kocanın iyiliklerine karşı hanımının nankör olmaması gerektiğı vurgulanırken burada ise olmayan bir şeyi varmış gibi söylemenin gerçek dışı bir durum ve kendini kandırma olduğu bildirilmektedir.

Bu hadisin başka varyantında kuması olan bir kadının bu soruyu Hiz. Peygamber’e sormuş olduğu bilinmektedir. Esmâ (r.anha) şöyle söylemiştir:

*“Bir kadın, Hiz. Peygamber’e (s.a.v) gelerek: ‘Benim bir kumam var, acaba kocamın bana vermediğı malından karnımı doyurmuş gibi göstermek bana günah olur mu?’ demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) ‘verilmeyen bir şeyle karnını doyuran iki sahte elbise giyen gibidir.’ buyurmuştur.”*³²⁶

Kocasının kendisine vermediklerini vermiş gibi ifade etmesi ve davranışlarıyla bunu sergilemesi aile içerisinde kuma olanların birbirlerine karşı gerçekliğı olmayan şeylerle kocaları adına gösteriş yapmaları ‘iki sahte elbise giymiş olmak’ yani çifte yalancılık olmaktadır. Gerek sözlerinde, gerekse davranışlarında her zaman müslümanın gerçekçi olması kendisine yakışandır. Bu hadis de, sahtekarlık yapanlar hakkında güzel bir benzetme ile uyarı mesajı vermektedir.

Hadisle ilgili olarak alimlerin açıklaması şöyledir:

Hadisteki tokmuş gibi görünenin, hiçbir şeyi olmadığı hâlde insanlara kendisinin varlıklı olduğu izlenimini veren kimse olduğunu söylemişlerdir.

³²⁵ Müslim, “Libâs”, 2129; Buhârî, “Nikah” 106; Tirmizî, “Birr”, 87.

³²⁶ Müslim, “Libâs”, 5549.

Zemahşerî'ye göre bunun iki anlamı vardır. “Birinci manaya göre yemek hususunda israfa yeltenen, doyduğu hâlde daha fazla yiyecek anlamındadır. İkinciye göre aç olduğu hâlde kendini toka benzeten kimsedir.” Bu manadan alınarak kelime faziletli olmadığı hâlde öyle görünmeye çalışan kimseye istiâre edilmiş ve hâli iki sahte elbise giyene benzetilmiştir. Ebû Ubeyd’le başkalarına göre “sahte elbise” diye tercüme edilenden kasıt, takva sahiplerinin giydikleri elbiseyi giyinerek insanlara âbid ve sofu görünmektir. Bu gibi giysiler zûr ve riya elbisesidir. Bazıları bundan kastın başkasının elbisesini giyinerek kendisininmiş izlenimi vermesi olduğunu belirtmişlerdir. Hattâbî’ye göre ise hadisteki elbiseden kasıt hâl ve tavırdır. Arapların elbise kelimesiyle kinâye yaparak kişinin hâlini kast ettiklerini söyler. Dolayısıyla hadisin anlamı “elinde olmayan bir şeyi varmış gibi göstererek övünen kimsenin hâli, olmayan bir şeyi söyleyen yalancının hâli gibidir demek olur.” söylemişlerdir.³²⁷

2.13. Hayânın Dini Öğrenmeye Engel Olmaması

Kur’ân ve sünnette ilme teşvik eden hiçbir nas kadınları bundan ayrı tutmamaktadır. Kur’an’ın ilk ayeti olan “oku” emri de kadın ve erkek ayrımı yapmamaktadır. Hz. Peygamber kadın eğitimi tavsiye ederek ve haklarının korunmasını emretmektedir. O devirde muhaddis ve müctehid olarak yetişen kadınlar da bulunmaktadır. Kadınların özel hallerine dair bir konuyu Hz. Peygamber’e gelip soran Ümmü Süleym’i örnek olarak veren Hz. Âişe (r.anha) şöyle demiştir:

*“Ensârın kadınları ne iyi kadınlardır. Haya onları dinlerinin hükümlerini sorup anlamaktan alıkoymadı.”*³²⁸

O günkü şartlarda kadının toplum içine karışması ve kendisini ifade edebilmesinin zorluğu düşünüldüğünde, toplumsal açıdan utanılması kaçınılmaz olan bazı hususları sormuş olmaları ve bunu sırf ilim öğrenme adına yapmalarından dolayı hadiste övgüye mazhar olmuşlardır.

Eşler arası özel konularda bile Müslümanların bilgilenmeleri için teferruata inen ayet ve hadislerde birçok örnekler bulunmaktadır. Hz. Peygamber’in soranlara

³²⁷ Davudoğlu, Sahihi Müslim Tercüme ve Şerhi, 5/4197.

³²⁸ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 118 (No. 316); İbn Mâce, “Tahâret”, 124 (No. 642); Müslim, “Hayz”, 61.

karşı tutumu ve davranışlarından dolayı Hz. Peygamber'e her konuda rahatlıkla sorular sorulmuştur. ³²⁹Buna dair ise Nevevî'nin şu sözü konuyu özetlemektedir:

“Hakkı öğrenme meselesinde hayâ etmek, dinin talep ettiği hakiki hayâ değildir. Zira hayânın tamamı hayırdır, hayâ hayırdan başka bir şey getirmez. Dini ilgilendiren ve fakat utandırıcı meselelerde sualden vazgeçmek hayır değil, şerdir. Öyle ise şer getiren şey nasıl hayâ olur?”³³⁰

³²⁹ Muhammed Acıyan, “İslâm'da ve Günümüzde Kadının Eğitim ve Öğretimi”, *Mehir Dergisi* (Yaz, 1998), 125.

³³⁰ Nevevî, *Minhac*, 3/224.

SONUÇ

Yüce Allah Kur'ân'da kadınlara has konuların yer aldığı Nisâ Suresi'nde kadının özel konumunu işaret etmektedir. Hadislerde de kadına dair konular farklı başlıklar altında serpiştirilerek yer almıştır. Hz. Âişe'nin eleştirisiyle karşılaşan kimi rivayetler ise düzeltilerek insanların o konudaki yanlış anlamaları giderilmiştir.

Bu çalışmada ele alınan rivayetlerin bir kısmı hem klasik dönemde hem de modern dönemde tartışma konusu yapılmıştır. Bu tartışmaların ve ihtilaflı görüşlerin odağında kadınların hamamlara gitme yasağı, hanımını öpmenin abdeste engel olmaması, yetişkin kimsenin emzirilmesi, kadınların saç ekletmesi, hayızlı iken tavaf yapmalarını konu alan rivayetlerin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Farklı mezheplerin söz konusu rivayetlerle amel edip etmediği ve bu husustaki ihtilaflı görüşler incelendiğinde şu sonuçlara varılmaktadır:

Kadınların hamamlara gitme yasağıyla ilgili rivayete ilişkin olarak fıkıhçılar umumi ihtiyaçtan dolayı kadınların kendilerine mahsus hamamlara gitmelerini caiz gördükleri dikkate alındığında bu rivayetle amel edilmediği ortaya çıkmaktadır. Bu rivayet günümüze uygulandığında gerekli hassasiyetin gösterilmesi şartıyla yaşadığımız dönemde de kadınların hamama gitmekten men eden rivayetle amel edilmesinin gerekli olmadığı anlaşılmaktadır.

Hanımını öpmenin abdeste engel olmadığını belirten rivayet konusunda da farklı görüşlerle karşılaşmaktayız. Şöyle ki Hanefiler bu rivayetle amel ederken Maliki ve Hanbeliler fiilin şehvetle yapılması şartıyla abdesti bozacağını söylemiş, Şafiîler ise her ne şekilde olursa olsun bu fiili abdesti bozan bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Bu farklı görüşler söz konusu rivayetle amel edilip edilmemesi konusunda kafa karışıklığına yol açmaktadır. Hz. Aişe'nin Rasulullah'ın uygulamasını esas alarak onun abdestli iken kendisini öptüğünü söylemesiyle bu karışıklık yerini açıklığa bırakmıştır.

Aynı minvalde İmam Ahmed oruçlu kişinin eşini öpebileceği konusundaki rivayetle şartsız amel ederken İmam Şafii'nin genç kimse için bunu mekruh sayması ve diğer mezheplerin ise şehvetle yapılması halinde bu fiilin haram olduğuna hükmetmesi bu konuda da icma oluşmadığını ortaya koymaktadır.

Hız. Peygamber'in gusül alırken kullandığı su miktarını gösteren ölçeklerden söz eden rivayetler konusunda mezhep alimlerinin bu ölçekleri esas almadıkları ve bu hususta bir sınır belirlemedikleri görölmektedir. Zira bu ölçeklerin tam olarak ne kadar suya karşılık geldiği noktasında bir icma bulunmaması, söz konusu rivayetlerle amel edilmemesiyle sonuçlanmıştır. İsrafa kaçılmadığı sürece insanın kullanacağı su miktarı suyun bolluk derecesine göre değişebilmektedir. Dolayısıyla gusül alırken kullanılacak su miktarını kesin şekilde belirlenmesi gerekli görülmemiştir.

Hayızlı kadının mescide girmesini yasaklayan rivayete gelince alimlerin çoğunluğu -günümüzde kadının hac ve umredeki hayız durumunu da dikkate alarak- zaruret halinde hayızlı kadının mescide girmesine cevaz vermişlerdir. Malikîlerin ise rivayette geçtiği üzere hayızlı kadının mescide giremeyeceğine hükmederek bu rivayetle amel ettikleri görölmektedir.

Hayızlı kadının bu haldeyken kılamadığı namazlarını kaza etmeyeceği hususu, dört mezhep tarafından da kabul görmüştür. Bu hususta Hz. Aişe'den gelen rivayet, kadının hayız halinde oruç tutmayacağına delil oluşturmaktadır. Aynı rivayette kadının hayız nedeniyle tutmadığı oruçlarını daha sonra kaza etmesi gerektiği bildirilirken aynı nedenle kılmadığı namazlarını ise kaza etmeyeceği belirtilmektedir. Bu rivayet kadınlara Kur'an'da "eziyet" diye ifade edilen hayız halinde dini yükümlülüğünü yerine getirmede kolaylık sağlandığını göstermektedir. Şayet bize böyle bir rivayet gelmemiş olsaydı bazı mezheplerin kabul ettiği gibi hayızın azami süresini -on beş gün- esas aldığımızda her hayız dönemi için toplamda 255 rekât namazın kaza edilmesi gerekirdi ki bu durumda kılınmayan on beş günlük namaz temizlik dönemine sıkıştırılacağı ve bunun da bir meşakkat doğuracağı açıktır. Dolayısıyla Hz. Aişe'den gelen rivayetle bu meşakkate meydan verilmeyerek İslam'ın kolaylaştırma ilkesi temayüz ettirilmiştir.

İmam Malik, kadının binek üzerinde namaz kılmasına izin vermeyen rivayetle amel etmezken, Şafî ile birlikte alimlerin çoğunluğunun aksi yönde hareket etmeleri bu hususta da bir birlikteliğin bulunmadığını ortaya koymaktadır. Binek hayvanını durdurup kibleye dönerek namaz kılabilme olanağının günümüzdeki toplu ulaşım araçları için söz konusu olmaması nedeniyle araç içerisinde oturarak ima yolu ile namaz kılınmasına cevaz verilmesi Şafîilerin bu konuda isabet ettiklerini göstermektedir.

Aynı şekilde Hanefilerin ziynet eşyasının zekâta tabî olmadığına dair rivayetle amel etmiş, Şafii ve Malikîler ise aksi yönde görüş belirtmişlerdir. Ziynet eşyasının zekâta tabî olup olmadığı konusunun dayanağını oluşturan bu görüşlerle her dönemde amel edildiği görülmektedir. Yine Şafiiler hayızlı kadının tavaf yapamayacağıyla ilgili rivayeti esas alırken diğer mezheplerin bu rivayetle amel etmemeleri kadınların hac ibadetini ifa etmelerinde kolaylık sağlamıştır.

Nesep sebebiyle haram kılınan hususları süt emmeye de tatbik eden rivayetin dört mezhepte kabul görmesinin yanında yetişkin kimsenin emzirilebileceğini öngören Salim rivayetinin kabul görmemesi Hz. Âişe'nin aksi yöndeki görüşünde münferit kaldığını göstermektedir. Her ne kadar isnad bakımından sahih olsa da metninde bazı problemler bulunan bu rivayetin Salim dışında kimse için uygulanmamış olması, Hz. Peygamber'in diğer eşlerinin bu hususu Hz. Âişe gibi değerlendirmemeleri söz konusu hadislerle amel edilmemesinin temelini oluşturmaktadır.

Saç ekletmeye cevaz vermeyen rivayetle amel eden İmam Malik, eklenen saçın ne olduğuna bakmaksızın bunun yasak olduğuna hükmetmiştir. Fakat rivayetteki yasağın kişinin saçına başkasına ait saç eklemesiyle ilgili olması ve günümüzde yaygınlık kazanmış olan saç ektirme işleminin kişinin kendi saçının saçsız bölgeye ekilmesinden ibaret olması bu uygulamanın rivayetteki yasak kapsamına girmemesinin dayanağıdır.

Hanefi ve Malikiler ölünün ardından bağırsarak ağlamaya dair rivayetle amel ederek bunun haramlığı yönünde görüş belirtirken Şafiî ve Hanbelilerin ise buna mübah gözüyle baktıkları görülmektedir. İnsanın musibetler karşısında aşırıya kaçarak metanetini kaybedip hoş görülme söz ve davranışlar sergilemesinin önüne geçtiği anlaşılan bu rivayetin, bir yakını kaybeden kişinin böyle bir duruma düşmemek için iradesini güçlendirerek bu hususta bir denge kurmayı amaçladığı kanaatindeyiz.

Hz. Aişe'den gelen ve çalışmamızın esasını oluşturan söz konusu rivayetler mezheplerin bu çerçevedeki hükümlerine önemli ölçüde etki ettiği aşîkardır. Farklı konularda çeşitli rivayetler aktaran Hz. Aişe'nin bu rivayetleri bizlere ulaşmamış olsaydı kadın fıkına ilişkin konuların açıklığa kavuşması zorlaşır. Hz. Peygamber'in eşi olarak duyduklarını, şahit olduklarını ve öğrendiklerini aktarmış

olması hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde ilmî çabasından söz ettirmiş ve mezhepler Hz. Aişe'nin rivayetlerinin büyük kısmını esas alarak bunlarla amel etmişlerdir. Ancak, yetişkin kimsenin emzirilmesine cevaz veren rivayette olduğu gibi tek kaldığı bazı görüşleri de reddedilmiş ve bununla amel edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, İbrahim. “İddet” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. 2000. 21/466-471.
- Acıyan, Muhammed. “İslâm’da Ve Günümüzde Kadının Eğitim Ve Öğretimi”. *Mehir Dergisi* (1998) 124-128.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. thk. Şuâyb el-Arnâvût vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2. Basım. 1999.
- Ali, Cêvad. *el-Mufaşşal*. 2 Cilt. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.
- Apaydın, Yunus. “Tesettür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2011. 40/538-543.
- Atar, Fahrettin. “Nikâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. 2007. 33/112-117.
- Akşit, Cevat. (ed.). *Mebsut*. 31 Cilt. İstanbul: Gümüşev Yayınları. 2008.
- Aktepe, İshak Emin. “Salim Hadisinin Süt Akrabalığı Bağlamında Tahlil ve Tenkid”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 14 (2009) 262-265.
- Bardakoğlu, Ali. “Had”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. 1996. 14/547-551.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi’u’s-sahîh*. nşr. Mustafa Diyeb el-Buğa, 6 Cilt. Beyrut: Daru İbn Kesîr, 3. Basım. 1407/1987.
- Bilik, Mahmut. *İbadetler Bağlamında Hz. Âişe’nin Rivayetleri ve Fıkîhî Yönü*. Maraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. *Ahkâmu’l-Kur’ân*. nşr. Muhammed es-Sâdık Kamhâvî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru’l İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1405/1985.
- Cezirî, Abdurrahman. *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*. çev: Mehmet Keskin. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı yayınları, 2007.
- Canan, İbrahim. *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 18 Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları. 1995.

Çağrııcı, Mustafa. “Matem” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları. 2003. 28/128-129.

Dâhil, Said. *Mevsû'atu Fıkhi Âişe Ümmü'l-Müminîn Hayâtuhâ ve Fıkhu'hâ*. Beyrut: Dârun-Neffas, 1989.

Darimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl. *es-Sünen*. nşr. Nebil b. Haşim b. Abdullah el Gamirî. Mekke: Dâru'l Beşâiru'l İslâmîyye, 1413/2013.

Davudoğlu, Ahmed. *Mevkufât*. 4 Cilt. İstanbul: Saadet Yayınları, 1986.

Davudoğlu, Ahmed. *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*. 6 Cilt. İstanbul: Işık Yayınları. 2013.

Desukî, Şemseddin Muhammed Arafe. *Haşiyetu'd-Desukî ala's-Şerhu'l-kebir*. 4 Cilt. İhyau'l -Kütübi'l-Arabiyye. yy. ts.

Demil, Emine. “Hz. Âişe'nin Ahkâma Dair Bazı Rivâyetlerinin Fıkıhtaki İz Düşümleri”. *Şarkiyât İlmî Araştırmalar Dergisi* 13/1 (Nisan 2021), 104-128.

Diyanet İşleri Başkanlığı. “Mehir ne demektir?”. Erişim 11 Şubat 2022. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/808/mehir-ne-demektir->

Duman, Ali. “Sadaka”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları. 2008. 35/383-384.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*, nşr. Şuâyb el-Arnâvût - Muhammed Kamil. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risaletu'l Âlemîyye, 1. Basım. 2009.

Ebû Malik el-Mısrî, *Fıkhu's-Sünne Hanımlar İçin İslâm İlmihali*. Çev. Metin Zirek. İstanbul: Polen Yayınları, 2018.

Görmez, Mehmet vd. *Hadislerle İslam*. 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2013.

Gündüz, Menar. *Müsnedî Âişe*. Konya: Konevi Yayınları, 2008.

Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî. *Şerhu'l-mu'allakâti's-seb'a* nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd. Beyrut: Mektebetu Dâri'l-Beyân, ts.

Hatiboğlu, Haydar. *Sünen-i ibni Mace Tercemesi ve Şerhi*, 10 Cilt. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1983.

İbn Hacer, Ebû'l Fazl Şihabuddin Askalanî. **Fethu'l-bârî -Sahih-i Buhari Şerhi-**. çev. Soner Duman. 15 Cilt. İstanbul: Polen Yayınları, 2020.

İbn Hacer, Ebû'l Fazl Şihabuddin Askalanî, **Buluğu'l-Meram Tercümesi ve Şerhi**. çev. Ahmed Davutoğlu. 4 Cilt. İstanbul:Sönmez Yayınları,1968.

İbn Kayyım el-Cevziyye, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir. **İ'lâmu'l-muvakkîn**. 7 Cilt. Beyrut: Daru'l Vefâ, 1986.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. el-Cemmâîlî el-Makdisî. **el-Muğnî ve's-Şerhu'l-Kebîr**. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1998.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. el-Cemmâîlî el-Makdisî. **Delilleriyle Hanbelî Fıkıhı Muhtasarı el-Muğnî**. Çev. Alparslan Tunçer. 4 Cilt. İstanbul: Polen Yayınları. 2015.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. **es-Sünen**, nşr. Muhammed Fuad Abdülbâkî. 5. Cilt. Dâru'r- Risaletu'l Âlemiyye, 1.Basım. 2009.

İbn Rüşd, Ebû'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî. **Bidayetü'l-Müctehîd ve Nihayetü'l-Muktesîd**. çev. Ahmet Meylanî. 3 Cilt. İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.

İbnü'l-Hümâm, Kemaleddin Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî. **Fethu'l-kadîr** Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.

İbn Hacer, **el-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe**. 8 Cilt. Beyrut:Daru'l Kütübü'l-İlmiyye, t.y.

İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufeddal el-Râgıb. **el-Müfredât**. çev. Abdalbaki Güneş - Mehmet Yolcu İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.

İbnü'l-Cevzî, Ebu'l Feree Abdurrahman b. Ali b. Cevzi. **Telkîhu Fuhumi ehli'l eser fi uyuni't-tarih ve's-siyer**. Karaçi: İdaretu İhyau's-sünne, t.y.

İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Sid b. Hazm el-Endelusî, **Esmâu's-Sahâbeti'r-Ruvat ve ma li külli vahdetin mine'l-aded** , nşr. Seyyid Kisrevi Hasen. Beyrut: 1412/1992.

İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim. **el-Bahru'r Rek'âik Şerhu Kenzi'd-Dekâik**. 8 Cilt. el-Matbaatü'l-İlmiyye. 1. Baskı. ts.

Karagöz, İsmail. **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

- Kallek, Cengiz. “Müd”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları. 2020. 31/455-457.
- Karaman, Hayrettin. vd. *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 5.Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2020.
- Karaman, Hayrettin. “Kadının Örtünmesi, Şahitliği ve Kamu Görevi”. *İslamî Araştırmalar Dergisi* 10/4 (1997). 271-278.
- Kahraman, Abdullah. “Hz. Âişe’nin Fıkıhçılığı Ve Kadınlarla İlgili Bazı Fikhî Konulara Yaklaşımı”. *Mü’mînlerin Annesi Hz. Âişe Uluslararası Sempozyum Bildirileri*. ed. Ali Aksu, 221-228. Sivas: Sivas Belediyesi, 2017.
- Keleş, Ekrem. “Hacda Kadınların Durumu”. *Türkiye’de Hac Organizasyonu Sempozyumu*. ed. Mehmet Bulut. 1/201-229. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Köktaş, Yavuz. *Kadınla İlgili Hadisler*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Kur’ân’ı Kerim ve Yüce Meâli*. çev. Aydın Abdullah. İstanbul: Aydın Yayınları, t.y
- Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 21. Basım, 2011.
- Kitabı Mukaddes*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2. Basım, 2003.
- Karataş, Mustafa. “Muksirun ve Hadis Sayıları”, *Diyanet İlmi Dergi*, 35/4 (Ekim-Kasım-Aralık 1999), 83-100.
- Mâlik b. Enes. *el-Muvaṭṭa’*. thk. Muhammed Mustafa Azamî. 8 Cilt. Müessesetü Zayid b. Sultan en-Nihyan, 1. Basım. 1425/2004.
- Mevsîlî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li Ta’lîl’l-Muhtar*. çev. Mehmet Keskin. 4 Cilt. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2012.
- Müslim, Ebû’l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîh-u Müslim*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Kahire: Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-Arabiyye, 1991.
- Mevdudî, Ebu’l Al’a. *Tefhimu’l Kur’an*. 8 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım. 1991.
- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şu’ayb. *Sünenü’n-Nesâî*. nşr. Mektebü Tahkîki’t-Türâsi’l-İslâmî. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, 5. Basım. t.y.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. **Sahihu Müslim Şerhu'l-Minhâc**. çev. M. Beşir Eryarsoy. 12 Cilt. İstanbul: Polen Yayınları, 2012.

Özaydın, Abdulkerim. “Hac”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**. İstanbul: TDV Yayınları. 1996. 14/386-389.

Ugan, Zakir Kadiri. “Dînî ve Gayr-i Dînî Rivâyetler”, **Daru'l Fünun İlahiyat Fakültesi Dergisi**. 1/4 (1926), 132-210.

Subhi es-Salih, **Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları**, çev. Yaşar Kandemir. İstanbul: İfav yayınları, 2016. 12. Basım.

Serahsî, Ebu Bekir Şemsu'l- Eimme Muhammed b. Ebu Sehl Ahmed. **Mebsut**. 30 Cilt. Beyrut: Daru'l Marife.1989.

Şener, Mehmet. “İtikâf”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**. İstanbul: TDV Yayınları. 2001. 23/457-459.

Şentürk, Lütfi / Yazıcı, Seyfettin. **İslâm İlmihali**. Ankara: yy. 34 Basım, 2019.

Şirbînî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib el-Kahirî. **Muğni'l-Muhtâc**. çev. Duman Soner. 20 Cilt. İstanbul: Miraç Yayınları, 2009.

Şirbînî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatib el-Kahirî. **Muğni'l Muhtac İla Ma'rifeti Me'ani Elfazi'l Minhac**. 4 Cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî. ts.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. **es-Sünen**. nşr. Beşşar Avvâd Mâruf. 5 Cilt. Beyrut: Darul Garbi'l İslâmî, 2. Basım. 1996.

Tokâdî. Muhammed eş-Şerif b. Mustafa. **Miftâhu's-Sahîhayn Buhari ve Müslim**. Beyrut: 1395/1975.

Velioğlu, Neriman. **Hiz. Âişe'nin Hadis İlmindeki Yeri ve Metin Tenkidî Yöntemleri**. İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Yavuz, Yunus Vehbi. “Hayız”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**. İstanbul:TDV Yayınları. 1998. 17/ 51-53.

Yaşaroğlu, Kâmil. “Hamam”. **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**. İstanbul: TDV Yayınları. 1997. 15/433-434.

Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedruddin. *Hız. Âişe'nin Sahâbeye Yönelttiğı Eleştiriler*. çev. Bünyamin Erul. Ankara: Otto Yayınları, 6.Basım, 2014.

Zehebî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî. *A'lâmu'n-Nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaût ve dğr. 25 Cilt. Beyrut: 1410/1990.

Zuhaylî, Vehbe. *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*. Çev. Beşir Eryarsoy ve dğr. 10 Cilt. İstanbul: Risale Yayınları. 1994

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Sümeyye Maviş

Uyruğu : TC.

ORCID :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora -		

Yüksek Lisans: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2022

Lisans: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 2017

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2020-halen	Van	Öğretmen

Yabancı Dil

Arapça

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

19/09/2022

Tez Başlığı / Konusu:

HZ. ÂİŞE’NİN RİVAYETLERİNDE KADIN FIKHI

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 112 sayfalık kısmına ilişkin, 19/09/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 11 (yüzde on bir) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Sümeyye MAVİŞ
19/09/2022

Adı Soyadı : Sümeyye MAVİŞ

Öğrenci No : 18920003045

Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri

Programı : Tezli Yüksek Lisans

Statüsü : Y. Lisans ☒ Doktora ☐

DANIŞMAN
Ramazan ÖZMEN
19/09/2022

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G U N D U R
...../...../2022

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Enstitü Müdürü

